

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Ondřej Dub

Ochrana životního prostředí a vlastnické právo

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Martina Franková, Ph. D

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5.2.2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 184393 znaků včetně mezer.

Ondřej Dub

V Praze dne 5.2.2024

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Martině Frankové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za její cenné rady, vstřícný přístup a trpělivost.

Obsah

Úvod.....	1
1. Část 1. Vlastnické právo a ochrana životního prostředí.....	2
1.1 Vlastnické právo.....	2
1.1.1. Meze vlastnického práva.....	4
1.1.2 Vlastnictví složek životního prostředí.....	8
1.2 Ochrana životního prostředí.....	12
1.2.1 Ústavní základy.....	12
1.2.2 Životní prostředí a jeho ochrana.....	15
1.3 Střet vlastnického práva a ochrany životního prostředí.....	16
2 Část 2. Druhy omezení vlastnického práva pro ochranu životního prostředí.....	19
2.1 Typologie omezení vlastnického práva.....	19
2.1.1 Vnitřní a vnější omezení.....	19
2.1.2 Členění podle způsobu vzniku.....	20
2.1.3 Členění podle povinností uložených adresátu.....	21
2.1.4 Veřejný a obecný zájem.....	21
3 Část 3. Konkrétní omezení v oblastech ochrany životního prostředí.....	24
3.1 Ochrana zemědělského půdního fondu.....	24
3.1.1 Principy ochrany zemědělského půdního fondu.....	25
3.1.2 Povinnosti vlastníka při hospodaření na zemědělském půdním fondu.....	27
3.1.3 Změna druhu zemědělské půdy.....	28
3.1.4 Závěry z ochrany zemědělského půdního fondu.....	29
3.2 Ochrana lesa.....	30
3.2.1 Hospodaření v lesích.....	31
3.2.2 Obecné užívání lesů.....	33
3.2.3 Zákaz využití pozemků určených k plnění funkce lesa k jiným účelům.....	36
3.2.4 Vnější omezení.....	36
3.2.5 Úprava náhrad v lesním zákoně.....	37
3.2.6 Závěry z ochrany lesa.....	38
3.3 Ochrana vod.....	39
3.3.1 Systematika omezení pro ochranu vod.....	40
3.3.2 Práva a povinnosti vlastníků koryta.....	41
3.3.3 Omezení pro ochranu před povodněmi.....	42
3.3.4 Plošná ochrana vod.....	43
3.3.5 Omezení související s prováděním nápravných opatření a užívání pozemků souvisejících s vodním dílem.....	44
3.3.6 Náhrady v zákonu o vodách.....	45

3.3.7	Závěry z ochrany vod.....	47
3.4	Ochrana přírody a krajiny.....	47
3.4.1	Omezení práva dispozičního.....	48
3.4.2	Povinnosti k činnosti (facere).....	49
3.4.3	Povinnosti něco dát nebo poskytnout (dare).....	50
3.4.4	Povinnost něčeho se zdržet (ommitere).....	50
3.4.5	Povinnosti strpět (pati).....	55
3.4.6	Náhrady podle ZOPK.....	56
3.4.7	Závěry z ochrany přírody a krajiny.....	57
4	Část 4. Veřejnoprávní smlouvy s vlastníky při ochraně životního prostředí.....	58
4.1	Veřejnoprávní smlouvy.....	58
4.1.1	Smluvní ochrana životního prostředí v zákoně o ochraně životního prostředí.....	60
4.1.2	Smluvní ochrana stromů a památných stromů.....	61
4.1.3	Smluvní ochrana evropsky významných lokalit.....	62
4.1.4	Smlouvy o způsobu hospodaření v ptačích oblastech.....	63
4.1.5	Další dohody v ZOPK.....	64
4.1.6	Dohody o poskytnutí finančního příspěvku.....	65
4.1.7	Závěr ze smluvní ochrany podle ZOPK.....	65
5	Závěr.....	66
6	Seznam použitých zdrojů.....	67
6.1	1. Seznam použité literatury.....	67
6.2	2. Seznam použitých internetových zdrojů.....	68
6.3	4. Seznam použité judikatury.....	69
6.4	5. Seznam ostatních zdrojů.....	71
7	Abstrakt.....	72
8	Abstract.....	73
	Klíčová slova: Property right, Environmental protection, Restriction of property right.....	73

Úvod

Jedná se o velmi komplikované a důležité téma střetu dvou základních práv, práva vlastnického a práva na příznivé životní prostředí. Vlastnické právo jako základní věcné právo je předpokladem ekonomické existence člověka a jeho seberealizace. Právo na příznivé životní prostředí pak umožňuje samotnou fyzickou existenci lidských bytostí. Střet těchto dvou základních potřeb snad nikdy za mého života nebyl relevantnější, než v dnešní době a je předmětem mnoha diskusí a sporů. Výkonem vlastnického práva a ekonomických aktivit se poškozují životní prostředí, a to pak má negativní vliv na člověka. Těmito aktivitami se ale zajišťují lidské potřeby, jako pitná voda, teplo a potrava, bez které také není lidská existence možná. Jedná se o velmi širokou a komplikovanou problematiku, kterou není možné zpracovat kompletně, a proto jsem se soustředil jen na podle mě nejdůležitější oblasti.

Diplomovou práci jsem rozdělil do čtyř částí. V první rozebírám ústavní a zákonné základy pojmů vlastnické právo a ochrana životního, vztah mezi nimi, které složky životního prostředí lze vůbec vlastnit a základní výklad o vyvlastnění. Druhá část obsahuje typologii omezení včetně výkladu pojmu veřejný a obecný zájem. Třetí se zabývám jednotlivými nejdůležitějšími omezeními při ochraně zemědělského půdního fondu, lesa, vody, s důrazem na omezení v zákoně o ochraně přírody a krajiny pro přehlednost seřazených podle povinností, které z nich vyplývají (dare, facere, ommittere, pati). Ve čtvrté části pak pojednávám o smluvní ochraně životního prostředí a omezení z ní vyplývající.

Cílem práce je popsat úpravu ochrany, zhodnotit její rozsah, zda je dostatečná a jak jsou upraveny náhrady, případně navrhnout změny de lege ferenda.

1. Část 1. Vlastnické právo a ochrana životního prostředí

Na začátek je třeba provést obecný výklad vlastnického práva a ochrany životního prostředí, jejich ústavní základy a vzájemný vztah mezi nimi. Definice obojího nikdy nemůže být přesná, protože jde o pojmy obsáhlé a jejich přílišná kazuističnost by i byla kontraproduktivní. Pokusím se tedy o jejich dostatečné vymezení a kontrast mezi nimi. V podstatě nemůžeme chránit životní prostředí bez omezení vlastnického práva, ale to zase umožňuje realizaci člověka, jeho životních potřeb a autonomie. Příznivé životní prostředí je pak nutné pro samotnou existenci člověka a jeho zdravý vývoj. Jde tedy o velmi komplikovanou problematiku střetu dvou základních potřeb lidské existence.

1.1 Vlastnické právo

Vlastnické právo poskytuje lidem odpověď na otázku, co komu patří a tím tvoří předpoklad pro ostatní soukromoprávní styk, bez něhož si samotnou existenci soukromého práva těžko představit. „*Vzhledem k tomu, že se ve vlastnickém právu promítají základní ekonomické (majetkové) poměry společnosti, je přirozené, že vlastnické právo je základem určujícím podstatu a funkce majetkového právního řádu svobodné demokratické společnosti s tržím hospodářstvím.*“¹ Proto je chráněno i v Listině základních práv a svobod 2/1993 (dále jen Listina) v čl. 11 jako jedno ze základních lidských práv, kde se nejen zaručuje právo vlastnit majetek pro každého, ale i ho nabývat do svého vlastnictví a dědit. Jde o jedno z nejstarších základních práv jako právo 1. generace.² I zařazením do druhé hlavy Listiny ústavodárce vyjádřil jeho důležitost a zformoval tak základ soukromého práva zaručeného ústavně. Ochrana bude poskytována soudy podle čl. 36 Listiny jako u ostatních práv. Jeho důležitost uznává také Ústavní soud tím, že považuje ochranu vlastnického práva za jeden z pilířů demokratického právního státu.³

Čl. 11 stanovuje, že vlastnická práva všech vlastníků mají stejný zákonný obsah ochranu, což znemožňuje různé druhy vlastnictví a diskriminaci vlastníků na tom založenou ze sovětského období. Jde pouze ale o rovnost co do obsahu a ochrany, ne samotného předmětu vlastnictví.⁴ Listina chápe vlastnické právo jako svobodu pod ochranou státu a zasahovat do ní lze jen při splnění zákonem stanovených podmínek v čl. 11 odst. 2-5, což se dá vysvětlit tak, že stát nemá povinnost někomu zajistit, že bude něco vlastnit, ale do této svobody nesmí zasahovat

¹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-325-8. S. 24

² FILIP, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Dotisk 2. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Brno: Václav Klemm, 2011. ISBN 978-80-904083-7-1. S. 104

³ Nález ÚS ČR ze dne 11.1.2000, sp. zn. III. ÚS 462/98.

⁴ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-391-2 S. 120

jinak, než v Listině daných mezích.⁵ Zákonná úprava vlastnického práva je v Novém občanském zákoníku (dále jen NOZ) Část 3. absolutní majetková práva. Z výše uvedeného vyplývá, že vlastnické právo je základním věcným právem a nejdůležitějším z nich, což se pravidelně opakuje ve všech textech o něm.

Pojmy vlastnické právo a vlastnictví se často zaměňují, ale NOZ nově podle §1011 považuje vlastnictví za předmět vlastnického práva jako subjektivního práva vlastníka.⁶ Přesto se stále používají tyto termíny jako synonyma i já v diplomové práci zaměňuji vlastnické právo za vlastnictví.

Definovat vlastnické právo tak, aby definice neměla slepá místa, je prakticky nemožné a zákon nám žádnou legální definici neposkytuje. Nejčastěji se popisuje jako „*právo ovládat věc svou mocí nezávislou na současné existenci moci kohokoliv jiného k téže věci*“.⁷ To samo o sobě příliš nepomůže, takže je lepší vymezit ho objektivně jeho předmětem a subjektivně jako nakládání s tímto předmětem.⁸

Vlastnické právo je základním věcným právem, působícím erga omnes (zakládá všem třetím osobám povinnost ho nerušit), jehož předmětem jsou věci v právním smyslu podle §489 NOZ. Ten definuje věci jako „*vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí*“. Je to nekompletní definice, protože, aby něco bylo věcí, vyžaduje se i ovladatelnost lidmi a využitelnost pro lidskou potřebu.⁹ NOZ vymezuje předmět vlastnického práva v § 1011 jako „*Vše, co někomu patří, všechny jeho věci hmotné i nehmotné, je jeho vlastnictvím.*“ Dnes už tedy mohou být věcmi i práva, jejichž povaha to připouští, jak to stanovuje §979 NOZ. Rozebírání toho, co je věcí není předmětem této práce, stačí jen poznamenat, že takto je objektivně vymezeno vlastnické právo, protože předmětem vlastnictví může být jen to, co lze vlastnit.¹⁰

NOZ v § 1012 stanoví „*Vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. Vlastníku se zakazuje nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob, jakož i vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškodit.*“, čímž vymezuje vlastnické právo z hlediska

⁵ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S.18

⁶ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-325-8. S.27

⁷ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2019-. ISBN 978-80-7598-757-0. S. 171

⁸ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2019-. ISBN 978-80-7598-757-0. Str. 172

⁹ KINDL, Milan. *Občanský zákoník: praktický komentář*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9. S. 639

¹⁰ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2019-. ISBN 978-80-7598-757-0. Str. 172

subjektivního. Existují dvě hlavní teorie, charakterizující vlastnické právo, analytická a syntetická.

Teorii ovládající vlastnické právo je dnes teorie právního panství (na rozdíl od faktického panství, kterým je držba). Vlastnické právo charakterizuje jako právní panství nad věcí, jehož obsahem jsou subjektivní práva vlastníka (oprávnění) nakládat s věcí libovolně, přímo, bezprostředně a výlučně. **Libovolné** nakládání znamená, že neexistuje taxativní výčet oprávnění, a pokud to není nějak zakázáno nebo omezeno, vlastník tak může jednat (věc držet, zejit, brát z ní užítky nebo s ní disponovat...). **Přímost** značí, že nepotřebuje nikoho dalšího k výkonu svých oprávnění a může je vykonávat sám, bez zprostředkovatele. Konečně může všechny ostatní z tohoto výkonu **vyločit** a ti to musí strpět a nezasahovat do něj. Dřívější teorie analytická v předchozím občanském zákoníku naopak taxativně vyjmenovávala oprávnění vlastníka jako obsah vlastnictví, což nevyhnutelně znamenalo, že výčet byl nekompletní. Příklon k teorii syntetické je dle mého názoru určitě správným přístupem.¹¹

Vlastnické právo má dvě základní vlastnosti, které ho charakterizují. První je **persistence** (schopnost přežít, trvalost). To že vlastník přijde o nějaké oprávnění nic nemění na jeho vlastnickém právu. Pokud si vlastník uchová úmysl věc vlastnit (*solo animo*), ani její ztrátou nepřijde o vlastnické právo (mobil spadlý do řeky, pravý dědic). Zůstane mu sice jen bez možnosti jakéhokoliv výkonu (*nuda proprietas*), ale jakmile získá věc do držby (základní oprávnění jako předpoklad výkonu ostatních), všechna oprávnění zase nabude. Druhou základní vlastností je **elascicita** (pružnost). Spočívá v tom, že skončí-li omezení vlastnického práva, to se bez dalšího obnoví v plném rozsahu bez právního jednání vlastníka. Například pokud zanikne věcné břemeno, které omezovalo vlastníka nebo skončí nájem, vrátí se vlastnická oprávnění do původního rozsahu bez nutnosti jednání vlastníka.¹²

1.1.1. Meze vlastnického práva

Vlastnické právo ale není neomezené. Zákonem ho lze omezit jen v případech uvedených v Listině čl. 11 odst. 2, 3 a 4, jinak to není možné.¹³ Hranicí jsou práva druhých, do nichž vlastník nemůže bez právního důvodu zasahovat a dále mantinely dané zákonem z důvodu veřejného nebo obecného zájmu. Ochrana individuálních zájmů vlastníků ale také může být ve veřejném zájmu, takže zákonodárce bude muset dodržovat přiměřenou hranici mezi obojím.

¹¹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-325-8. S. 29-32

¹² DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 32-33

¹³ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-391-2, S. 120

Hierarchie mezi jednotlivými lidskými právy neexistuje, jak bylo již zmíněno, takže se bude muset každý případ posuzovat ad hoc.

Už Listina v čl. 11 odst. 2 říká, že „*zákon stanoví, který majetek potřebný k zabezpečování potřeb celé společnosti, rozvoje národního hospodářství a veřejného zájmu může být jen ve vlastnictví státu, obce, nebo určených právnických osob.*“ Listina tak vytyčuje cíle veřejné moci České republiky, konkrétní výčet ale ponechává na zákonodárci. Je nutno zdůraznit, že pro takové omezení je potřeba alespoň norma síly zákona, což znamená, že nemůže toto dělat výkonná moc samostatně.¹⁴ Komplexní zákon ale zatím přijat nebyl, a dochází jen k individuálním úpravám jako horní zákon 44/1988 (nerostné bohatství na území ČR je ve vlastnictví ČR).¹⁵ Dále může zákonem stanovit, že určité věci mohou být pouze ve vlastnictví občanů, nebo právnických osob se sídlem v ČR.

Při tomto všem by zákonodárce měl pamatovat na pro nás důležitý článek 7 Ústavy 1/1993, který stanoví povinnost státu dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a o ochranu přírodního bohatství. Stejně tak preambule ústavy jako interpretační pravidlo pro zbytek ústavního pořádku ukládá střežit zděděné přírodní a kulturní bohatství. Ústava to sice výslovně neuvádí, ale hlavní subjekt, který bude za toto zodpovědný bude stát, i když role ÚSC se stále zvětšuje a preambule vztahuje povinnost střežit zděděné přírodní a kulturní bohatství na všechny občany České republiky.¹⁶

Čl. 11 odst. 3 zakládá sociální dimenzi vlastnického práva a jeho **vnitřní omezení**. Vlastnictví zavazuje, zakazuje jeho zneužívání na **újmou druhých** nebo v **rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy**. Zakazuje také poškozovat přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem, pod míru stanovenou zákonem je ale dovoleno. Sociální koncepcí vlastnictví tak zakládá odpovědnost vlastníka za negativní dopady jeho vlastnického práva a nutnost zákonodárce upravit meze jeho výkonu. Oproti liberalistické koncepci vlastnického práva (svoboda končí tam kde začíná svoboda druhého), sociální koncepce značí, že lze vlastnické právo vykonávat jen v souladu s obecnými zájmy společnosti.¹⁷ Jedná se o velmi neurčité ustanovení, podle mě záměrně. Na základě něho pak zákony obsahují celou řadu vnitřních omezení, za které stát nemusí poskytovat náhrady, ani postupovat podle čl. 11 odst. 4 Listiny. Jde o zdaleka nejvíce případů a faktickou nutnost. Evropský kontinent je tak zalidněn, že

¹⁴ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-391-2 S. 122

¹⁵ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-084-0. S. 554

¹⁶ STEJSKAL, Vojtěch. Veřejný nebo soukromý zájem na ochraně přírody a krajiny? Online. *AUC IURIDICA*. 2017, roč. 2017, č. 3, s. 75-83. ISSN 2336-6478. Dostupné z: <https://doi.org/10.14712/23366478.2017.15>. [cit. 2024-02-03]. S.76

¹⁷ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 18

bez odpovědnosti vlastníků vtělenou do samotného subjektivního vlastnického práva, by v praxi soužití mezi lidmi nebylo možné. Na základě této koncepce pak fungují i sousedská právo podle 1013an. NOZ.

Čl. 11 odst. 4 pak stanovuje podmínky odnětí nebo omezení vlastnického práva ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu.¹⁸ Toto ustanovení je základem pro vnější omezení vlastnického práva na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci, což bude rozebíráno podrobněji dále. I 1038 NOZ požaduje, aby vyvlastnění nebo omezení vlastnického práva bylo možné jen na základě zákona a ve veřejném zájmu, který nelze uspokojit jinak.

Nelze ani opomenout základní podmínky omezení pro všechna základní lidská práva v Listině podle čl. 4 Listiny. V odst. 1 stanovuje „*Povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod.*“ Odst. 2 pak stanoví „*Meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou základních práv a svobod (dále jen "Listina") upraveny pouze zákonem.*“ Odst. 3 „*Zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky.*“ A odst. 4 „*Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.*“ Jde o obecné požadavky na ukládání povinností, kterými se musí řídit i zbytek listiny a právního řádu, včetně čl. 11 a 35 a omezení v nich. Vyžaduje se tedy pro ukládání povinností a stanovení mezí základních práva svobod alespoň forma zákona, splnění podmínek stanovených listinou, rovnost omezení, platící pro stejné případy stejně zakazující diskriminaci a privilegia¹⁹. Odst. 4 je pak hlavně interpretačním pravidlem bránícím zneužívání těchto omezení k jiným účelům, než pro která byla přijata. Tak má bránit úplnému popření jednoho základního práva, ve prospěch druhého. Připomínám, že neexistuje ani hierarchie práv a svobod.²⁰ Takže každé omezení základních práv, včetně vlastnického práva ve prospěch práva na příznivé životní prostředí, bude muset projít ad hoc přezkoumáním, zda splňuje podmínky čl. 4 Listiny.

1.1.1.1 Vyvlastnění pro ochranu životního prostředí

Základem úpravy vyvlastnění je čl. 11 odst. 4. Listiny. Ten rozlišuje vyvlastnění a nucené omezení vlastnického práva. Rozdíl je v tom, že při vyvlastnění přechází vlastnické právo na 3.

¹⁸ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-084-0. S. 554-559

¹⁹ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-391-2 S. 61

²⁰ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-391-2 S. 62

osobu a při nuceném omezení nezaniká, jen je jeho rozsah zúžen.²¹ Pro oboje vyžaduje listina stejné základní podmínky, ve veřejném zájmu, za náhradu a na základě zákona, které jsou pak rozšířeny prováděcími předpisy. Vyvlastnění je mocenský zásah státu, kterým přejde proti vůli vlastníka vlastnictví většinou pozemku na jinou osobu.²² Zasahuje se tak do užívacího práva vlastníka (ius utendi).

Zákonem upravujícím vyvlastnění je zákon 184/2006 zákon o vyvlastnění. Definuje vyvlastnění v §2 písm. a) jako „*odnětí nebo omezení vlastnického práva nebo práva odpovídajícího věcnému břemenu k pozemku nebo ke stavbě pro dosažení účelu vyvlastnění stanoveného zvláštním zákonem*“. Z toho jsou patrné rozdíly oproti čl. 11 odst. 4. Vyvlastňovací zákon se vztahuje jen na pozemky nebo stavby a za vyvlastnění považuje nejen odnětí, ale i omezení vlastnického práva nebo práva odpovídajícímu věcnému břemenu. Zákon sám pak rozšiřuje a zpřesňuje podmínky vyvlastnění v § 3, kde požaduje, aby důvody vyvlastnění byly dány zvláštními zákony taxativně, vždy se má preferovat dohoda nebo jiný způsob (požadavek subsidiarity) a veřejný zájem na vyvlastnění musí převážet nad zachování dosavadního stavu. § 4 odst. 3 pak umožňuje omezení jen v takovém rozsahu, jaké je potřebné pro dosažení účelu stanoveného zákonem (požadavek proporcionality). Nelze tedy odejmout vlastnické právo, pokud stačí jeho omezení, ani odebrat celý pozemek, pokud postačí pouze jeho část k realizaci účelu.²³ Jde o to, aby právo bylo omezeno v co nejmenší možné míře, která ještě vede k dosažení účelu. Nakonec § 3 odst. 2 vyžaduje soulad s cíli a úkoly územního plánování. Takže nejde vyvlastnit pro jiný účel, než který územně plánovací dokumentace již určila.²⁴ V podstatě vyvlastnění podle tohoto zákona má charakter prostředku ultima ratio a vyvlastňovatel bude muset prokázat, že se pokusil o jiné řešení v § 5, což bude hlavně smluvní převod, nebo zřízení věcného břemene. Pokud by zásah státu takovéto požadavky nesplnil, jednalo by se o neplatné porušení zákona a lze se proti nim i bránit před soudy. Zákon o vyvlastnění pak v §10 stanovuje, že za vyvlastnění náleží náhrada, nejčastěji ve výši obvyklé ceny podle zákona o oceňování majetku a je jasné, že se bude muset určovat ad hoc.

Zvláštní zákony pak stanovují účely vyvlastnění. Hlavně se jedná o účely v novém stavebním zákoně 283/2021 § 170 jako pro uskutečnění 1. veřejně prospěšné stavby podle § 11 stavebního zákona (zásadní, jde hlavně o vodovody, kanalizace, čistírny odpadních vod a stavby

²¹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S.69

²² FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S 114

²³ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 121

²⁴FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 122

pro nakládání s odpady²⁵), 2. asanaci území nebo uskutečnění 3. veřejně prospěšného opatření (opatření proti povodním, založení prvků územní ekologické stability, zvýšení retenční schopnosti území) a další. Účely musí být stanoveny v územně plánovací dokumentaci a stavba tam musí být označena za veřejně prospěšnou, jinak k vyvlastnění přistoupit nelze. Ale účely podle jiných zákonů než stavebního, mohou být realizovány podle vyvlastňovacího zákona, i když ten vyžaduje soulad s cíli a úkoly územního plánování také v § 3 odst. 2, k prokázání čehož stačí územní rozhodnutí.²⁶ Jak je vidět, ustanovení stavebního zákona jsou velmi široká a budou konkretizována úpravou ve složkových zákonech a často se s ní i překrývají.

Nutné je zmínit i zákon o ochraně přírody a krajiny 114/1992 (dále jen ZOPK) § 60 a široký účel vyvlastnění v něm. Sice odkazuje na již neplatný stavební zákon, ale odkazy nemají normativní význam, takže se tedy může použít § 170 odst. 1 písm. b), který takto například umožňuje vyvlastnit za účelem založení prvku územního systému ekologické stability.²⁷ Více se tímto budu zabývat v části třetí omezení dispozic v ZOPK.

Lázeňský zákon 164/2001 obsahuje omezení vlastnických práv v §33. Není to jasně napsáno, ale lze z § 33 odst. 2 vyčíst důvody 1. vyhledání a využití zdroje k léčebným účelům a 2. ochrana zdrojů kvantitativní, kvalitativní a zdravotní nezávadnosti. Pro první účel je možno vlastnické právo jen omezit, pro druhý i vyvlastnit. Vodní zákon 254/2001 obsahuje pouze jeden účel, a to uskutečnění stavby na ochranu před povodněmi podle §55a.

Zabývám se zde vyvlastněním, jako nejzávažnějším zásahem do vlastnického práva jen povrchně. Jedná se o omezení vnější, zakládající nerovnost mezi vlastníky, a tak vyžaduje zvláštní podmínky, a hlavně náhradu. Je ale spíše omezením výjimečným, na rozdíl od vnitřních omezení a některými se budu podrobněji zabývat v části 3. Jako zásah do základních lidských práv a svobod musí projít i testem proporcionality a jeho požadavky, kterým se zabývám také dále v práci.

1.1.2 Vlastnictví složek životního prostředí

Zákon o ochraně přírody a krajiny definuje životní prostředí a demonstrativně vyjmenovává jeho složky. Zejména se jedná o vodu, půdu, horniny, ovzduší, organismy, ekosystémy a energie. Předmětem vlastnictví mohou být jen některé z nich, protože jsou schopné jím být. NOZ považuje za předmět práv a povinností zejména věci v právním smyslu.²⁸ V § 489

²⁵ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S 72

²⁶ tamtéž

²⁷ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 120

²⁸ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-325-8. S. 376

definuje věc jako „vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí“. Základními znaky věci tedy jsou odlišnost od osoby jako právního subjektu, užitečnost pro člověka a ovladatelnost.²⁹ Je tedy jasné, že pro neovladatelnost bude vyloučeno z vlastnictví ovzduší, volně žijící živočichové a přirozeně se vyskytující vody.³⁰ Naopak půda, horniny, organismy jsou vlastnitelné, a budeme se jimi zabývat.

1.1.2.1 Vlastnictví vod

Podle §3 odst.1 zákona o vodách „*Povrchové a podzemní vody nejsou předmětem vlastnictví a nejsou součástí ani příslušenstvím pozemku, na němž nebo pod nímž se vyskytují; práva k těmto vodám upravuje tento zákon.*“ Dále stejný paragraf nepovažuje za takové vody ty, které byly z nich odebrány a pokud jsou pochybnosti o tom, do které kategorie konkrétní voda patří, zmocňuje vodoprávní úřad k rozřešení sporu. Není pochyb, že odebrané vody jsou předmětem vlastnického práva. Z logiky věci chybí přirozeným vodám možnost je ovládat, takže se fakticky ani nejedná o věci a nemohou být vlastněny. Vodní toky jsou dnes ve vlastnictví vlastníků pozemků, přes který protéká, podle 127 odst. 5 vodního zákona.

Úprava horního zákon pořád ale považuje v § 3 minerální vody, které jsou vyhrazenými nerosty za vlastněné státem podle §5, což je nekonzistentní. Do budoucna by bylo třeba režim vod sjednotit, třeba tak, že by šlo pouze o práva k užívání vod.³¹

Celkově nový zákon o vodách vyňal povrchové a podzemní vody z vlastnického práva a ujasnil tak jejich právní postavení. Dnes je možné vody užívat jen v režimu vodního zákona, viz část 3. ochrana vod, kde se zabývám i dalšími otázkami vlastnictví pozemků souvisejícími s vodami.

1.1.2.2 Vlastnictví volně žijících živočichů

Nejdříve je třeba teoreticky vymezit rozdíl mezi zvířetem a živočichem. Zvíře je definováno v zákone 246/1992 na ochranu zvířat proti týrání v §3 jako každý živý obratlovec, mimo člověka, plod a embryo. Volně žijící živočich je pak definován v ZOPK § 3 odst. 1 c) „*volně žijící živočich (dále jen „živočich“)* je jedinec živočišného druhu, jehož populace se udržují v přírodě samovolně, a to včetně jedince odchovaného v lidské péči vypuštěného v souladu s právními předpisy do přírody. Živočichem se rozumí všechna vývojová stadia daného

²⁹ tamtéž

³⁰ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 15

³¹ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 18

jedince. Jedinec zdivočelé populace domestikovaného druhu se za volně žijícího živočicha nepovažuje“ Z uvedeného je patrné, že zvíře je užší pojem jen obratlovců mimo člověka a zákon na ochranu zvířat poskytuje obecnou definici pro veřejnoprávní ochranu vybraných živočichů dalšími zákony jako třeba veterinární nebo zemědělský³². Živočich sám definován přímo není, ale ze ZOPK vyplývá, že v sobě zahrnuje jak pojem zvíře, tak i ostatní živočišné druhy jako hmyz a další. Pojem se používá v právu životního prostředí zaměřeného na ochranu živočišných druhů třeba před ohrožením.

Zvíře podle NOZ § 494 už dnes ani není věcí, přestože se na něj použijí ustanovení o věcech, pokud to neodporuje jeho povaze. Důvodem této úpravy je zabránění týrání zvířat vyjádřením jeho zvláštního postavení, tím že ho NOZ považuje za smysly nadaného tvora. Smysly nadanými tvory je ale i hmyz, takže se výkladem dovozuje, že i hmyz je zvíře podle občanského zákoníku.³³ Tělo mrtvého zvířete a oddělené části zvířete (ovčí vlna, kožešina) určitě věcmi už pak jsou. NOZ v § 1046 stanoví, že *„divoké zvíře je bez pána, dokud žije na svobodě a zajaté zvíře se stane zvířetem bez pána, jakmile získá svobodu a jeho vlastník je bez prodlení a soustavně nestíhá nebo nehledá ve snaze znovu je zajmout“*. To neplatí, pokud je zvíře označeno tak, aby bylo možné vlastníka zjistit. Z toho vyplývá, že jak zvířata i živočichové volně žijící nemají vlastníka, ani když se zdržují na něčem pozemku, lze je ale zajmou v souladu s jinými právními předpisy.³⁴ Další ustanovení NOZ, která se vztahují na zvířata podle NOZ a vlastnickému právu k nim jako §1014 (možnost stíhání roje včel) § 1048 (domácí zvíře je popuštěné, pokud je z okolností zřejmé, že je vlastník vyhnal), § 1049 (divoká zvířata v ZOO a ryba v rybníku nejsou bez pána) zde rozebírat do detailu nebudu. Jde pouze o nastínění problematiky, kdy v podstatě máme jednu definici zvířete podle zákona na ochranu zvířat, živočicha podle ZOPK a širší pojem zvířete podle NOZ. Úprava zvířete podle NOZ jako soukromoprávní úprava vlastnického práva se pak dá vztáhnout na živočichy a zvířata podle ostatních předpisů, pokud to neodporuje zvláštním předpisům, jako těm o lovu a rybářství. Dlouhodobě by terminologii bylo určitě potřeba sjednotit.³⁵

Je třeba zmínit i pojem zvěř podle zákona o myslivosti 449/2001, kde v § 2 písm. b) ho definuje jako *„obnovitelné přírodní bohatství představované populacemi druhů volně žijících živočichů uvedených v písmenech c) a d)“*. Dále pak vyjmenovává jednotlivé druhy zvěře, které

³² MÜLLEROVÁ, Hana a STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Společnost (Academia). Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2317-9. S. 3

³³ KINDL, Milan. *Občanský zákoník: praktický komentář*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9. S. 300

³⁴ KINDL, Milan. *Občanský zákoník: praktický komentář*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9. S. 676

³⁵ MÜLLEROVÁ, Hana a STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Společnost (Academia). Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2317-9. S. 392

lze lovit a které ne, přičemž výčet je taxativní a pokud nějaké zvíře není v pojmu zvěř vyjmenováno, není zvěří. Ústavní soud stanovil, že se „zvěř pohybuje volně bez ohledu na hranice pozemků, a nelze ztotožnit vlastnické právo k pozemku, na němž se zvěř pohybuje, s vlastnickým právem ke zvěři“³⁶

Volně žijící živočichové nejsou věcmi v právním smyslu, protože je nelze ovládat. Až teprve ulovením či odchtem se z nich stává věc, která může být předmětem obchodního styku, jelikož je už jsou ovladatelní. Lov a odchyt živočichů pak podléhá zákonným úpravám jako zákon o myslivosti a rybářství. Živočich chovaný v zajetí pro svou ovladatelnost je věcí a pokud uteče, vlastnické právo se nad ním neztrácí, pokud nebylo záměrně vypuštěno. Jde o holé vlastnictví (*nuda proprietas*) a po navrácení zvířete se zase obnoví oprávnění v plném rozsahu.³⁷ Ve zkratce živočichy můžeme dělit na chované a nechované, kteří pak nejsou pro svou neovladatelnost věcí, jedná se tedy o *res nullius* (věc ničí). Vlastnit lze tedy pouze živočichy, kteří nežijí volně v přírodě a jsou ovládáni v zajetí člověkem.³⁸

Ústavní soud ve svém nálezu uvedl „*Právo myslivosti se odvíjí přímo od vlastnického práva ke zvěři, resp. ke zvěři neulovené. Zvěř, která je chápána napříč právními úpravami různě, je zpravidla označována jako res nullius, tedy věc nepatřící nikomu. Tento přístup je podmíněn skutečností, že zvěř se pohybuje volně bez ohledu na hranice pozemků, a nelze ztotožnit vlastnické právo k pozemku, na němž se zvěř pohybuje, s vlastnickým právem ke zvěři.*“³⁹ Judikatura tedy zvíře považuje za *res nullius* jen, pokud žije ve volných honitbách, ne obořích, kde patří vlastníku obory. I nejvyšší soud se s tímto názorem shoduje, což odůvodňuje i § 51 odst. 1 a 2 písmeno j) zákona o myslivosti.⁴⁰ Existují i opačné názory, ale já se musím ztotožnit s tím, že pokud je zvíře v oboře, je podle mě už fakticky ovládáno a zajato, a je tedy vlastněno.

Jak je vidno, jedná se o komplikovanou problematiku a terminologii, ve které se těžko vyznám. Do budoucna by bylo třeba sjednotit a pojmy a ujasnit právní postavení zvířete obecně v jednotlivých zákonech.

1.1.2.3 Vlastnictví nerostného bohatství

Součástí pozemku je prostor nad ním i pod ním (§506 NOZ). Dnes je takové pojetí omezeno nemožností ovládnutí ovzduší nad pozemkem a žhavého zemského jádra pod ním.

³⁶ Nález ÚS ČR ze dne 13.12.2006, sp. zn. Pl. ÚS 34/03, č. 49/2007 Sb.

³⁷ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 19-21

³⁸ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7. S. 57

³⁹ Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 13. 12. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 34/03 č. 49/2007 Sb.

⁴⁰ Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21.2.2006 sp. zn. 22 Cdo 980/2005

Pokud se totiž nedají ovládnout nejsou věci a předmětem vlastnictví. Bez speciální úpravy by ale nerosty určitě byly součástí pozemku vlastnictvím jeho vlastníka.

Horní zákon nerosty v § 3 dělí na nevyhrazené, které zůstávají součástí pozemku (§7 horního zákona) a vyhrazené, které podle §5 horního zákona připadají státu. Jde o projev čl. 11 odst. 2 Listiny umožňujících stanovit zákonem, který majetek bude ve vlastnictví státu pro účely tam stanovené, viz výklad o vlastnickém právu. Nutnost takového přístupu pro zajištění potřeb společnosti a vzácnost takových nerostů je zjevná a i Čl. 7 Ústavy ukládá státu chránit přírodní bohatství. Stát pak může udělit povolení k těžbě soukromým osobám za finanční protiplnění. Teoretické právní postavení nerostů je trochu problematické, protože jsou fakticky ovládané až jejich těžbou, kdy se pak už jedná o nerosty. Nemá smysl se tím příliš zabývat, ale §7 horního zákona považuje nevyhrazené nerosty za součást pozemku, a tedy není samostatnou věcí a vyhrazené nerosty vkládá do vlastnictví státu, takže musí jít o věc, protože jen ji lze vlastnit.⁴¹

1.1.2.4 Vlastnictví půdy, ovzduší, rostlin a jeskyň

Půda je jasně vlastnitelná. Ovzduší pro jeho neovladatelnost ne. Ochranou zemědělského půdního fondu a lesních pozemků se zabýváme v dalších kapitolách.

Rostliny jsou součástí pozemku a stávají se samostatnou věcí až jejich oddělením podle § 507 NOZ.)

Zvláštnímu režimu podléhají jeskyně, které podle § 61 odst. 4 ZOPK vůbec nejsou předmětem vlastnictví a chrání je § 10 ZOPK. Nejsou tedy součástí pozemku ani věci a podle mého jde o res extra commercium vyloučenou z právního obchodu zákonem, stejně jako lidské tělo.

1.2 Ochrana životního prostředí

1.2.1 Ústavní základy

Už v preambuli ústavy se stanoví odhodlanost „společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství“. Preambule stanovuje v podstatě interpretační a hodnotová východiska pro zbytek ústavního pořádku. Dále čl. 7 nabádá stát k šetrnému využívání přírodních zdrojů a k ochraně přírodního bohatství. V praxi by se například tedy měly preferovat obnovitelné zdroje, před těmi neobnovitelnými.⁴² Čl. 1-9 se často vykládá jako

⁴¹KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542 S. 21

⁴² KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 9

materiální, nezměnitelné jádro ústavy, což značí i záměr zákonodárce, když tam taková ustanovení zařadil jako základní hodnotové principy ústavy.

Listina v Čl. 35, nacházející se v Hlavě 4. Listiny Hospodářská, sociální a kulturní práva, zakládá ekologická práva, přičemž jejich účelem „*je zamezit poškozování životního prostředí lidskou činností, zejména pak nezodpovědnému ničení živé i neživé přírody lidskou činností.*“⁴³ Každému se zaručuje právo na příznivé životní prostředí, které se podle nálezu ústavního soudu vztahuje jen na fyzické osoby, jelikož na rozdíl od právnických, mohou pocítit důsledky negativních vlivů na něj.⁴⁴ Právnickým osobám ale patří právo na informace o stavu životního prostředí podle čl. 35 odst. 2 i podle zákona o právu na informace o stavu životního prostředí a nesmí poškozovat životní prostředí nad míru stanovenou zákonem stejně jako fyzické osoby. Judikatura Ústavního soudu se vyvíjí a dlouhodobě se přiklání k tomu, že větší množství fyzických osob může skrze spolek své právo na příznivé životní prostředí uplatnit.⁴⁵ Pořád se ale jedná o právo těch fyzických osob, ne právnické osoby samotné. Právo na příznivé životní prostředí pak zavazuje stát k jeho zajištění kontrolními a sankčními opatřeními.⁴⁶ Ústavní soud obsah práva na příznivé životní prostředí vymezil jako „*zejména možnost každého domáhat se zákonem stanoveným způsobem ochrany přirozených environmentálních podmínek své existence a udržitelného rozvoje, s čímž koresponduje pozitivní závazek státu střežit zděděné přírodní bohatství, dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a chránit přírodní bohatství (preambule a čl. 7 Ústavy)*“⁴⁷ Historicky se jedná o mladší lidské právo třetí generace.⁴⁸

K výkladu pojmu příznivé životní prostředí se používá, spolu s definicí životního prostředí v §2 zákona o ochraně životního prostředí dále zmíněnou, ČL. 35 odst. 3 *Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.*⁴⁹ Nezakazuje se tedy poškozovat životní prostředí absolutně, jen to nesmí překročit zákonem stanovenou přípustnou míru. Další vodítko poskytuje i §12 odst. Odst. 1 zákona o ochraně životního prostředí, když stanoví „*Přípustnou míru znečišťování životního prostředí určují mezní hodnoty stanovené zvláštními předpisy; tyto hodnoty se stanoví v souladu s dosaženým stavem poznání tak, aby nebylo ohrožováno zdraví lidí a aby nebyly ohrožovány další živé organismy a ostatní složky životního prostředí.*“ Z tohoto ustanovení vyplývá, že určení přijatelné míry není na zákonodárci,

⁴³ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-084-0. S. 695

⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 30.3. 2010 sp. Zn. PL. ÚS 2/10

⁴⁵ Nález ÚS ČR ze dne 30.5.2014, sp. zn. I. ÚS 59/14

⁴⁶ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-391-2 S. 282

⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 17. července 2019, sp. zn. Pl. ÚS 44/18

⁴⁸ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. s. 104

⁴⁹ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1284

ale na dosaženém stavu poznání. V podstatě to chápu tak, že mimo právo by se mělo určit vědecky, co je pro zdraví člověka ještě přijatelné, a pak by se výsledky měly převést do právních norem. Odpovědným za zajištění tohoto, i když to není přímo řečeno v listině, bude hlavně stát.⁵⁰ Povinnost mu ukládá už i čl. 7 a preambule výše zmíněné. Je celkem jasné, že nelze subjektivní právo na příznivé životní prostředí přesně definovat, a bude se muset vykládat případ od případu.⁵¹

Domáhat se práv podle čl.35 je možné pouze v mezích zákonů, tato ustanovení provádějících dle čl.41 (např. zákon o ochraně přírody a krajiny, zákon o vodách, zákon o lesích...), na rozdíl od přímo aplikovatelného práva vlastnického. Rozsah ochrany bude záležet na konkrétní úpravě zvolené zákonodárcem, a tak bude v podstatě i určovat co je příznivým životním prostředím, ale musí toto právo ve skutečnosti zajistit.⁵² Z uvedeného vyplývá, že ochrana životního prostředí je ve veřejném zájmu a lze, podle mě, uvedená ustanovení vykládat i tak, že životní prostředí je vyšší hodnotou než vlastnické právo, jako předpoklad existence člověka. Nemusí tomu ale být vždy jako ve výjimkách podle §43 a 56 zákona ochrany přírody a krajiny, kdy individuálnímu zájmu dává výslovně zákonodárce přednost.⁵³

Dobré je také zmínit, že čl. 35 odst. 3 zakládá povinnost všem osobám slovy „*Při výkonu svých práv nikdo nesmí*“, na rozdíl od ČL. 11 odst. 3 vztahujícího se jen na vlastnické právo. ČL. 35 odst. 3 je širší v tom směru, že zakazuje nejen poškozování, ale i ohrožování jím chráněných zájmů a vztahuje tento zákaz na výkon všech subjektivních práv a také všechny osoby.⁵⁴ ČL. 11 odst. 3 se zase soustředí jen na vlastnické právo a nepodléhá režimu čl. 41, takže je přímo aplikovatelný, i když vyžaduje konkretizaci zákonnou úpravou. Dvojitá úprava se může zdát zbytečná, ale čl. 11 odst. 3 znemožňuje pochyby, zjednodušuje interpretaci a je zakotven rovnou v hlavě druhé Listiny, nepodléhající režimu čl. 41. Předchází tak pochybnostem a jasně značí, že bude na zákonodárci, kdy příroda a životní prostředí bude důležitější než zájmy vlastníků. Pro nás důležitých článků 11 odst. 3 a odst. 4 je možno domáhat se tedy přímo, což se například uplatní u náhrad za omezení.

⁵⁰ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 42

⁵¹ Nález ústavního soudu ze dne 25.10.1995, sp. Zn. PL. ÚS 17/95

⁵² PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-391-2 S. 282

⁵³ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7. S. 57

⁵⁴ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 10

1.2.2 Životní prostředí a jeho ochrana

Při Realizaci potřeb lidí dochází k vyčerpávání přírodních zdrojů a znečišťování životního prostředí. Úkolem ochrany životního prostředí je vytvořit podmínky pro trvale udržitelný rozvoj, a to bez zásahů do vlastnického práva není možné, což ale musí splnit podmínky dané listinou.⁵⁵

Pojmy ochrana životního prostředí a ochrana životní prostředí jsou definovány v zákonu o ochraně životního prostředí. §2 zákona stanovuje že „**Životním prostředím** je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.“ Restriktivním výkladem zákon tím myslí jen hmotný svět, tvořený složkami životního prostředí, a ekosystémy⁵⁶.

Je třeba i zmínit, že neregulujeme životní prostředí jako takové, ale chování lidí k němu.⁵⁷ Životní prostředí, ať už příznivé či nepříznivé, je podle dlouhodobé judikatury Ústavního soudu veřejným statkem (nelze ho rozložit a rozdělit mezi jednotlivce a ostatní vyloučit z jeho používání) a právo na příznivé životní prostředí se dá definovat jako subjektivní právo vyplývající z listiny.⁵⁸

Podle stejného zákona „§9 **Ochrana životního prostředí** zahrnuje činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku.“ Ochrana životního prostředí je předpokladem zajištění základního subjektivního právo na příznivé životní prostředí. V § 8 odst. 2 je i definováno znečišťování jako vnášení cizorodých prvků lidskou činností do životního prostředí a „*Poškozování životního prostředí je zhoršování jeho stavu znečišťováním nebo jinou lidskou činností nad míru stanovenou zvláštními předpisy.*“

Cílem ochrany je dosažení **trvale udržitelného rozvoje**, jenž, podle §6 zákona o životním prostředí je „*takovým rozvojem, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby, a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.*“ Je vidět, že právu nejde o zákaz znečišťování životního prostředí úplně, což je fakticky nemožné, ale jeho omezení pro příznivý vývoj člověka, podle čehož se pak budou poměřovat ekonomické a ekologické zájmy populace. Moje pochopení ochrany životního prostředí je soustředěno kolem zájmů člověka jako nejvyšší hodnoty.

⁵⁵ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7. S54

⁵⁶ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7. S. 28

⁵⁷ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7. S. 28

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 10.7.1997, sp. Zn. III.Pl. ÚS 70/97

Ochrana životního prostředí má svou defenzivní složku, která má zabránit poškozování životního prostředí (např. zákazy činností, nutnost povolení nebo souhlasu orgánu veřejné moci k určitým činnostem) a ofenzivní k nápravě již vzniklých škod (např. příkazy k uvedení do původního stavu jako odstranění kontaminované zeminy a obnova porostů, náhrada škody).⁵⁹

1.3 Střet vlastnického práva a ochrany životního prostředí

Vlastnické právo a právo na příznivé životní prostředí jsou ústavně zaručená subjektivní práva a omezit je lze pouze z důvodu jiného základního práva či svobody.⁶⁰ Neexistuje hierarchie mezi jednotlivými právy v Listině. Nemůžeme předem určit, jestli v konkrétním případě bude mít ochrana životního prostředí přednost před právem vlastnickým a bude se to muset posuzovat případ od případu.⁶¹ K vyřešení jejich střetu používá ústavní soud test proporcionality (přiměřenosti).⁶² Skládá se ze tří částí, vhodnost, potřebnost, a přiměřenost v užším smyslu.

První se zkoumá **vhodnost** zvoleného prostředku k dosažení účelu, zda vůbec je možné cíle tímto opatřením dosáhnout a nejde skrytě o nějaký jiný cíl. Druhým je tzv. **potřebnost**. Pokud máme více prostředků k dosažení stejného cíle, musíme je porovnat a vybrat ten nejšetrnější k právům a svobodám ostatních. Posledním kritériem je **přiměřenost** v užším smyslu, po tom, co předchozí kritéria byla splněna. Jde o velmi těžkou myšlenkovou operaci, kdy se poměřují jednotlivá práva mezi sebou, zájem na zachování dosavadního stavu a co nejmenší rozsah zásahu.

Tomáš Kocourek se domnívá, že právo na příznivé životní prostředí není závislé na ekonomické situaci, a tak i když je zařazeno do stejné hlavy jako sociální a kulturní práva, měl by se při střetu s jinými právy aplikovat test proporcionality místo racionality.⁶³ Test racionality se používá na sociální a kulturní práva, jelikož jsou závislá na ekonomické situaci. Je méně striktní oproti testu racionality, protože prostředek stačí rozumný, ekonomicky třeba přijatelnější než ten, který by byl ideální podle testu proporcionality. Ve zkratce je třeba ve třech krocích 1. vymezit esenciální obsah práva (jeho podstatu a smyslu podle čl. 4 odst. 4) a zda není znemožněn, 2. zda opatření sleduje legitimní cíl a 3. zda prostředek k dosažení tohoto cíle je rozumný.⁶⁴

⁵⁹ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7. S. 29

⁶⁰ Nález ÚS ze dne 3.10.2006, sp. Zn. 481/04

⁶¹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 47-48

⁶² Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, zde byl test proporcionality použit poprvé

⁶³ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 39

⁶⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 12.3.2008, sp. zn. Pl. ÚS. 83/06

Dle mého názoru ústavodárce zařadil toto právo do hlavy čtvrté Listiny záměrně a ekonomické možnosti společnosti, zvláště ve světle nedávných událostí možnost ochrany bezpochyby omezují. Prostě bych nebyl proti používání testu racionality, jelikož jsou zde i další faktory, jako dostupnost energetických a průmyslových zdrojů a energetická a výrobní bezpečnost. Nemyslím si, že v praxi můžeme mít energetickou bezpečnost a průmysl a zároveň absolutně chránit životní prostředí. Musíme si také dávat pozor, na jaké režimy se mezi tím budeme spoléhat (Čína, Rusko), aby se mám to zase nevymstilo. Ústavní soud také v nálezu z roku 2019 konstatoval, že pokud se zásah netýká esenciálního obsahu (podstaty práva), postačí použít méně náročný test racionality.⁶⁵

Z uvedeného je jasné, že obě práva mají velký význam pro život lidí. Zvláště po zkušenostech z totality a různých druzích vlastnictví je třeba vlastnické právo patřičně chránit. Jelikož je ale životní prostředí předpokladem samotné existence člověka bude muset zákonodárce a judikatura stanovit případy, kdy zájmy všech převažují nad zájmy jednotlivce.⁶⁶

Jedním z takových případů byl i nálezy Ústavního soudu z 18 července 2017, kde test proporcionality také aplikoval. Šlo v podstatě o střet dvou základních práv, a to na příznivé životní prostředí a práva na nedotknutelnost obydlí. Novela zákon o ochraně ovzduší v § 17 odst. 2 zakotvila možnost obecního úřadu s rozšířenou působností vstoupit do obydlí, pokud je podezření, že opakovaně porušuje povinnosti stanovené zákonem. Důvodová zpráva k zákonu zásah odůvodňuje nutností ochrany života, zdraví a práva na příznivé životní prostředí. Skupina poslanců toto považovala za protiústavní porušení čl. 12 odst. 1 Listiny, a v podstatě argumentovala nedostatečnou určitostí tvrzení. Vzhledem k tomu, že čl. 12 odst. 3 stanoví, že je možno nedotknutelnost obydlí omezit i pro ochranu života a zdraví osob, a takové omezení je určitě možné i pro čl. 35 a právo na příznivé životní prostředí, Ústavní soud se s argumentací skupiny poslanců neztotožnil.⁶⁷

Ústavní soud právě zde aplikoval test proporcionality. 1. kritérium vhodnosti bylo naplněno tím, že kontrola topeniště doma je určitě správný prostředek. 2. kritérium nezbytnosti podle Ústavního soudu bylo plněno, protože jiný prostředek, než kontrola v obydlí by k prokázání porušování povinností provozovatelem nevedla. 3. kritérium závažnosti (přiměřenosti v užším smyslu) pak je také splněno, protože jde o zásah do nedotknutelnosti obydlí v malé míře ve prospěch již výše zmíněných hodnot a jsou dostatečné procesní záruky.⁶⁸

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 17.7.2019, sp, zn, Pl. ÚS 44/18

⁶⁶ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 44-49

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 18.7.2017, sp. Zn. PL ÚS 2/17

⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 18.7.2017, sp. Zn. PL ÚS 2/17

2 Část 2. Druhy omezení vlastnického práva pro ochranu životního prostředí

Nejdříve je třeba vymezit typologii omezení, druhy a příklady nejčastějších omezení, jelikož na všechna není prostor. Jak už jsem popisoval jedná se o problematiku střetu zájmů soukromých (vlastnického práva vlastníků) a veřejných (na ochraně životního prostředí). Nejvíce se budou omezení projevovat tam, kde je možné složky životního prostředí vlastnit a většinou budou mít povahu nutnosti vlastníka je strpět. Nejvýznamnější omezení se uplatní hlavně na úseku ochrany přírody a krajiny, ochrany vod, ochrany zemědělského půdního fondu a ochrany lesa.⁶⁹

2.1 Typologie omezení vlastnického práva

Omezení lze členit podle různých hledisek. Zde se budu zabývat jen nejdůležitějšími. Základním dělením je omezení vnitřní a vnější, potom je lze dělit podle formálního pramene vzniku (způsobu vzniku) a druhu povinnosti uložené vlastníkovu (dare, facere, ommittere, pati)⁷⁰

2.1.1 Vnitřní a vnější omezení

Vnitřní omezení jsou vtělena do pojmu vlastnického práva jako odpovědnost a sociální funkci vlastnického práva. V podstatě to znamená, že výkon vlastnického práva nesmí být v rozporu se zákonem určenými zájmy. Jde o již výše zmíněný čl. 11 odst. 3, 1013an. NOZ sousedská práva a obecnou zásadu občanského práva *neminem laedere* (nikomu neškodit, jinak nastoupí odpovědnost). I nový trestní zákoník upravuje trestný čin zneužití vlastnictví v §229, přičemž jeden z jeho objektů je důležitý zájem na životním prostředí.⁷¹ Hlavním znakem těchto omezení je, že platí stejně pro všechny vlastníky stejných pozemků (třeba zemědělských a lesních) stejně a nezakládají tak nerovnost. Jsou přímou součástí pojmu vlastnictví, což také znamená že se za ně neposkytuje náhrada a nikdy nemůže vzniknout z aktu aplikace práva, jelikož jsou už obsažena v zákoně a vznikají *ex lege*, kdežto akt je individuální, ne obecný. Slouží k ochraně obecných zájmů společnosti (ochrana životního prostředí nebo sousedních pozemků). Příklady vnitřních omezení jsou § 27 zákona o vodách, který ukládá vlastníkům péči o pozemky, aby nedocházelo k zhoršování odtokových poměrů, § 20 odst. 1 písm. n) lesního

⁶⁹ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 21

⁷⁰ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 87

⁷¹ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 6

zákonu zakazuje v lese pást dobytek a průhon a mnoho dalších.⁷² Jedná se zdaleka o nejčastější způsob omezení.

Vnější omezení pak jsou založena nejen zákonem, ale i na jeho základě aktem aplikace práva, nebo opatřením obecné povahy. Jedná se o vyvlastnění a nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 s přísnějšími podmínkami, na základě veřejného zájmu jako vyšší subkategorie obecného zájmu. Jde o omezení intenzivnější než vnitřní, zakládající nerovnost mezi vlastníky, jelikož je zasahují individuálně a znevýhodňují je oproti ostatním. Proto je nutno za taková omezení poskytovat náhradu, jako vyrovnání diskriminace. Jako příklady lze uvést §30 odst. 7 zákona o vodách, který zakazuje vstup a vjezd do ochranného pásma vodního zdroje, 36 odst. 3 zákona o lesích ukládá vlastníku lesů strpět omezení při hospodaření v nich a samozřejmě různé účely vyvlastnění.⁷³ To může znít snadně, ale zákony často jasně nestanoví, zda je omezení vnitřní nebo vnější výslovně. Například o omezeních vyplývajících z výkonu práva myslivosti ÚS dovedl, že se jedná o přiměřená omezení a náhrada za ně nepřísluší.⁷⁴ Ústavní soud také judikoval, že jelikož čl. 11 odst. 4 Listiny nepodléhá čl. 41 Listiny, lze se jej domáhat přímo. Vlastník se tedy může domáhat na jeho základě náhrady, i pokud ji zákon výslovně nepřiznává.⁷⁵ Což v praxi často působí obtíže. Někdy náhrady poskytované zákonodárcem nejsou z jeho povinnosti vyplývající z čl. 11 odst. 4, ale pouze jako benevolence k zmírnění dopadů na adresáta.

2.1.2 Členění podle způsobu vzniku

Z **Listiny** již zmiňovaný čl. 11 odst. 3, spolu čl. 35 je základem pro všechna omezení.

Mnoho **zákonů** pak navazuje a provádí čl. 11 odst. 3 „*nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem*“. Jde většinou o vnitřní omezení stanovená zákonem o vodách, o ochraně životního prostředí a mnoha dalšími. Vnější omezení vyžadující náhradu uložená zákonem jsou spíše výjimečná. Příkladem mohou být zákonné předkupní právo podle ZOPK, povinnosti vlastníků pozemků, na nichž se nacházejí koryta vodních toků a mnoho dalších. Na omezení a zákazy často navazují správní akty, které je upřesňují jako zákazy v aktivní zóně záplavových území. Omezení stanovená zákonem působí vůči svým adresátům bez dalšího na základě obecné závaznosti právních předpisů. Není tedy třeba vydávat žádné další akty k jejich provedení.

⁷² FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 88-89

⁷³ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 90

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 14.7.2005, sp. Zn. PL. ÚS 34/04

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 11.3.1998, sp. zn. Pl. ÚS 41/97.

Omezení lze uložit i **opatřením obecné povahy** na základě zákona (omezení vyplývající z územně plánovací dokumentace nebo omezení užití pozemku v ochranném pásmu vodního zdroje).

Akte aplikace práva vydaným na základě zákonného zmocnění, což je velmi časté. Typická jsou rozhodnutí orgánů veřejné moci při vyvlastňování nebo omezení zřízením věcného břemene, rozhodnutí o odnětí pozemku plnění funkce lesa a souhlas s odnětím pozemku ze zemědělského půdního fondu.

Příkladem omezení založených **veřejnoprávní smlouvou** může být § 39 ZOPK (smluvní ochrana cenných částí přírody). Smluvní ochranou jako dobrovolným omezením se pak zabývá v části 4. práce.

2.1.3 Členění podle povinností uložených adresátu

Můžeme rozlišovat omezení uložením nějaké povinnosti (dare, facere, omittere, pati) nebo odnětí vlastnického práva za podmínek čl. 11 odst. 4 Listiny. Pro vysvětlení dare, znamená něco dát, facere něco konat, ommittere něčeho se zdržet a pati něco strpět.

Uložením povinnosti lze přikázat něco **dát** (daň z nemovitosti, poplatky jako odvod ze zemědělského půdního fondu), **konat** (vodní zákon ukládá povinnost udržovat břehy vodních toků vlastníkům s pozemky na nich, §32 lesního zákona), **zdržet se nějakého konání** (nejčastější, mnoho různých zákazů (zákazy stavební činnosti nebo změny druhu pozemku ve zvláště chráněných územích), ale i souhlasy a povolení k jinak zakázaným činnostem třeba podle §66 ZOPK), nebo něco **strpět** (také časté, hlavně věcná břemena, povinnost strpět lesní dopravu). Příkazy zákazy a povolení jsou klasickým projevem ochrany jako projev administrativněprávních prostředků regulace.⁷⁶

Valná většina omezení bude zasahovat do **ius utendi** (užívacího práva) a tím pádem i do **ius abutendi** (práva zničit vlastnictví), protože cílem ochrany životního prostředí je právě zabránit poškozování a ničení přírodního prostředí. Příkladem zásahu do **ius disponendi** (práva zcizovat) je zákonné předkupní právo podle ZOPK. Zásahy do oprávnění ius possidendi (věc držet) a ius dereliquendi (věc opustit) se nevyskytují.

2.1.4 Veřejný a obecný zájem

Ochrana životního prostředí se v ČR považuje za veřejný zájem a je korektivem

⁷⁶KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 51.

soukromých a hospodářských zájmů. Nejde, ale o absolutní zákaz z čehož vyplývá, že se bude hlavně uplatňovat u posuzování jednotlivých případů při aplikaci práva. Bude na veřejné moci, jak tyto problémy vyřeší protože „*hospodářství, společnost a příroda jsou jen tři strany jednoho trojúhelníku, který musíme nutně udržovat a balancovat v dynamické a rozumné rovnováze*“⁷⁷. Co se ale dlouhodobě podle mě podceňovalo, je to, že prostředky jak finanční a zdrojové nejsou neomezená a ochrana bývá velice nákladná. Je potřeba je zaměřit tam, kde budou mít co největší dopad, a nejen vyplácávat na něco co fakticky ani nepomůže (tyto věty nejspíš pak vymažu).

To že je ochrana životního prostředí veřejný zájem vyplývá už z čl. 11 a 35, i Ústavní soud České republiky souhlasí⁷⁸. Dalo by se říci, že životní prostředí je vyšší hodnotou než vlastnictví, protože je předpokladem existence člověka. Vlastnické právo a možnost autonomie, kterou poskytuje ale také považuji za předpoklad existence člověka. Ne nadarmo je vlastnictví trnem v oku tyranských režimů. Měli bychom si podle mě dát pozor, aby ochrana životního prostředí nebyla zneužita pro zájmy různých skupin. Dle mého názoru se nejhorší lidé skovávají za správné ideály (jinak by se na ně hned přišlo – zase osobní poznámka bez hodnoty).

Vymezení pojmu veřejný zájem není jednoduché, protože žádná definice nebude stačit na všechny případy. „*Veřejný zájem na ochraně životního prostředí lze definovat jako legálně vymezenou hodnotu ochrany životního prostředí sdílenou celkem.*“⁷⁹ Bude závislý na čase, místě a okolnostech.⁸⁰ P. Průcha ho označuje za zájem, který je obecně prospěšný, subjektem je předem neurčený a rámcově určitelný okruh osob (veřejnost), v podstatě ho ztotožňuje s veřejným blahem.⁸¹ Jen takový zájem, který se dá považovat za obecně prospěšný, lze považovat za veřejný.⁸² Ústavní soud se postavil proti směřování zákonodárce, kdy si určoval, co je veřejným zájmem přímo v zákoně. Podle Ústavního soudu jde o postup neslučitelný hlavně s principem dělby moci, kdy by nebylo možné veřejný zájem přezkoumávat soudy, protože jsou vázány zákonem.⁸³ Veřejný zájem tedy bude muset určit moc výkonná, jejíž rozhodnutí pak bude moci přezkoumávat moc soudní, což je podle mě nutnost, jinak by fakticky docházelo k libovůli moci výkonné, která jako vláda většinou kontroluje i moc zákonodárnou skrze parlamentní většinu.

⁷⁷ DAMOHORSKÝ M. *Rodina a životní prostředí*. In WINTEROVÁ, Alena a DVOŘÁK, Jan (ed.). *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2009. ISBN 978-80-7357-432-1. S. 123.

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8.7.2010, sp. Zn. Pl. ÚS 8/08

⁷⁹ *České právo životního prostředí: časopis České společnosti pro právo životního prostředí*. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí, 2001-. ISSN 1213-5542. S. 11

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 11.3.1998 sp. Zn. Pl. ÚS 41/97

⁸¹ PRŮCHA, Petr. *Základní pojmy a instituty správního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-2002-4. S.355.

⁸² KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 24

⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 17.3. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 24/08

Je třeba rozlišit obecný zájem a veřejný zájem. Obecný zájem je předpokladem pro meze v čl. 11 odst. 3. Čl. 11 odst. 4 a omezení z něho vyplývající lze opodstatnit pouze veřejným zájmem.⁸⁴ Veřejný zájem se dá považovat za intenzivnější podmnožinu obecných zájmů, ospravedlňující vnější omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4, jako citelnější omezení než ta v čl. 11 odst. 3, která jsou už obsažena ve výkonu vlastnického práva každého vlastníka a rovněž dopadají na všechny vlastníky.⁸⁵ Praktický význam to má i pro náhrady za omezení. Náhrada za zákonná omezení se neposkytuje, ale podle čl. 11 odst. 4 je jednou z podmínek vyvážení nerovnosti náhrada.

I když některé zákony přímo stanovují, co je ve veřejném zájmu (58 odst.1 ZOPK, 33 odst. 1 LázZ), jedná se jen o pomocné interpretační pravidlo a stejně budou muset orgány veřejné moci posoudit, zda se v konkrétním případě veřejný zájem nachází,⁸⁶ což se provede ve správním řízení jako právní otázka. Samozřejmě je pak možné i přezkoumání správními soudy podle SŘS a Ústavním soudem v souladu s principy dělby moci.

⁸⁴KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 23

⁸⁵KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 26

⁸⁶KOCOUREK, T.: *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praha: Leges, 2012, STR. 25

3 Část 3. Konkrétní omezení v oblastech ochrany životního prostředí

V této části se budu zabývat nejdůležitějšími omezeními v jednotlivých složkových zákonech při ochraně zemědělského půdního fondu, lesa, vody a přírody a krajiny. Nejedná se o kompletní vyčerpávající výčet. Snažím se soustředit jen na nejdůležitější oblasti.

3.1 Ochrana zemědělského půdního fondu

Půda, jako složka životního prostředí, má velkou důležitost pro její schopnost zadržovat vodu (retenční schopnost), obsahuje suroviny a živiny zejména pro zemědělství a jako taková je základním výrobním prostředkem pro něj a neobnovitelným přírodním zdrojem. Cenná je ale i pro výstavbu a těžbu nerostů a další činnost. Její ochrana proti stále širšímu zastavování, degradaci erozí, znečištění a dalším škodlivým vlivům je absolutní nutností a nepřímě se tak přispívá k ochraně i ostatních složek životního prostředí, které s ní souvisejí. Chrání se jak její kvantita (rozloha), tak její kvalita a jde hlavně o půdu zemědělskou a lesní, která má ale vlastní úpravu v lesním zákoně. Nejde samozřejmě o úplné zabránění výše zmíněných činností, to ani fakticky nejde. Jen se mají jejich dopady rozumně omezit hlavně proto, že bez zemědělské půdy dlouhodobě není možné existovat. V ČR zemědělská půda rychle mizí a podle Damohorského by za současné situace zmizela během tohoto tisíciletí.⁸⁷

Předpisem upravujícím ochranu v ČR je zákon o ochraně zemědělského půdního fondu 334/1992, přičemž největší ochraně a omezení podléhá zemědělská a lesní půda. Předmětem ochrany zákona je podle §1 zemědělský půdní fond. Ten je tvořen **zemědělskou půdou obhospodařovanou** podle § 1 odst. 2 skládající se z orné půdy, chmelnic, vinic, zahrad, ovocných sadů, trvalé travní porosty a půda, která byla a má být nadále zemědělsky obhospodařována, ale dočasně obdělávána není. Dále do zemědělského půdního fondu patří podle § 1 odst. 3 „*rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže a nezemědělská půda potřebná k zajišťování zemědělské výroby, jako polní cesty, pozemky se zařízením důležitým pro polní závlahy, závlahové vodní nádrže, odvodňovací příkopy, hráze sloužící k ochraně před zamokřením nebo zátopou, technická protierozní opatření apod.*“ V pochybnostech o tom, co je předmětem zemědělského půdního fondu rozhodne orgán ochrany podle 1 odst. 4 zákona, což je velmi důležité, pro určení právního režimu pozemku. Taková rozhodnutí jsou přezkoumatelná správními soudy, jejichž rozhodnutí jsou deklaratorní a má být většinou rozhodující skutečný stav věci (zda půda skutečně slouží k zemědělským účelům).⁸⁸

⁸⁷ DAMOHORSKÝ, Milan. *Zemědělské právo*. Beroun: Eva Rozkotová Publishing, 2021. ISBN 978-80-87488-43-0. S. 34

⁸⁸ SOVA, Aleš. *Zákon o ochraně zemědělského půdního fondu: komentář*. Beckovy komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-910-5. S. 20

Ochrana půd je provázána i se zákonem o vodách (chráněné oblasti přirozené akumulace vod, ochranná pásma vodních zdrojů a zranitelné oblasti), zákonem o lesích, zákonem ochrany přírody a krajin a mnoha dalšími.⁸⁹

Cíle ochrany je hlavně omezit úbytky zemědělské půdy jejím zabíráním, soustředit je na půdu méně důležitou pro zemědělství a umožnit návrat půdy, která byla odebrána. Nejde jen o kvantitu, ale ochranu i kvality půdy před znečištěním, erozí a dalšími škodlivými vlivy.⁹⁰ Má se tak hlavně bránit ztrátě půdy pro produkci potravin, omezit rizika záplav, udržovat retenční schopnost půdy, chránit zásobárny podzemní pitné vody před znečištěním a vyčerpáním a další.⁹¹ Z výše zmíněného je patná extrémní důležitost ochrany půdy, a hlavně se týká vlastnických práva půdu užívat a požívat.⁹²

Je potřeba také vyjasnit, že pokud mluvíme o vlastníku pozemků zemědělského půdního fondu, myslím tím i nájemce a pachtýře. S novým občanským zákoníkem bude převládat pacht nad nájmem. Pacht se oproti nájmu liší tím, že pachtýř navíc má i právo věc požívat (*ius fruendi*), nejen užívat. Většinou bude na pozemcích hospodařit někdo jiný než samotný vlastník, ale povinnosti budou bezpochyby zavazovat i jeho.⁹³

3.1.1 Principy ochrany zemědělského půdního fondu

Ustanovení § 4 zákona o ochraně zemědělského půdního fondu obsahuje subsidiární principy, kterými se mají řídit subjekty při aplikaci ostatních ustanovení zákona. První je **princip priority**. Zákon o ochraně zemědělského a půdního fondu v § 4 odst. 1 vyžaduje, aby pro nezemědělské účely byly využívány nezemědělské pozemky a zároveň stanovuje kritéria, za kterých je možno se od tohoto pravidla odchýlit. Principem je, že zemědělské pozemky se mají využívat jen k zemědělským účelům.⁹⁴ Smyslem je samozřejmě neplýtvat úrodnou půdou na účely, které lze zajistit jinak. §9 stejného zákona navíc vyžaduje souhlas, který má zpravidla formu závazného stanoviska podle §21. Takový žadatel bude muset zaplatit poplatek, který ho má od takového jednání odradit podle § 11. 9 odst. 2 pak stanovuje řadu výjimek, kdy souhlas třeba není. Tím se omezuje *ius utendi* vlastníka a provázáno je to s územním plánováním a

⁸⁹ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 68

⁹⁰FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 205

⁹¹ DAMOHORSKÝ, Milan. *Zemědělské právo*. Beroun: Eva Rozkotová Publishing, 2021. ISBN 978-80-87488-43-0. S. 34

⁹² PEKÁREK, Milan. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8. S. 326

⁹³ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 201

⁹⁴ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. *Praktik (Leges)*. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 78

územním řízením (odnětí musí být v souladu s územně plánovací dokumentací, a to se ověří v územním řízení). Souhlasem se tedy chrání kvantita zemědělského půdního fondu. Pro vysvětlenou závazné stanovisko je podle § 149 správního řádu úkonem správního orgánu závazným pro výrokovou část rozhodnutí. Nejde o samostatné rozhodnutí, ale bez kladného stanoviska pozitivní rozhodnutí vydat nelze. Podstatné také je, že jen proti závaznému stanovisku se odvolat nelze, je možné ho ale přezkoumat podle § 149 odst. 8. Proti rozhodnutím podle § 21 odst. 1 zákon o ochraně ZPF ale odvolání možné je.

Při odnětí principy v §4 umožňují příliš široké správní uvážení, a proto zákon rozděluje pozemky do pěti tříd v 3 odst. 5 podle jejich kvality a stanoví účely odnětí jednotlivých tříd pozemků. Jde v podstatě o to prioritně použít méně kvalitní půdu na účely nezemědělské, kdy se má odnímat půda méně kvalitní podle tříd ochrany § 4 odst.1 písm. b). Zemědělskou půdu I. a II. třídy nelze využít jako plantáž dřevin a podle § 4 odst. 3 lze takovou půdu ze zemědělského půdního fondu odejmout pouze pokud jiný veřejný zájem výrazně převažuje nad veřejným zájmem ochrany zemědělského půdního fondu.

Posuzování veřejného zájmu bude na správním orgánu v rámci správního řízení, který posoudí nejspíše ze žádosti, zda jde o tento případ. Problémy této úpravy jsou dvojí. Za prvé se 4. odst. 3 vztahuje až na fázi odnímání, a ne koncepční příprava územně plánovací dokumentace, což se řeší extenzivním výkladem §4 ve spojení s §5 zákona o ochraně zemědělského půdního fondu a stanovisky orgánu ochrany.⁹⁵ Ne zrovna nejšťastněji se tak snažíme vztáhnout přezkoumávání jiného veřejného zájmu už na fázi koncepční.

Ustanovení § 22 odst. 2 zákona o zemědělském půdním fondu pověřuje Ministerstvo životního prostředí, aby stanovilo vyhláškou třídy ochrany, což se stalo vyhláškou 48/2011 o stanovení tříd ochrany.

Odražující účinek mají mít i odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu podle § 11-12 zákona. Měly by vést žadatele, aby se omezil na minimum nutného, nebo soustředil na půdu s nižšími odvody. V praxi tuto funkci ale neplní, jelikož půda je dnes velmi cenná, a proto se výtěžky využívají na zlepšení stavu životního prostředí viz §11b odst. 5.⁹⁶ I Franková tvrdí, že stanovení odvodů není věcí právní ale ekonomickou a ekologickou a musí motivovat k využívání méně kvalitních půd a reflektovat ekologickou hodnotu půdy.⁹⁷ Dalším

⁹⁵ FRANKOVÁ, Martina. Plní zákon o ochraně zemědělského půdního fondu svůj účel? Online. *AUC IURIDICA*. 2019, roč. 2019, č. 3, s. 35-44. ISSN 2336-6478. Dostupné z: <https://doi.org/10.14712/23366478.2019.26>. [cit. 2024-02-04] S. 41.

⁹⁶ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 207

⁹⁷ FRANKOVÁ, Martina. Plní zákon o ochraně zemědělského půdního fondu svůj účel? Online. *AUC IURIDICA*. 2019, roč. 2019, č. 3, s. 35-44. ISSN 2336-6478. Dostupné z: <https://doi.org/10.14712/23366478.2019.26>. [cit. 2024-02-04] S. 43

problémem jsou velmi široce formulované výjimky v §11a odst. 1, protože vůbec nereflektují třídy ochrany.⁹⁸

Podle § 9 odst. 3 je možné půdu odejmou trvale i dočasně. Při dočasném odnětí po ukončení účelu, pro který byla odňata, musí být půda rekultivována podle plánu rekultivace.

Dalšími principy ochrany zemědělského půdního fondu jsou **princip legality** (odnětí půdy lze jen za zákonem stanovených podmínek), **princip minimalizace zásahu** (v podstatě jde o to zásah provést v co nejmenším rozsahu, když už se provést musí) a **princip rekultivace** (po skončení nezemědělských činností provést takové úpravy, aby půda opět mohla sloužit zemědělským účelům).⁹⁹

3.1.2 Povinnosti vlastníka při hospodaření na zemědělském půdním fondu

Zákon o ochraně zemědělské a půdního fondu stanovuje vlastníkům a jiná osoba, která je oprávněná půdu užívat (většinou bude v praxi na půdě hospodařit někdo jiný než vlastník) povinnosti a zákazy podle § 3. V podstatě jde o to, aby při hospodaření půdu neznečišťoval a zbytečně nepoškozoval půdu erozí. Jedná se o zákazy překračovat znečištění půdy nad prováděcími předpisy indikované hodnoty, jako zákon o hnojivech, zákaz překračovat zvláštním předpisem stanovenou přípustnou míru eroze, zákaz bez souhlasu používat zemědělské pozemky k nezemědělským účelům a mnoho dalších. Sice nemají vlastníci povinnost na pozemku hospodařit, jako třeba v lesních, ale musí pozemky udržovat alespoň v tom rozsahu, aby neškodily dalším vlastníkům, nebo zákonem chráněným zájmům.¹⁰⁰ Omezuje se tak užívací právo vlastníků, a těch co pozemky využívají. Je vhodné i upozornit na to, že zákon o ochraně zemědělského půdního fondu, na rozdíl od mnoha ostatních zákonů, má terminologii uživatelů už v souladu s NOZ. Většina těch, co budou na pozemcích podle NOZ dnes hospodařit budou pachtýři, nebo jiná forma užívání, a proto označení „osoba, která bude půdu užívat“ je vhodnější.

Dále jsou konkretizovány v prováděcích předpisech a povinnosti při hospodaření ukládají i zákony jako zákon o hnojivech, o chemických látkách a další. Orgán ochrany má silné pravomoci ke zjednání nápravy podle §3c, které vlastník pozemku musí provést na vlastní náklady a bez náhrady.

Ustanovení §3 odst. 3 pak zmocňuje orgány ochrany k nařízení odstranění závad podle odstavce 1, nebo zakázat znečištěný pozemek používat k výrobě potravin, pokud hodnoty kontaminace překročí míru stanovenou ve vyhlášce. Půjde opět o omezení přiřaditelné k čl. 11

⁹⁸ FRANKOVÁ, Martina. Plní zákon o ochraně zemědělského půdního fondu svůj účel? Online. *AUC IURIDICA*. 2019, roč. 2019, č. 3, s. 35-44. ISSN 2336-6478. Dostupné z: <https://doi.org/10.14712/23366478.2019.26>. [cit. 2024-02-04] S. 43

⁹⁹ PEKÁREK, Milan. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8. S. 329

¹⁰⁰ PEKÁREK, Milan. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8. S. 330

odst. 3. protože nezakládá nerovnost mezi vlastníky a nevyžaduje zvláštní oběť.¹⁰¹ Podle §3 odst. 5 může vlastník požádat o příspěvek ze Státního fondu životního prostředí ČR, pokud závady sám nezavinil. Takto může jednat, jestliže nelze určit původce znečištění, jinak by mohl od něj žádat náhradu škody podle NOZ.

Ustanovení § 3 odst. 4 pak ukládá vlastníku nebo jiné osobě užívat pozemek v souladu s charakteristikou druhu pozemku. Další omezení vyplývají ale z dalších složkových zákonů, jako vodního zákona §33 odst. 2 akční programy stanovené vládou pro „zranitelné oblasti“. Jde o závazné omezení hospodaření na zemědělských pozemcích, které ale dovádí k problému, že úprava závazných omezení hospodaření by měla být v zákoně o zemědělském půdním fondu, a ne roztržštěná po složkových zákonech. Podle Frankové jde jednoduše o důsledek toho, že Unijní právo závazná pravidla hospodaření na zemědělských pozemcích neupravuje.¹⁰²

Za zmínku stojí i povinnosti stanovené v § 8 zákona o zemědělském půdním fondu. Když už dojde k použití zemědělských pozemků k jiným účelům tam zákona stanovuje řadu povinností k zamezení nebo zmírnění dopadů a umožnění pozdější rekultivace a navrácení do ZPF.

Vlastník či nájemce (respektive pachtýř) musí také strpět dohled orgánů ochrany na dodržování předpisů a splnit jimi vydaná opatření k provedení nápravy zjištěných závad podle § 18 odst. 3 ZPF.

3.1.3 Změna druhu zemědělské půdy

Podle § 2 zákona lze změnit travní porost na ornou půdu jen se souhlasem orgánu ochrany (obecní úřad s rozšířenou působností podle § 15 písm. b)). Důvodem je to, že orná půda je nejvíce zatěžována, jelikož je ekonomicky nejvyužitelnější a nejzranitelnější.¹⁰³ Nesouhlasné stanovisko ke změně druhu pozemku je třeba odůvodnit, aby bylo přezkoumatelné a zabránilo se tak libovůli.¹⁰⁴

Pro úplnost je třeba dodat, že ke změně může dojít i přirozenými pochody, a postup v takovém případě upravuje § 19 zákona o zemědělském půdním fondu. Jinak je podle mě změna věcí stavebního zákona a územního řízení v něm upraveného.

¹⁰¹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 82

¹⁰² FRANKOVÁ, Martina. Plní zákon o ochraně zemědělského půdního fondu svůj účel? Online. *AUC IURIDICA*. 2019, roč. 2019, č. 3, s. 35-44. ISSN 2336-6478. Dostupné z: <https://doi.org/10.14712/23366478.2019.26>. [cit. 2024-02-04] S. 39.

¹⁰³ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S.80

¹⁰⁴ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S.80

3.1.4 Závěry z ochrany zemědělského půdního fondu

Při ochraně zemědělského půdního jde o její racionální využití. To má zajistit ochrana kvantity zemědělské půdy a její odnětí jen se souhlasem a principy podle §4 zákona spolu s rozdělením půdy do tříd ochrany. K tomu mají sloužit i povinnosti podle § 3.

Hlavními omezeními jsou tedy zásahy do práva věc užívat (*ius utendi*) a výjimečně s ní nakládat.¹⁰⁵ Vymahatelnost úpravy je ale orgány v praxi spíše výjimečná a obce se tomu snaží čelit třeba vyhláškami upravujícími udržování travních porostů, hlavně na odlehlejších částech svých území.¹⁰⁶ Vlastník může půdu nechat ležet ladem, bez jakékoliv sankce, a tak teoreticky není nucen nic činit. Je ale stále vázán čl. 11 odst. 3 Listiny a sousedskými právy podle 1013an. NOZ, a proto musí alespoň zajistit údržbu pozemku tak, aby neškodil ostatním.¹⁰⁷

Zásahy výše zmíněné lze zařadit pod zásahy vnitřní, spadající pod čl. 11 odst. 3, nezakládají nerovnost nebo nemožnost realizace vlastnického práva, ani zvláštní oběti vlastníků nebo pachtýřů. Náhrady, které zákon přiznává jsou nad rámec požadavků listiny z benevolence zákonodárce.¹⁰⁸ Lze se setkat i s opačnými názory.¹⁰⁹ Já se přikláním ke Kocourkovu.

Zákon o ochraně zemědělského půdního fondu ani neobsahuje komplexní úpravu ochrany půdy a v mnohém se spoléhá na zvláštní zákony. Nejdůležitějším institutem je souhlas s odnětím pozemku a změnou kultury z travního porostu na ornou půdu. Je potřeba také lépe upravit odvody za odnětí půdy, aby plnili odstrašující funkci a motivovaly k preferenci méně cenných pozemků. Omezení hospodaření jsou také nedostačující a chtěla by ta nejdůležitější upravit přímo v zákoně o ochraně zemědělské půdy.

Celkově bych řekl že zákon je nedostačující, protože nadále dochází k zabírání zemědělské půdy a jejímu postupnému mizení. Nedostatečná úprava závazných omezení hospodaření, spolu s příliš širokými výjimkami u půdy I. a II. třídy a neúčinnými odvody považují za velký problém. Zkoumání veřejného zájmu v koncepční fázi územního plánování by *de lege ferenda* bylo také určitě třeba. Stanovení striktních zákazů, omezení a jejich přísné vymáhání je podle mě jediným způsobem, jak účelů ochrany dosáhnout, ale i dobrovolnými veřejnoprávními smlouvami by se dalo by se dalo značně přispět. Informování společnosti, proč k takovým opatřením dochází a proč jsou nutná je také potřeba.

¹⁰⁵ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S.77

¹⁰⁶ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 200

¹⁰⁷ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 201

¹⁰⁸ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 83

¹⁰⁹ PEKÁREK, M. *Kompenzace výkonu vlastnického práva při ochraně životního prostředí*. In PRŮCHOVÁ, Ivana (ed.). *Aktuální otázky práva životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 802103629x. S.65-66

Ochrana se soustředí na ochranu kvantity a kvality zemědělské půdy. Povinnosti se většinou budou týkat jiných osob, než vlastníka, s čímž už dnes zákon počítá.

3.2 Ochrana lesa

Základním pramenem je zákon o lesích. Účelem je zajistit předpoklady pro zachování, obnovu a trvale udržitelného hospodaření v něm podle § 1 zákona. Katastrální zákon považuje lesní pozemky za nezemědělské pozemky podle § 3 odst. 2. Pozemek určený k plnění funkce lesa jako širší pojem ale obsahuje jak lesní pozemky, tak další jako nezpevněné lesní cesty drobné vodní plochy a dále v §3 LZ. §3 odst. 2 pak obsahuje i negativní výčet pozemků, které pozemky určenými k plnění funkce lesa nejsou. Pojem les pak zahrnuje jak pozemky určené k plnění funkce lesa, tak lesní porosty s jejich prostředím.

Vlastník či nájemce lesa má řadu povinností aktivně se o les starat, zabezpečit hospodaření na něm a jeho obnovu. Jde o výjimečný koncept, kdy vlastník musí les užívat a udržovat, nejen strpět omezení a zdržovat se zakázaných jednání.¹¹⁰ Omezeny jsou i některé dispozice, jako v § 5 lesního zákona. Státní lesy nelze pronajmout nebo propachtovat za účelem lesního hospodaření. K jiným účelům to možné je, ale jen se souhlasem Ministerstva zemědělství. Les lze užívat jen zákonem dovoleným způsobem v mezích účelového určení, ledaže bude povoleno odnětí pozemku z funkce lesa podle §11 lesního zákona.

Les, mimo ekonomické funkce jako produkce dřeva, plní i funkce ekologické, jako tvorba kyslíku, ochrana půdy před erozí, lidská rekreace a přirozené prostředí pro rostliny a živočichy.¹¹¹ Proto je potřeba lesy chránit před emisemi, nadměrnému odebíráním lesních pozemků pro jiné účely a dalším škodlivým jevům. Veřejný zájem na ochraně lesů je tedy evidentní, a proto je v zákoně vlastnické právo omezováno ve velkém rozsahu.

Podle superficiální zásady jsou lesní porosty a lesy součástí pozemku. Nejde ale o to, zda na pozemku je les, záleží na tom, zda jde o pozemek určený k funkci lesa podle práva. Pokud by vznikly pochybnosti, orgán státní správy lesa je oprávněn takový spor rozsoudit, podle § 3 odst. 3 lesního zákona. Ten nemůže rozhodovat libovolně, ale musí zkoumat, zda pozemek skutečně plní funkci lesa podle lesního zákona.¹¹² Podobný princip je aplikován i u ZPF, a takové závěry musí orgány ochrany řádně odůvodnit, aby byly přezkoumatelné. Už jenom to, zda bude pozemek zařazen do ZPF nebo lesa určuje jeho právní režim z valné většiny.

¹¹⁰ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 210

¹¹¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1. S. 510

¹¹² Rozsudek NSS ze dne 18. 12. 2009, čj. As 94/2008 – 44.

3.2.1 Hospodaření v lesích

Definováno je v §2 lesního zákona jako obnova, ochrana, výchova a těžba lesních porostů a ostatní činnosti zabezpečující plnění funkcí lesa. Ustanovení § 11 vyžaduje, aby při hospodaření v lese nepoškozoval zájmy ostatních vlastníků lesů, zachoval funkce lesa a chránil genofond lesních dřevin. Lesy jsou rozříděny do tří kategorií na lesy zvláštního určení (§8), ochranné (§7) a hospodářské pro účely hospodaření.¹¹³ Lesy hospodářské jsou všechny, které nejsou zařazeny do jiné kategorie. Nejsou to ani lesy v národních parcích podle § 22 odst. 1 ZOPK, ani lesy v národních přírodních rezervacích.¹¹⁴ Lesní zákon v § 36 odst. 2 ukládá vlastníkům ochranných lesů zajisti při hospodaření v nich jejich ochranné funkce a 36 odst. 3 ukládá vlastníkům lesů zvláštního určení strpět omezení hospodaření.

Ustanovení 6. odst. § 36 lesního zákona pak stanovuje zvláštní opatření, která je možná přijmout jen pro lesy ochranného a zvláštního určení. Tyto lesy jsou důležité, a proto je jejich hospodářská funkce potlačena ve prospěch jiných funkcí, jako ekologických atd. Příkladem může být omezení těžby v takových lesích a další vnitřní i vnější omezení kvůli důležitosti těchto lesů.¹¹⁵ I když je dán požadavek proporcionality, není vždy jasné, která omezení se dají zařadit pod čl. 11 odst. 3 listiny a která pod čl. 11 odst. 4.

Například Nejvyšší soud judikoval, že omezení těžby lesním zákonem je přípustné vnitřní omezení, za které nepřísluší náhrada. Je to tak proto, že omezení, o které šlo (omezení těžby v lese zvláštního určení) vyplývalo už ze zákona a pak bylo pouze konkretizováno prováděcími předpisy, a tak nespadlo pod režim § 11 odst. 3 lesního zákona, který zakládá nárok na náhradu pouze pokud omezení vyplývalo z rozhodnutí orgánu veřejné moci. Z § 90 odst. 4 ZOPK vyplývá, že lesní zákon je subsidiární k ZOPK a ten pak stanoví § 31, že lesy v národních přírodních rezervacích není možné zařadit do lesů hospodářských (což byly i lesy vlastníka). Podle § 8 odst. 1 písm. c) je tedy musíme zařadit do lesů zvláštního určení, kde podle § 36 odst. 3 za omezení náleží pouze náhrada nákladu na ta omezení, ne ušlý zisk. Toto omezení vyplývá tedy už ze zákona a nespadá tak pod čl. 11 odst. 3 lesního zákona, podle kterého by se ušlý zisk nahradit dal. Konkretizace povinností v plánu nebo osnově i vyhlášení přírodní rezervace vyhláškou nic nemění na tom, že omezení vyplývá přímo ze zákona o lesu a ZOPK.¹¹⁶

To je hezký příklad už dříve zmiňovaného problému, že zákon často sám nestanoví, která omezení jsou tak závažná, aby si zasloužila náhradu k vyrovnání nerovnosti jimi založenými.

¹¹³ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 140

¹¹⁴ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 140

¹¹⁵ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 141

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.4.2009, sp. zn. 25 Cdo 193/2007

Tomáš Kocourek sám uvádí, že takový výklad může být sporný a záleží na intenzitě omezení těžby. V podstatě jde o to, zda omezení je ještě v rámci zákonem chráněného obecného zájmu na ochraně životního prostředí, nebo prakticky úplně znemožňuje rozumnou hospodářskou využitelnost lesa.¹¹⁷ I Nejvyšší soud v nálezu konstatoval, že šlo o omezení pro všechny vlastníky v přírodní rezervaci stejné a nezakládalo tak nedůvodnou nerovnost a zároveň těžba byla jen omezena, ne znemožněna. Hlavně bylo pořád v souladu s obecnými zájmy společnosti na ochraně lesů zvláštního určení a vnitřní meze vlastnického práva stanovené čl. 11 odst. 3 listiny nepřekračovalo. Dále Kocourek považuje přísnou aplikaci podmínky titulu rozhodnutí orgánu veřejné moci v § 11 odst. 3 za příliš striktní, protože toto ustanovení by jinak mělo sloužit jako náhrada jiných ztrát, než jen nákladů podle § 36. Dále Kocourek kritizuje i judikaturu Nejvyššího soudu v tom, že přísnější podmínky hospodaření v těchto lesích vyplývají přímo ze ZOPK a lesního zákona, protože zákonodárce sám přímo tyto přísnější podmínky neukládá, pouze stanoví zákonné předpoklady pro jejich přijetí ve formě plánu péče nebo lesního hospodářského plánu.¹¹⁸ S teoretickým názorem Kocourka souhlasím, pragmaticky ale spíš přijímám názor Nejvyššího soudu, protože úprava nemůže být tak kazuistická, jak by bylo potřeba a je nutná jistá flexibilita.

Hospodaření v lesích je dosti přísně omezeno mnoha povinnostmi i lesními hospodářskými plány a osnovami. Jde o koncepční plány obsahující doporučení, ale i závazné příkazy jako maximální výše těžby a minimální podíl melioračních a zpevňujících dřevin při obnově porostu. Upraveny jsou v § 24 a 25 lesního zákona. V 24 odst. 3 lesní zákon stanovuje subjekty, které mají povinnost zpracovat lesní hospodářské plány a podle § 27 zákona pak předloží tento plán ke schválení orgánu státní správy lesů, který k nim vydá závazné stanovisko podle 4 odst. 3 lesního zákona. Je pak povinen vést evidenci o plnění takového plánu podle § 40. FO a PO, které vlastní méně než 50 ha lesa si mohou nechat dobrovolně zpracovat lesní hospodářský plán, nebo mohou hospodařit na základě osnov zpracovaných orgány státní správy lesů či podle limitů stanovených zákonem a odborným lesním hospodářem. To vše samozřejmě má vést k řádné výchově, obnově lesa, předcházení šíření škůdců a celkovému zachování lesa.¹¹⁹ K tomu slouží i mnoho povinností v zákoně jako obnova porostů, ochrana před znečištěním, šetrná těžba dříví, bránění erozi a provádět meliorace a hrazení bystřin.¹²⁰

¹¹⁷ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 144

¹¹⁸ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 144

¹¹⁹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 139

¹²⁰ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 213

Další povinnosti také omezují hospodaření v lesích. Lesní zákon v §12 odst. 2 zakládá povinnost vlastníků do 30 dnů oznámit orgánu státní správy lesů vznik nájmu, podnájmu nebo výpůjčky lesních nebo jiných pozemků, jestliže trvají, nebo mají trvat déle než 5 let. Smlouva musí být písemná, jinak bude neplatná. Podle 5 odst. 2 zákona podnájem lesa není možný, pokud to nájemní smlouva výslovně nedovolí. Vlastník si sice může vybrat sám semena a sazenice, lesní zákon v § 29 ho ale omezuje jen na taková, která odpovídají přírodní oblasti a nadmořské výšce. Vlastníku ukládá zákon o lesích povinnost obnovovat lesní porosty v § 31 soustavně a vhodnými dřevinami ke zlepšování odolnosti a funkce lesa. § 31 obsahuje i omezení holých sečí při těžbě a další podmínky. §33 stanovuje povinnosti při provádění těžby, 35 odst. 1 povinnost vlastníka provádět meliorace a hrazení bystřin jako opatření na ochranu půdy a vodohospodářských poměrů (stát je ale může provést na vlastní náklady, pokud je prohláší za veřejný zájem), 35 odst. 3 ukládá povinnost strpět prevence a odstranění následků živelných pohrom a § 50 povinnost strpět vstup pracovníků státního dozoru a poskytnout jim požadované informace a součinnost.

Nejde ani zdaleka o konečný výčet, pouze o nastínění velmi širokého rozsahu omezení hospodaření s lesem.

3.2.2 Obecné užívání lesů

Lesní zákon upravuje obecné užívání lesů v hlavě třetí části první. Nevztahuje se ale na lesy podle zákona o zajišťování obrany ČR 222/1999, ani lesy v národních parcích dalších chráněných územích, které mají speciální úpravu. Jedná se o povinnost vlastníka lesa, a to i těch soukromých, strpět podle § 19 lesního zákona vstup do lesa na vlastní nebezpečí každému, pro vlastní potřebu tam sbírat lesní plody a suchou na zemi ležící klest. Veřejnost tak tedy může užívat lesy bez ohledu na to, zda je vlastník osoba veřejná nebo soukromá.¹²¹ Výslovně zákon zmiňuje jen vstup, ostatní způsoby pohybu jako vjezd a další proto není možné pod toto ustanovení podřadit.¹²² Lesní zákon zakazuje vlastníku svévolně oplotit les, aby obecnému užívání zabránil nebo ho omezil v § 32 odst. 8. Ten pak stanovuje výjimky, kdy oplocení je povoleno jako lesních školek, oplocení obor a farmových chovů zvěře. Obecné užívání je omezeno zákonem tak, že není možné vstupovat na místa oplocená, nebo označená zákazem vstupu a sběr lesních plodů a na zemi ležící klesti jde jen pro vlastní potřebu.¹²³

¹²¹ PEKÁREK, Milan. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8. S. 355

¹²² FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 137

¹²³ DROBNÍK, J. *Vlastnictví a užívání a ochrana lesních pozemků*. In: FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 214.

Definice v § 19 jako skoro vždy není úplně jasná. Lesní plody asi není tak těžké definovat. Moje definice by byla to, co roste v lese a dá se člověkem konzumovat. Zajímavé je, že kvůli energetické krizi musely lesy České republiky definovat na zemi ležící klest, kde v hranici stanovil přibližně na 7 cm v průměru, jinak už jde o dříví nebo klest a je třeba domluvit se s vlastníkem.¹²⁴ Nejde o závaznou definici, ale nejspíše dosti rozumnou. Třetí požadavek pro vlastní potřebu je také dost nejasný a bude se muset posuzovat ad hoc. Sběrem pro vlastní potřebu by mohlo být zavařování domácích, ale na prodej zavařenin by to už celkem jasně porušovalo hranici stanovenou zákonem. Podle § 19 odst. 2 obecní uživatelé víceméně musí dbát své bezpečnosti sami. Z škodu, která by při takovém užívání vznikla může vlastník lesa jen, pokud ji způsobil úmyslně, což v praxi téměř nemožné. Nejvyšší soud v rozsudku přiznal odškodnění za usmrcení dívky na cyklostezce větví napadenou dřevokazní houbou. Podle něj vlastníci lesy České republiky zanedbaly prevenční povinnost, kterou od nich na frekventovaných komunikacích v lesích lze požadovat.¹²⁵ Dnes je v NOZ zakotvena povinnost prevence v §2900 „*Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.*“ I § 19 odst. 2 vyžaduje opatrnost od každého a úzce tato problematika souvisí i s §19 odst. 4 dále zmíněným.

Povinností obecného uživatele je pak les nepoškozovat, nerušit lesní prostředí a dbát pokynů vlastníka, nájemce nebo jejich zaměstnanců. Vlastník musí toto strpět, bez nároku na náhradu. Povahou se jedná o věcné břemeno ze zákona.¹²⁶ Lesní zákon některé činnosti v lese přímo zakazuje, jako snahu bránit nevhodnému obecnému užívání. Vymezeny jsou v § 20 odst. 1 a 2. Příkladem jde o zákaz v lese rušit klid a ticho, vyzvedávat semenáčky a sazenice stromů a keřů lesních dřevin, těžít stromy a keře nebo je poškozovat, jezdit a stát s motorovými vozidly, kouřit, rozdělovat ohně mimo vyhrazená místa, jezdit na kole, na koni, na lyžích nebo na saních v lese mimo vyhrazené stezky a mnoho dalších.

Neobsahuje zákazy jen pro veřejnost, ale i pro vlastníky a nájemce. Jedná se o zákazy odhazování hořících nebo doutnajících předmětů v lese, narušování vodního režimu na lesních pozemcích a hrabání steliva, pasení dobytka a umožňování volného výběhu hospodářským zvířatům, znečišťování lesa odpady a průhon dobytka lesními porosty. Jde o absolutní zákazy, z kterých výjimky povolit nelze, u zbytku odst. 1 písm. a-k je to možné podle 20 odst. 4 lesního zákona, pro což není stanovena forma. Ustanovení § 20 odst. 3 pak nevztahuje zákazy v odst. 1 a

¹²⁴ Jaké dřevo mohu brát z lesa zadarmo na otop, je to vůbec možné? In: Obecné dotazy čtenářů (Lesy ČR). [online]. Copyright © 2024 [cit. 28.01.2024]. Dostupné z: <https://lesycr.cz/otazkyodpovedi/obecne-dotazy-ctenaru/>.

¹²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2013, sp. zn. 25 Cdo 3154/2011.

¹²⁶ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 214

2 na činnosti při hospodaření v lese, aby nebylo třeba k povolené těžbě ještě třeba shánět povolení k vjezdu s motorovým vozidlem. Stejně tak i § 20 odst. 6 stanovuje výjimku pro zaměstnance orgánů státní správy lesů pro vjezd motorovými vozidly při jejich činnosti.

Ustanovení § 20 odst. 5 umožňuje organizované a hromadné sportovní akce konat jen pokud budou oznámeny orgánu státní správy lesů a ten pak může stanovit podmínky. Nutný je souhlas vlastníka. Zvláštní postavení mají podle § 19 odst. 3 chovatelé včel. Mohou umísťovat včelstva za účelem opylování rostlin, podpory ekologické rovnováhy atd. Toto je ale podmíněno souhlasem vlastníka, kromě dalších zákonných podmínek. Pozitivní funkce takového užívání je zřejmá, a jelikož já prakticky žiji na kávě s medem pro mě nedocenitelná. I zákon o myslivosti 449/2001 v § 9 odst. 3 obsahuje možnost omezení či zákazu vstupu orgány státní správy myslivosti do honitby pro ochranu zvířat (třeba při hnízdění) na žádost uživatele.

Orgán státní správy lesů může opatřením obecné povahy podle 19 odst. 4 lesního zákona dočasně omezit nebo vyloučit vstup do lesa nejdéle na 3 měsíce. Zažil jsem takové situace třeba po bouřích, které způsobily mnoho polomů a nestabilitu stromů, podobně po vydatné dešti při povodních, nebo i nedávné požáry.

Celkově obecné užívání je podle mě zvláštním zásahem do vlastnického práva a do jisté míry zakládá nerovnost mezi vlastníky odporující čl. 11 odst. 1 listiny. Sice bych ho určitě nerušil, ale mělo by se takové užívání vykládat raději restriktivně, aby nedocházelo k zneužívání. Pokud se bude tedy institut vykládat šetrně k vlastníkovi a dají se mu oprávnění podobná § 19 odst. 4, není problém ho podle mě zařadit pod čl. 11 odst. 3 bez náhrady.

Lesní zákon pak upravuje lesní dopravu (přiblížování, přeprava a uskladňování dříví) a meze ve kterých ji vlastník musí strpět v § 34 odst. 3 a 4 lesního zákona, jen ale pokud bude prováděna „šetrně“ Cizí pozemky lze užít k lesní dopravě jen pokud účelu nelze dosáhnout jinak, pro činnost v zájmu vlastníka lesa, v odůvodněných případech, na nezbytnou dobu, v nezbytném rozsahu, ve vhodné době a za náhradu. Předpokládá se dohoda, jinak rozhodne orgán státní správy lesů a jelikož toto omezení má charakter věcného břemene podle čl. 11 odst. 4 Listiny náhrada musí být vždy poskytnuta, pokud nebude dohodnuto jinak a má i obsahovat náhradu za omezení hospodaření.¹²⁷

3.2.3 Zákaz využití pozemků určených k plnění funkce lesa k jiným účelům

Zákon o lesích je postaven na principu priority využívání lesních pozemků na účely jím stanovené, čímž prakticky určuje možnost užívání pozemků (*ius utendi*).¹²⁸ Podle § 13 odst. 1

¹²⁷ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 149

¹²⁸ PEKÁREK, Milan. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8. S. 259

zákon o lesích zakazuje, aby bez povolení orgánu státní správy lesů byly pozemky určené k plnění funkcí lesa využívány k jinému účelu a stanovuje zásady pro toto určení v §13 odst. 2. Důležitý je § 16 odst. 4, který umožňuje rozhodnutí o odnětí nebo omezení pozemku funkci lesa změnit nebo zrušit, je-li na tom veřejný zájem nebo přestane pozemek sloužit účelu, pro který bylo rozhodnutí vydáno. Lze to pouze na návrh žadatele a jen po zaplacení poplatku podle §17 lesního zákona, mimo 3 výjimky. Účelem této úpravy je zabránit nadměrnému úbytku a mizení důležitých ekosystémů.¹²⁹ Bezsporu se jedná o nejdůležitější omezení, od kterého se ostatní odvíjejí.

3.2.4 Vnější omezení

Podle § 22 odst. 1 lesního zákona umožňuje vlastníkům pozemků sousedících s pozemky určenými k plnění funkce lesa na těchto pozemcích provést opatření k ochraně svých pozemků. Jde o zásah 3. osobou do cizího pozemku, ospravedlněný zájmem na předcházení škodám s původem v lesním pozemku. § 22 odst. 2 pak umožňuje zásahy na základě rozhodnutí orgánu správy lesa, pokud je to potřeba pro bezpečnost osob a majetku. První je jednorázový zásah bez nároku na náhradu, odst. 2 pak umožňuje mnohem závažnější dlouhodobé zásahy, kde orgán státní správy lesů rozhodne, kdo náhradu poskytne. Bude to nejspíše konkrétní osoba, v jejíž prospěch bude omezení vydáno, je ale možné, že okruh zasažených osob bude tak široký, že náhradu bude poskytovat stát. Příkladem takového zásahu může být omezení maximální výšky porostu.¹³⁰

Lesní zákon v § 32 ukládá vlastníku řadu povinností preventivního a nápravného charakteru. Zejména prevence škodlivých vlivů na les a případně je sledovat, evidovat a informovat orgány státní správy lesů o nich. 32 odst. 2 ukládá vlastníku provést bezodkladně opatření ke zmírnění nebo odstranění následků výjimečných událostí nebo živelných pohrom. Orgán státní správy lesů k tomuto může nařídit opatření jako zastavení těžby, zničení napadených sazenic a další. Ospravedlněním těchto zásahu je zájem na zachování lesů, a pokud je takové opatření v zájmu vlastníka, nemá nárok na žádnou náhradu.¹³¹ Lze taková opatření uložit i ve prospěch 3. osob, a pak orgán státní správy lesů určí, kdo náklady ponese. Zatím ale k takovému případu ještě nedošlo.¹³² Stejný paragraf ukládá i povinnosti jako zajistit, aby zvěř

¹²⁹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 138

¹³⁰ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 148

¹³¹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 148

¹³² KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 127

příliš nepoškozovala porosty, zvyšovat odolnost lesa (správnou skladbou dřevin a jejich rozmístěním), zabraňovat chemickému znečištění lesa a další. 32 odst. 9 umožňuje orgánu lesní správy zlikvidovat přemnožené škůdce. Obecným principem by mělo být, že náklady ponese ta osoba, v jejichž prospěch omezení bylo.¹³³

§35 lesního zákona pak upravuje meliorace a hrazení bystřin, jako biologická a technická opatření k ochraně půdy a péči o vodní poměry. Je možné je provádět ve veřejném zájmu, pokud to nařídí orgány státní správy lesů nebo v soukromém zájmu vlastníka. Náklady bude opět hradit stát, pokud nařídil opatření orgán, vlastník nebo vlastníci, pokud v soukromém zájmu.

3.2.5 Úprava náhrad v lesním zákoně

Základním ustanovením upravujícím náhrady je § 11 odst. 3 lesního zákona. Umožňuje vlastníku lesa domáhat se náhrady újmy způsobené omezením hospodaření v lese u orgánu státní správy, který o omezení rozhodl a ten pak úhradu může uložit třetí osobě, pokud v její prospěch rozhodl. Lesní zákon upravuje speciálně náhrady z omezení vyplývající z lesního zákona podrobněji v dalších ustanoveních. Zajímavé ale je, že § 11 odst. 3 mluví o orgánu státní správy, nejen orgán státní správy lesů, takže jde touto ustanovení použít i na rozhodnutí jiných orgánů, jako vodoprávního úřadu nebo orgánu ochrany přírody. Zákon také mluví o újmě, místo třeba v § 36 náhradě zvýšených nákladů, takže jde o určitě širěji uplatnitelné ustanovení i na ušlý zisk plynoucí z omezení těžby.¹³⁴ V podstatě ho lze uplatnit i tam, kde nejde použít § 36 lesního zákona. Judikatura stanovuje, že je možné nárok podle § 11 odst. 3 uplatnit vlastníky lesů ochranných a zvláštního určení tehdy, pokud orgán státní správy lesů rozhodl o opatření, které lze uložit všem kategoriím lesa.¹³⁵ Pro opatření, která jsou jen pro lesy zvláštního určení a ochranné se musí logicky postupovat podle zvláštních ustanovení. Kocourek s takovou interpretací nesouhlasí, protože jak jsem již uvedl, § 11 odst. 3 je umožňuje domáhat se celé újmy a taková interpretace tedy vlastníky zvláštních lesů znevýhodňuje vůči ostatním. Já osobně musím souhlasit a myslím si, že by bylo třeba, aby zákonodárci ustanovení upravili jasněji. I Kusák se domnívá, že čl. 11 odst. 3 lze použít na případy, které nejsou pokryté § 36.¹³⁶

Ustanovení § 36 odst. 3 pak přiznává náhradu zvýšených nákladů vlastníkům lesů zvláštního určení z omezeného hospodaření, mimo lesy podle § 8 odst. 2 písm g) a pokud poskytuje náhradu zvláštní předpis. Není možné postupovat podle tohoto ustanovení pro lesy

¹³³ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 67

¹³⁴ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 66

¹³⁵ Rozsudek NS ze dne 29.7.2010, sp. Zn. Cdo 4/2008

¹³⁶ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 69

ochranné, protože omezení tam jsou dána přírodními poměry.¹³⁷ Jak už bylo zmíněno, nejde o náhradu ušlého zisku, ale „zvýšených nákladů“ navíc oproti běžnému obhospodařování lesa.¹³⁸

Dále § 36 odst. 4 lesního zákona se výslovně vztahuje jak na lesy ochranné, tak zvláštních. Opět jde o zvýšené náklady spojené s opatřením tentokrát typu *facere* (něco činit), uloženým státním orgánem ke splnění účelu sledovaného jejich vyhlášením.¹³⁹

Pro obě náhrady v § 36 platí, že vlastníci musí podle odst. 5 úhradu navrhnout. Odst. 6 pak zmocňuje ministerstvo zemědělství k vydání vyhlášky s podrobnostmi poskytování náhrad, což se stalo vyhláškou 80/1996.

V lesním zákoně jsou i další ustanovení o náhradách, jako § 22 odst. 2, kde státní orgán správy lesů náhradu přizná, pokud v důsledku změny v hospodaření v lese nebo omezení využívání pozemků určených k plnění funkce lesa a určí, kdo nahradí náklady a újmu s tím spojenou. O určení výše zákon pak už nic neuvádí. V § 24 odst. 2 lesní zákon stanoví, že „*Vlastník lesa má právo na částečnou úhradu zvýšených nákladů na výsadbu minimálního podílu melioračních a zpevňujících dřevin vůči státu.*“ Z ustanovení je jasné, že jde o nárok a další podmínky upravuje vyhláška 80/1996. § 34 odst. 3 pak upravuje náhradu za užívání cizích pozemků k lesní dopravě na nezbytnou dobu v odůvodněných případech, přičemž je povinnost nejdříve se dohodnout, jinak rozhodne orgán státní správy lesů.

3.2.6 Závěry z ochrany lesa

Ochrana lesů se velmi podobá ochraně zemědělských pozemků. Hlavním rozdílem je to, že vlastník má mnohem více povinností k jednání (*facere*), a nejen provádět základní údržbu, aby neškodil ostatním, ale i les zachovávat. Často se jedná o finančně náročné povinnosti, za které přísluší náhrady. Omezuje se jak užívání v § 20 lesního zákona, ale i dispozice, jak bylo výše zmíněno u nájmu lesa jen se svolením Ministerstva zemědělství a dalšími povinnostmi charakteru *ommitere*. Podobnost s ochranou zemědělského půdního fondu je v tom, že lze užívat jen k zákonem určeným účelům a vynětí z pozemků určených k plnění funkce lesa je vázáno na povolení, což je nejdůležitějším omezením zde.

Problémem je úprava výjimek, jak absence formy, tak způsobu jejich udělování.¹⁴⁰ Ustanovení § 20 odst. 4 je podle mě špatné, protože vlastníkem udělované výjimky v podstatě

¹³⁷KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 68

¹³⁸KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 142

¹³⁹KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 68-69

¹⁴⁰FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 218

obcházejí veřejnoprávní ochranu lesa a orgány k tomu určené, což určitě není slučitelné s úkolem ochrany, a navíc není stanovena forma ani postup pro takové výjimky. Řešením by mohlo být buď rozhodováním o výjimkách zmocnit orgán ochrany lesa, nebo mu umožnit zasáhnout. Ustanovení § 20 odst. 4 už umožňuje orgánu státní správy lesů zasáhnout, pokud to navrhne jiný vlastník lesů, jehož právo jsou dotčena. Mohlo by se do zákona doplnit, že je možné zasáhnout i ve prospěch zájmů chráněných lesním zákonem, nebo podmínit udělení výjimek vlastníkem souhlasem státního orgánu.

Vlastníci se také snaží bránit se obecnému užívání oplocování a jinými protiopatřeními.¹⁴¹ Úprava obecného užívání lesů je velmi nejasná a bylo by třeba zákonodárcem lépe upravit jeho meze a odpovědnost.

Zákon o lesích stále používá pojem vlastník a nájemce, ale to už je dnes zastaralé. Úprava by byla vhodná jako v zákoně o zemědělském půdním fondu, tedy vlastník a uživatel.

Náhrady jsou v zákoně o lesích upraveny, ale příliš restriktivně vykládány judikaturou. Bylo by třeba rozšířit aplikaci § 11 odst. 3 a zrušit trvání na tom, že újma musí vyplývat z rozhodnutí orgánu státní správy.

3.3 Ochrana vod

Hlavním pramenem na úseku vod je vodní zákon 254/2001 a jeho prováděcí předpisy, ale i v dalších zákonech jako lázeňský nebo horní. Jelikož přirozeně se vyskytující voda nemůže být předmětem vlastnictví pro neovladatelnost, ochrana se spojuje s pozemky s ní související. Veřejný zájem na ochraně vod před negativními vlivy je zřejmý. Účely jsou vyjádřeny v §1 odst. 1 zákona o vodách, jako udržení kvality i kvantity povrchových i podzemních vod a ochrana před povodněmi a suchem. Jde o zajištění ekonomických i ekologických funkcí vod a vodní zákon tak stanovuje cíle právní úpravy a v podstatě interpretační pravidlo pro zbytek zákona.¹⁴²

3.3.1 Systematika omezení pro ochranu vod

Povinnosti vlastníků se liší podle typu pozemku. Máme pozemky pokryté vodami (vodní toky a koryta), pozemky sousedící s pozemky pokrytými vodami, pozemky ohrožované škodlivými účinky vod (povodně a pozemky na místech, na kterých to vyžaduje potřeba plošné ochrany vod).¹⁴³ Dále bych provedl základní systematiku omezení vlastníků takových pozemků.

¹⁴¹ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 215

¹⁴² HORÁČEK, Zdeněk. *Vodní zákon: s aktualizovaným podrobným komentářem po roce účinnosti nového občanského zákoníku k ...* Paragrafy do kapsy. 2011-. Praha: Soudy, 2011-. ISBN 978-80-86846-48-8. S. 12

¹⁴³ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 220

Obecná povinnost, vztahující se na všechny vlastníky pozemků obsahuje § 27 a to pečovat o své pozemky takovým způsobem, aby nedocházelo k zhoršování vodních poměrů, erozi a chránit retenční schopnost krajiny. Ostatní povinnosti jsou vůči této speciální a týkají se vlastníků podle toho, kde se jejich pozemek nachází. Pozemky koryt vodních toků jsou chráněna zákazy každému v § 46 a povinnostmi vlastníků v §50. Ustanovení § 51 pak obsahuje povinnosti vlastníků pozemků sousedících s koryty vodních toků a §52 povinnosti vlastníků staveb a zařízení v korytech vodních toků nebo sousedících s nimi. Vodní zákon v § 66 stanovuje povinnost vlastníků pozemků v záplavových územích. Podle § 66 odst. 2 vymezí vodoprávní úřad aktivní záplavové území a § 67 pak obsahuje řadu omezení v takových územích. Ustanovení § 68 upravuje režim území určených rozlivu povodní, § 85 pak obsahuje povinnosti pro vlastníky pozemků a staveb, které se nacházejí v záplavovém území, nebo zhoršují průběh povodně. Vodní díla jsou charakterizována v § 55 a demonstrativně vyčtena. Je zakázáno je poškozovat je podle § 58 a k jejich ochraně lze zřídit ochranná pásma podle § 58 odst. 3, na základě, kterých lze omezit nebo zakázat na pozemcích a stavbách v ochranném pásmu povolování určité činnosti a stavby. Podle § 28 vláda nařízením vyhlašuje chráněné oblasti přirozené akumulace vod a podle § 28 odst. 2 v nařízení pak určí zákazy určitých činností v nich. K ochraně vodních zdrojů opatřením obecné povahy vodoprávní úřad stanoví ochranná pásma. Má dva stupně a omezení pozemků se v nich nacházejících bude určovat vodoprávní úřad v OOP. Zranitelné oblasti podle § 33 vodního zákona stanoví vláda nařízením a upraví v nich akční programy omezující jejich užívání.

Všech vlastníků se bude týkat povolení k nakládání s povrchovými a podzemními vodami podle § 8, povolení k jiným činnostem podle §14, souhlas vodoprávního úřadu ke stavbám, zařízením, nebo činnostem, které mohou ovlivnit vodní poměry a není k nim potřeba povolení podle vodního zákona. Oprávnění správce toku jsou vymezena v § 49. Ustanovení § 56 odst. 4 jsou uložena omezení vlastníků, na nichž jsou umístěny stavby k vodohospodářským melioracím. Vlastníci pozemků sousedících s vodním dílem musí strpět vstup pro jejich údržbu podle § 60 a podobně 63 odst. 3. § 67 obsahuje omezení v záplavových územích. Ustanovení § 17 vodního zákona vyžaduje souhlas vodoprávního úřadu ke stavební činnosti na pozemku, kde je koryto vodního toku nebo sousedící. Všemi se v této práci zabývat nebudu, jen podle mě těmi nejdůležitějšími.

3.3.2 Práva a povinnosti vlastníků koryta

Koryto je definováno v § 44 vodního zákona a lze ho určit dvěma způsoby. Buď celý pozemek jako parcela, přes který vodní tok protéká je evidován v katastru nemovitostí jako

vodní plocha, nebo část pozemku (parcely), která není evidována jako vodní plocha, ale dno a břehy se na něm nacházejí. Při pochybnostech § 44 umožňuje vodoprávnímu úřadu rozhodnout podle odst. 3. Koryto může měnit svůj směr v důsledek přirozených pochodů podle §45 vodního zákona. Vlastník pozemku, správce toku nebo oprávněný k nakládání pak mohou žádat podle § 45 o povolení vrátit na vlastní náklady koryto zpět do původního stavu, na což jim stát podle § 102 může přispět. Pokud z veřejného zájmu vodoprávní úřad nepovolí obnovu má vlastník právo na náhradu, stejně tak i pokud se nevrátí koryto do původního stavu a vlastník ho nabídne, stát ho musí odkoupit. Stát po nabídce vlastníka vykoupí pozemek původního nebo nového koryta.

NOZ má vlastní úpravu podobných situací, kterou vůbec neprovazuje s vodním zákonem. Ustanovení § 1068 NOZ stanoví, že naplavenina k břehu pak bude náležet vlastníku pozemku na kterém se břeh nachází. To platí i pro přírůstky vzniklé větrem, nebo jinými přírodními silami. Naplaveninou zmenšil pozemek jiného vlastníka, kterému žádná náhrada nenáleží. Což je podle mě v pořádku, protože by se asi těžko zjišťovalo, kdo by náhradu měl dostat.

1069 NOZ upravuje velkou rozeznatelnou část pozemku (strž). Stane se součástí pobřežního pozemku, pokud vlastník neuplatní své právo do jednoho roku. V praxi je toto téměř nemožné, protože tak silný proud by musel být nejspíše při povodni a ten by stejně rozešel části pozemku.¹⁴⁴ Ustanovení § 1070 stanovuje, že pokud oddělí vodní tok část pozemku jako ostrov, zůstává vlastníku pozemku, ledaže podle odst. 2 vznikl jinak a pak patří vlastníku koryta. § 1071 pak stanoví „*Vodní koryto vzniklé strží nebo v důsledku vzniku ostrova se stává vlastnictvím vlastníka původního koryta.* Problém je, že se nikde nestanoví, která úprava se kdy použije, veřejnoprávní nebo soukromoprávní.¹⁴⁵

Pro ochranu koryta § 46 zakazuje měnit jeho směr, poškozovat jeho břehy, těžit z něj zeminu či nerosty a další. Zákon může stanovit kdy takové činnosti jsou povoleny podle odst. 2. Ustanovení § 50 pak stanovuje povinnosti vlastníků pozemků s koryty. Musí strpět na svém pozemku břehové porosty, vodní díla umístěná v korytě již před účinností zákona, sledovací zařízení a strpět průchod osob podél vodních toků mimo zastavěné území. Mají povinnosti i ke konání jako udržovat břehy vodního toku, ohlašovat správci vodního toku zjevné závady v korytě vodního toku a další. Povinnost udržovat koryto se podle § 50 b) výslovně vztahuje jen na běžnou údržbu, ne tu, která by vyžadovala odborné znalosti nebo zvláštní techniku.

Podobné povinnosti pak stanoví vodní zákon i pro vlastníky pozemků sousedících s koryty vodních toků v § 51 a odst. 3 zakotvuje nárok na náhradu škod těmito omezeními způsobenými. Nejde o náhrady omezení vlastníka, jelikož nedosahují intenzity čl. 11 odst. 4

¹⁴⁴ PEKÁREK, Milan. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8. S. 484

¹⁴⁵ PEKÁREK, Milan. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8. S. 412

Listiny, ale má za cíl nahradit škody vzniklé výkonem osob z těchto omezení oprávněných.¹⁴⁶ Sousední pozemek se určí za použití kritérií podle § 49 odst. 2 a odst. 3. V odst. 2 § 51 umožňuje zákon vodoprávnímu úřadu zakázat kácení stromů a keřů k udržení stability koryta.

3.3.3 Omezení pro ochranu před povodněmi

Ochrana proti povodním je důležitá součást vodního hospodářství, která se mě osobně přímo dotýká a je veřejným zájmem. V § 66 vodní zákon stanovuje povinnosti vlastníků pozemků tzv. záplavových území. Jde o administrativně určená území, která je v případě povodně možno úmyslně zaplavit k ochraně ostatních jejichž účelem je stanovit území pro volný odtok vody během povodně, aby nebyla znečištěna.¹⁴⁷ Vodoprávní úřad je stanoví na návrh správce vodního toku opatřením obecné povahy. Rozsah, způsob a další podrobnosti stanovení jsou upraveny vyhláškou Ministerstva životního prostředí. V § 67 jsou pak omezení a zákazy v aktivních zónách záplavových územích. Jak záplavová území, tak aktivní záplavové zóny stanoví Ministerstvo životního prostředí opatření obecné povahy podle 66 odst. 7 vodního zákona. Omezení a zákazy v záplavových územích konkrétně vyplývají až z opatření obecné povahy, není tedy předem možné určit, zda spadají do režimu čl. 11 odst. 3 Listiny nebo 11 odst. 4. Například pokud by OOP zakazovalo stavební činnost podle § 67 už by šlo o významné omezení zakládající značnou nerovnost. Zde se budou muset případy posuzovat ad hoc, protože zákon sám úpravu náhrad neobsahuje, to ale nevylučuje přímou aplikaci čl. 11. odst. 4 a možnost domáhat se náhrady u soudu bez zákonné úpravy.¹⁴⁸

Ustanovení § 68 pak upravuje území určená k řízeným rozlivům povodní. Jde o pozemky nezbytné ke vzdouvání povrchových vod nebo jejich akumulaci veřejně prospěšnými stavbami pro ochranu před povodněmi. Nejsou nijak ustanovována, ale pokud pozemek naplňuje definice v § 68, tak jím je. Pro uskutečnění těchto opatření lze právo k pozemkům nebo stavbám omezit nebo vyvlastnit podle § 55a, ale lze dosáhnout účelu i dohodou, ve formě veřejnoprávní smlouvy. Většinou nebude nutné rovnou vyvlastnění, ale má se preferovat věcné břemeno založené dohodou a v územích s řízeným rozlivem by bylo vhodné stanovit způsoby obhospodařování pozemku k předcházení škod.¹⁴⁹ Zákon v § 68 odst. 2 a 3 pak upravuje náhrady, které ale nejsou

¹⁴⁶ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 86

¹⁴⁷ TUREČEK, Karel. *Zákon o vodách č. 254/2001 Sb., v úplném znění k 1. lednu 2003 s rozšířeným komentářem a prováděcími předpisy*. 2. vyd. se změnami reformou veřejné správy. Praha: Sondy, 2003. ISBN 80-903134-3-4. S. 133

¹⁴⁸ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 95 a 96

¹⁴⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 181/2008 Sb. Sněmovní tisk č. 396, V volební období PSP ČR (online). (31.01.2024). Dostupný z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=396&CT1=0>

za omezení vlastnického práva, ale za škodu způsobenou povodní a uvedení v předešlý stav a pozbytí nároků na dotace.

3.3.4 Plošná ochrana vod

Pro ochranu vod jsou ukládány povinnosti i vlastníkům pozemků, které s nimi souvisejí nepřímo. Jedná se o plošnou ochranu k zajištění kvality a kvantity vod.¹⁵⁰

Ustanovení § 27 vodního zákona ukládá vlastníkům povinnost pečovat o své pozemky tak, aby nedocházelo ke zhoršování vodních poměrů, erozi a zhoršení retenční schopnosti krajiny. Jde o obecnou povinnost všech vlastníků, která je pak konkretizována a zpřísněna dalšími.¹⁵¹ Podpůrně se použije toto ustanovení, pokud další zákony nestanoví jinak, jako lesní zákon, zákon o ochraně zemědělského půdního fondu, stavební zákon a další.¹⁵²

Dále vodní zákon v § 28 chrání oblasti přirozené akumulace vod. Jde o oblastí přirozeně významné pro akumulaci vod vyhlášené nařízením vlády. Ochrana slouží k zajištění dostatečné zásoby vod a zamezení jejich nadměrného čerpání.¹⁵³ V nařízení se pak stanoví, co se zakáže podle zákonného výčtu podle § 28. Jako příklady lze uvést zákaz odvodnění lesních nebo zemědělských pozemků, těžení rašeliny, odlesňování a ukládání radioaktivních odpadů. Ministerstvo životního prostředí po souhlasu vlády může povolit z těchto zákazů výjimku a pokud vlastníku u prvních tří zákazů vlastníku vznikne škoda má právo na náhradu. Podle 28 odst. 4 jim náleží náhrada, ale ta je pouze benevolencí zákonodárce, protože toto omezení nepředstavuje zvláštní oběť vlastníka, a lze tak zařadit pod čl. 11 odst. 3. Vlastník se podle Kocourka navíc musí domáhat před uplatněním škody výjimky podle § 28 odst. 3 a bude muset prokázat výši škody.¹⁵⁴ Celkově se jedná o dost nejasné ustanovení.

K ochraně podzemních a povrchových vod jako zásobárnu pitné vody pak vodní zákon v § 30 umožňuje vodoprávnímu úřadu opatřením obecné povahy stanovit ochranná pásma (to je 11 odst. 4). Vyhlášují se u zdrojů, kde průměrný odběr činí 10000 m³ a pokud to vyžadují závažné okolnosti nebo k ochraně zdrojů balené kojenecké vody a pramenité vody. Odst. 2 pak dělí ochranná pásma na I. Stupně v bezprostředním okolí vodního zdroje a II. Stupně v okolí pásma I. Stupně. V ochranném pásmu I. Stupně je zakázán vstup a vjezd mimo výjimky podle odst. 7.

¹⁵⁰ FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 226

¹⁵¹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 83

¹⁵² HORÁČEK, Zdeněk. *Vodní zákon: s aktualizovaným podrobným komentářem po roce účinnosti nového občanského zákoníku k ... Paragrafy do kapsy*. 2011-. Praha: Sondy, 2011-. ISBN 978-80-86846-48-8. S. 90

¹⁵³ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 89

¹⁵⁴ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 89-90

Rozsah pásma, činnosti, které jsou zakázány pak vymezí vodoprávní úřad v opatření obecné povahy podle kritérií v §30 odst. 3 až 5. Za prokázané omezení pak vlastníkům, či nájemcům pozemků či staveb náleží náhrada. Jedná se o omezení, které se dá podřadit pod čl. 11 odst. 4. Na žádost vlastníka je možné zřídit ochranná pásma vodních děl ve veřejném zájmu a ochranná pásma obecně budou dosahovat intenzity omezení podle čl. 11 odst. 4.¹⁵⁵

Zranitelné oblasti pak jsou oblasti se zdroji pitné vody s vysokou koncentrací dusičnanů nebo povrchové vody u nichž vyšší koncentrace dusičnanů může ohrožovat její kvalitu. Zjednodušeně řečeno mají chránit před dusíkem v pitné vodě, který se do vody dostane z půdy, což je pro lidský organizmus toxické. Vláda nařízením tyto oblasti určí a stanoví pro ně akční program podle § 30 vodního zákona. Vymezí jím režim aplikace hnojiv, střídání plodin, protierozní opatření atd.¹⁵⁶ V podstatě se přezkoumává vývoj situace v oblasti alespoň jednou za čtyři roky a na základě jeho vyhodnocení se upravuje i akční program. Povinnosti jsou závazné jen pro podnikatele na pozemku hospodařící. Nemusí být nutně ani vlastníky.

3.3.5 Omezení související s prováděním nápravných opatření a užívání pozemků souvisejících s vodním dílem

Vodní zákon v § 42 umožňuje omezit vlastnické právo k pozemku provedením nápravného opatření k odstranění nedovoleného vypouštění odpadních vod, nedovoleného nakládání se závadnými látkami nebo havárií, což jsou podle § 42 odst. 6 vlastníci majetku strpět provedení těchto opatření, vstup, vjezd a obvyklé užívání za tímto účelem. § 42 obsahuje v dalších odstavcích další podmínky, jako co nejvíce šetřit práv vlastníků, vstup či vjezd předem oznámit, přiměřenost omezení závadnému stavu atd. Tím naplňují podmínky 11 odst. 4, protože se týká jen některých vlastníků a za omezení vlastnického práva má vlastník nárok na náhradu, kterou poskytne osoba, jíž bylo opatření uloženo (původce).¹⁵⁷ Pokud toto není možné, vodoprávní úřad bude postupovat podle § 42 odst. 4 a náhradu pak bude hradit stát.

Ustanovení § 60 upravuje právo vstupu a vjezdu těm, co udržují vodní dílo. Takové právo musí vlastníci okolních pozemků strpět po předchozím projednání. Zákon sice stanoví v odst. 2 nutnost náhrady škody způsobné vstupem, ale ne za samotné omezení vlastnického práva. Podle Ústavního soudu ji ale i tak má vlastník díla vlastníku sousedního pozemku poskytnout, protože jde o výdělečnou činnost, na rozdíl od pouhé údržby vodního toku a podobně. Ústavní soud nepovažoval za přijatelné bezúplatné věcné břemeno, protože vlastník sousedního pozemku

¹⁵⁵ HORÁČEK, Zdeněk. *Vodní zákon: s aktualizovaným podrobným komentářem po roce účinnosti nového občanského zákoníku k ...* Paragrafy do kapsy. 2011-. Praha: Soudy, 2011-. ISBN 978-80-86846-48-8. S. 166

¹⁵⁶ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 89

¹⁵⁷ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 97

z výdělku vodního díla nic nemá, ale musí se rozlišovat, zda jde o vodní dílo výlučně používané k soukromým účelům nebo jenom studna, jezy, čističky a na ochranu před povodněmi. Pak by šlo o obecný zájem společnosti a sociální odpovědnost vlastníka podle 11 odst. 3¹⁵⁸ Podle Kocourka udělal ale chybu, protože použil § 60 odst. 2 výše zmíněný, místo přímo aplikovatelného čl. 11 odst. 4 listiny.¹⁵⁹

3.3.6 Náhrady v zákonu o vodách

Kromě výše zmíněných náhrad chci ještě zmínit několik nejdůležitějších případů náhrad, které splňují intenzitu čl. 11 odst. 4 beze sporu.

Podle § 11 odst. 4 „*Je-li povolené nakládání s vodami nezbytně třeba ve veřejném zájmu a oprávněný své povolení nevyužívá zcela nebo zčásti, může mu vodoprávní úřad uložit povinnost umožnit využití jeho vodního díla nebo zařízení k povolenému nakládání s vodami jinou, vodoprávním úřadem určenou fyzickou nebo právnickou osobou, na dobu nezbytně nutnou nebo do doby rozhodnutí o jeho vyvlastnění nebo omezení vlastnického práva, a to za přiměřenou náhradu.*“ Jde o zajištění využívání povoleného nakládání s vodou pro obyvatelstvo (např. zajištění pitné vody), pokud vodoprávní úřad prokáže veřejný zájem a oprávněný ho vůbec nevyužívá nebo nedostatečně, jinou osobou, kterou tím vodoprávní úřad pověří. Je to pouze dočasné opatření, dokud nedojde k řešení uvedené v § 11 odst. 4 vodního zákona jako vyvlastnění nebo jiné omezení.¹⁶⁰ V tomto ustanovení se počítá s přiměřenou náhradou a zmiňuje se veřejný zájem, takže určitě jde o omezení vnější, spadající pod čl. 11 odst. 4 Listiny. Kdo poskytne náhradu není řečeno, ale mělo by se jednat o toho, v jehož prospěch omezení bylo zřízeno, nebo vyvlastnitele. Preferuje se dohoda.¹⁶¹

Ustanovení § 28 odst. 4 pak zakládá nárok na náhradu nákladů zákazů podle § 28 odst. 2 a-c v chráněné oblasti přirozené akumulace vod, pokud jimi vznikne škoda. Nic dalšího zákon nestanoví.

Vodní zákon v § 30 odst. 11 zakotvuje náhradu za prokázané omezení užívání pozemků a staveb v ochranných pásmech vodního zdrojů. Náhrada náleží vlastníkům, nájemcům a pachtýřům „*kteřou jsou povinni na jejich žádost poskytnout v případě vodárenských nádrží vlastníci vodních děl umožňujících v nich vzdouvání vody, v ostatních případech oprávnění (§ 8) k odběru vody z vodního zdroje; je-li jich více, poměrně podle povoleného množství odebírané*

¹⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 21.11.2007, sp.zn. IV ÚS 652/06 (N 202/47 SBNU 613)

¹⁵⁹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 99

¹⁶⁰ HORÁČEK, Zdeněk. *Vodní zákon: s aktualizovaným podrobným komentářem po roce účinnosti nového občanského zákoníku k ...* Paragrafy do kapsy. 2011-. Praha: Soudy, 2011-. ISBN 978-80-86846-48-8. S. 44

¹⁶¹ KUSÁK, Martin. *Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542.

vody. *Nedojde-li o poskytnutí náhrady k dohodě, rozhodne o jednorázové náhradě soud.*“ Jedná se o omezení dosahující intenzity podle čl. 11 odst. 4, protože jde o intenzivní dopad omezení využití jejich pozemku ve prospěch soukromých osob nebo veřejnosti, a proto mají vlastníci těchto pozemků nárok na náhradu omezení způsobených ochrannými pásmy i podle 58 odst. 3.¹⁶² Preferuje se dohoda, jinak bude muset rozhodnout soud. Náhradu bude poskytovat vlastník vodního díla a náhradou podle 58 odst. 3 vodního zákona se nekompensuje zastavení pozemku vodním dílem, ale majetkovou újmu vzniklou zřízením ochranného pásma všem majitelům v něm, nejen vlastníku pozemku zastavěném vodním dílem.¹⁶³

Ustanovení § 42 odst. 9 vodního zákona zakotvuje náhradu za majetkovou újmu nebo omezení opatřeními podle odst. 1. Hradí je ten, komu byla uložena, pokud jde o případ v odst. 4 pak vodoprávní úřad z prostředků státu. Nárok musí být uplatněn do 6 měsíců od jeho vzniku, jinak se ztrácí. Platí tedy zásada *vigilantibus iura*, vlastníci si svých práv musí hledět sám. Odst. 5 pak umožňuje z prostředků kraje hradit náklady na nápravy ekologické újmy na povrchových nebo podzemních vodách podle zákona o předcházení ekologické újmy. § 42 odst. 4 pak upravuje situaci, kdy není komu uložit opatření k nápravě a hrozí závažné ohrožení nebo znečištění povrchových nebo podzemních vod. Vodoprávní zajistí z vlastního podnětu nebo ČIŽP opatření sám nebo prostřednictvím odborné osoby. Vodoprávní úřad bude vždy konečným arbitrem, jaká opatření budou realizována a pak může využít prostředky kraje ze zvláštního účtu až do 10000, což by s ním měl konzultovat.¹⁶⁴

Ustanovení § 45 odst. 2 ukládá, pokud se neobnoví původní stav, nebo obnovení vodního toku zakáže vodoprávní úřad ve veřejném zájmu, vykoupit státem pozemek původního nebo nového koryta vodního toku, pokud mu vlastník tento pozemek nabídne. Kocourek toto nepovažuje za nejšťastnější, jelikož se nejedná o nejšetrnější řešení, jako například peněžní kompenzace, ale rovnou o vykoupení pozemku a vlastnické právo není pak zachováno.¹⁶⁵

3.3.7 Závěry z ochrany vod

Ochrana se soustředí na pozemky související s vodou, protože voda nelze vlastnit. Valná většina omezení spočívá v povinnosti něco strpět, nebo se zdržet nějakých činností. *Facere* je například povinnost udržovat koryto. Do budoucna by určitě bylo třeba sjednotit režimy vlastnictví koryta podle vodního zákona a NOZ, jak už bylo zmíněno výše.

¹⁶² KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 94

¹⁶³ Rozsudek NS ze dne 2.3.2011, sp. Zn. 28 Cdo 4211/2010

¹⁶⁴ HORÁČEK, Zdeněk. *Vodní zákon: s aktualizovaným podrobným komentářem po roce účinnosti nového občanského zákoníku k ...* Paragrafy do kapsy. 2011-. Praha: Soudy, 2011-. ISBN 978-80-86846-48-8. S. 137

¹⁶⁵ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 88

Úprava náhrad je kusá a roztržitá v zákonu. Podle mě je to jedna z nejhorších úprav. Sdílí nedostatky všech ostatních, nekomplexnost a kazuističnost. Bývá velmi nejasná, značně závislá na interpretaci a v podstatě odhadech interpretů. Toto platí z velké části pro všechny úpravy náhrad v této oblasti.

Ochrana se uskutečňuje hlavně skrze povinnosti vlastníka koryta (pozemku na kterém se nachází), záplavovými územími, ochrannými pásmy vodních zdrojů a vodních děl, jejichž poškozování je zakázáno. Dále skrze ochranu přirozené akumulace vod a zranitelných oblastí. Tyto nástroje bych považoval za dostatečně široké a komplexní.

3.4 Ochrana přírody a krajiny

Obecným předpisem na tomto úseku je zákon o ochraně přírody a krajiny. Zajišťuje ochranu rostlinám, živočichům ale i některým částem neživé přírody. Obsahuje obecnou ochranu v části druhé zákona, a zvláště v části třetí a čtvrté, ve které jsou chráněny speciálně vybrané části přírody a krajiny. Pro tento účel zavádí ZOPK mnoho omezení vlastnických práv většinou spočívající ve zdržení se nebo strpění. ZOPK prohlašuje ochranu přírody a krajiny za veřejný zájem v § 58. Dále se budu zabývat vybranými omezeními podle toho, která práva vlastníků ovlivňují, protože rozebrat všechny je pro mě fakticky nemožné.

3.4.1 Omezení práva dispozičního

Ze zákona má stát předkupní právo na pozemky uvedené v §61 odst. ZOPK (nezastavěným pozemkům ležícím mimo zastavěná území obcí na území národních parků, národních přírodních rezervací, národních přírodních památek a pozemkům souvisejícím s jeskyněmi). Vlastníci proto musí předem nabídnout pozemek orgánu ochrany přírody (Ministerstvo životního prostředí). Pokud ty do 60 dnů neprojeví zájem, mohou pokračovat v prodeji podle vlastní vůle. Problematické zde je, co je to sídelní útvar. Podle Kocourka se jedná o nepřiměřené omezení, jelikož se účelu ochrany dá dosáhnout i prostředky jako omezení a zákazy. Příliš vlastníka omezuje v jeho dispozičním právu (což má i finanční dopady) a nejspíše by neprošlo kritériem vhodnosti v testu přiměřenosti.¹⁶⁶ Pro intenzitu omezení a v podstatě náhradu ve formě výkupní ceny jistě jde o omezení spadající pod čl. 11 odst. 4. Pokud by vlastník nejednal podle § 61 a nenabídl nejdříve pozemek státu, zřejmě by bylo právní jednání neplatné, podle § 580 NOZ.

¹⁶⁶ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 136

Dalším omezení práva dispozičního je § 23 ZOPK. Zakazuje na území národních parků zcizit pozemky, které jsou ve vlastnictví státu s výjimkou toho, kdy zájem na ochraně přírody převažuje. Takovým případem by mohla být směna pozemků podle § 18 odst. 1 písm.d) ZOPK za 18 odst. 1 písm. a) ZOPK. Tak by stát získal ekologicky hodnotnější pozemek k jeho ochraně. Lesy na území národních parků by ale podléhaly souhlasu Ministerstva zemědělství podle § 4 odst. 2 lesního zákona.¹⁶⁷ Podobně § 32 ZOPK. Za zmínku stojí i § 61a, kdy organizační složka státu může přenechat pozemek sloužící k zajištění cílů ochrany a přírody právnické osobě, která neprovozuje podnikání, ale ochranu přírody a krajiny jako hlavní účel (spolky ochrany přírody). Lesní pozemky ale jen po dohodě s ministerstvem zemědělství nebo Ministerstvem životního prostředí u pozemků v národních parcích a ochranných pásmech.

ZOPK v §60 zakládá možnost vyvlastnění za účelem ochrany přírody a krajiny a ohledně konkrétních důvodů odkazuje na stavební zákon č. 50/1976 Sb. Tento zákon byl sice zrušen zákonem č. 63/2006 Sb., který sám je zrušen novým zákonem 283/2021 od 1.1.2024, ale odkazy na předpisy ale nemají normativní význam, takže nový stavení zákon se dá použít, přičemž hlavně půjde o § 170 odst. 1 písm. b) (uskutečnění veřejně prospěšné stavby) pro založení prvku územního systému ekologické stability ochrana nalezišť nerostů, paleontologických nálezů či ovlivňování vodního hospodaření v krajině.¹⁶⁸ Podle Kocourka ZOPK obsahuje dostatečnou úpravu důvodů vyvlastnění pro ochranu přírody a krajiny v §2 a není tak třeba stavebního zákona a jeho zvláštních účelů vůbec používat.¹⁶⁹ S tím nesouhlasím, protože ZOPK výslovně na zvláštní předpis v § 60 odkazuje a i když na starý stavební zákon, odkaz je myšlen určitě i na ten nejnovější. §2 ZOPK je ale velmi užitečný pro upřesnění a výklad toho co ochrana přírody a krajiny, hlavně demonstrativní výčet v odst. 2.

3.4.2 Povinnosti k činnosti (facere)

Ustanovení § 7 zakotvuje ochranu dřevin rostoucích mimo les před poškozováním a ničením, pokud se ně nevztahuje ochrana zvláštních předpisů z důvodu toho, že dřeviny tvoří přirozené životní prostředí různých druhů živočichů a krajinu a omezení není dostatečně intenzivní, aby vyžadovalo náhradu.¹⁷⁰ Zákon ukládá vlastníku povinnost dřeviny udržovat, pečovat o ně a orgány ochrany pro výskyt choroby může uložit potřebná opatření, až pokácení.

¹⁶⁷STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-229-0. S. 148.

¹⁶⁸FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5. S. 119-120

¹⁶⁹KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 74

¹⁷⁰KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 108

§8 ZOPK vyžaduje povolení ke kácení dřevin, pokud není stanoveno jinak. Ohledně vysazování dřevin má vlastník volnost, až na § 5 odst. 4, kdy vyžaduje povolení k rozšíření nepůvodního druhu. Co je dřevina stanovuje ZOPK v § 3 odst. 1 písm i). Příkladem povinnosti k činění je i podle § 9 ZOPK možnost orgánu ochrany přírody uložit žadateli o kácení přiměřenou náhradní výsadbu.

K ochraně paleontologických nálezů stanovuje ZOPK v §11 povinnosti „*zajistit jeho ochranu před zničením, poškozením nebo odcizením a opatřit jej údaji o nálezových okolnostech, zejména místě nálezu. Dále je povinen na písemné vyzvání orgánu ochrany přírody sdělit údaje o učiněném nálezu a umožnit přístup a dokumentaci tohoto nálezu osobám pověřeným orgánem ochrany přírody.*“ Co je paleontologickým nálezem pak ZOPK stanovuje v 3 odst. 1 písm j). Zvláštní je, že zákon mu nezakládá oznamovací povinnost, což možná pro ochranu není vhodné.

Ustanovení §4 odst. 1 ZOPK zakotvuje jako povinnost všech vlastníků a uživatelů pozemku ochranu **systemu ekologické stability**. Definován je v §3 odst. 1 a) ZOPK jako vzájemně propojený soubor přirozených i pozmeněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu a skládají se z biocenter a biokridorů. Plán ekologické stability rozlišuje místní, regionální a nadregionální územní systémy a sám je podkladem pro jiné plánovací dokumenty jako územně plánovací dokumentace, pozemkové úpravy, projekty systému ekologické stability a další. Významné pro ochranu přírody a krajiny jsou systémy ekologické stability proto, že na ně navazují ekosystémy a jejich rozvoj a udržování¹⁷¹ Podle § 4 odst. 4 ZOPK je jejich vytváření veřejným zájmem. ZOPK v 59 stanovuje, že k zajištění plánu ekologické stability se uskuteční plány a jiná opatření dohodou s vlastníkem pozemku dobrovolně. Ten se tak pokud možno k aktivnímu jednání zaváže sám. Pokud vlastník nebude chtít spolupracovat, je možné mu nabídnout jiný pozemek ve vlastnictví státu podobně velký a kvalitní (to pak jde jen když ho mají). V podstatě jde o vynucení si plnění za naturální restituci. Z tohoto vyplývá, že bude potřeba k ochraně podle § 4 odst.1 aktivního, dobrovolného chování vlastníků a lze k tomu také využít dohod podle § 68 odst. 2 a finančního příspěvku podle 69. Nejzazším prostředkem by mohlo být i vyvlastnění podle § 60 ZOPK.¹⁷² Jedná se o omezení dosahující intenzity čl. 11 odst. 4.¹⁷³ Podle § 4 odst. 4 ZOPK je povinností všech vlastníků a uživatelů tvořících jeho základ ho chránit.

Ustanovení § 5a odst. 5 ZOPK pak zakotvuje povinnost při rekonstrukci nadzemního vedení opatřit je ochrannými prvky, aby zabránily usmrcení druhů ptáků.

¹⁷¹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 106

¹⁷² BOROVIČKOVÁ, H., In MIKO, Ladislav. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. 2. vyd. Beckovy texty zákonů s komentářem. V Praze: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-585-8. s. 259.

¹⁷³ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S.107

3.4.3 Povinnosti něco dát nebo poskytnout (dare)

Nevím v ZOPK o žádném omezení, které by vyžadovalo povinnost něco dát od vlastníka. Snad jenom povinnosti investora podle § 67 by se k tomu možná přibližovaly. Investor je definován jako „*Ten, kdo v rámci výstavby nebo jiného užívání krajiny zamýšlí uskutečnit závažné zásahy, které by se mohly dotknout zájmů chráněných podle částí druhé, třetí a páté tohoto zákona*“, takže vlastně nemusí jít o vlastníka. Investor je povinen zajistit na své náklady provedení hodnocení vlivů těmito zásahy na chráněné zájmy. To se pak použije jako součást posouzení vlivů podle zákona o posuzování vlivů. V podstatě zákon po investoru požaduje povinnost ve formě poskytnutí tohoto hodnocení.

3.4.4 Povinnost něčeho se zdržet (ommitere)

Vlastník pozemku, na němž došlo k paleontologickému nálezu podle 11 odst. 2 ZOPK, nebo ten kdo vykonával činnost, při které k němu došlo je povinen zdržet se činnosti, která by mohla vést k poškození či jeho zničení a na žádost orgánu ochrany přírody mu povolit záchranný paleontologický průzkum (to by spíše patřilo do pati jako povinnost něco strpět). K vývozu takových nálezů pak potřebuje povolení orgánu ochrany přírody.

Ustanovení § 5 ZOPK obecně chrání živočichy a rostliny proti zničením, poškozování, sběr nebo odchyt, kterým by hrozilo, ohrožení existence takových druhů. Orgány ochrany přírody k tomuto účelů může omezit rušivé činnosti stanovením závazných podmínek. §5 odst. 3 pak stanovuje činnosti, kterých se PO FO mají zdržet, a i v dalších odstavcích §5 je povolovací režim pro určité činnosti a další opatření.

ZOPK v § 5a zakládá zákazy některých činností pro ochranu ptáků volně žijících na území členských států Evropského společenství. Každý se pak takových činností musí zdržet, pokud nejde o výjimku.

Ustanovení ZOPK dává § 66 ZOPK možnost zakázat nebo omezit činnosti, které by mohly způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody. Mohou to být činnosti povolené, nařízené i protiprávní, na to nesejde.¹⁷⁴ Jedná se o preventivní ustanovení, který má v podstatě zbytkový charakter, umožňující orgánu ochrany reagovat na činnosti, na které zákona jinde nepamatuje.¹⁷⁵ Pokud by došlo k omezení činnosti právem dovolené, mohlo by se toto omezení podřadit pod čl. 11 odst. 4 Listiny, jako závažné omezení užívacího práva a

¹⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. října 2008, sp. zn. 9 As 8/2008-80

¹⁷⁵ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 31

bylo by třeba poskytnout náhradu podle § 58 ZOPK. Je třeba dodržovat i ostatní podmínky pro omezení vlastnického práva.¹⁷⁶ Je to velmi silný nástroj pro prevenci škod a lze využít v rámci obecné i zvláštní ochrany přírody a krajiny.¹⁷⁷

Ustanovení §4 ZOPK zakládá ochranu významných krajinných prvků před jejich poškozováním a ničením. Podle §3 odst. 1 písm. b) *ZOPK významný krajinný prvek jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Ze zákona jsou jimi lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera a údolní nivy. Je možné, aby se jiné krajinné prvky staly významnými na základě registrace po splnění podmínek v §6 ZOPK, příkladmo jde o mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy. Dají se užívat, ale jen tak aby nedocházelo k ohrožení nebo oslabení jejich stabilizační funkce. §4 odst. 2 vyžaduje pro toho, kdo zásah zamýšlí opatřit si stanovisko orgánu ochrany přírody. Až na základě kladného stanoviska může být udělena výjimka, většinou ale podmíněně. Takto nelze ale svolit ke zničení nebo závažnému poškození významného krajinného prvku.¹⁷⁸ Demonstrativně je v 4 odst. 2 uvedeno jako příklady činností vyžadujících stanovisko umístování staveb, pozemkové úpravy odvodňování pozemků, úpravy vodních toků atd. V odst. 3 pak stanovuje případy, kdy je stanovisko obligatorní (odlesňování a zalesňování pozemků, výstavbě lesních cest a lesních melioračních systémů.....). Jelikož významné krajinné prvky, které vznikly na základě registrace, nebyly před tím zatíženy žádnými opatřeními na ochranu životního prostředí, bylo by možné pro nerovnost jimi založenou je podřadit pod čl. 11 odst. 4 a vyžadovat za ně náhradu. Kocourek je ale pro nedostatečnou intenzitu takového omezení nepovažuje za dostatečně závažné.¹⁷⁹ Lze se ale setkat i s opačnými názory.¹⁸⁰*

Zvláštní ochrana přírody a krajiny je spojena se zvláště chráněnými územími podle části 3. ZOPK. Podle § 14 odst. 2 se jedná o národní park, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památka a přírodní památka. První dvě jsou velkoplošnou ochranou území a zbytek maloplošných a lze vyhlásit maloplošné na velkoplošné a tím dochází ke zdvojení ochrany pro jejich silnější ochranu, pokud je vhodná.¹⁸¹ Zákonem se

¹⁷⁶ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 127

¹⁷⁷ MIKO, Ladislav. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. 2. vyd. Beckovy texty zákonů s komentářem. V Praze: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-585-8. S. 269

¹⁷⁸ KUSÁK, Martin. *Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů*. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 23

¹⁷⁹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 104

¹⁸⁰ PRŮCHOVÁ, Ivana a CHYBA, Jaroslav. *Omezení vlastnického práva k pozemku z důvodu obecného zájmu*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN isbn80-210-1959-x. S.63

¹⁸¹ PEKÁREK, Milan. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8. S. 380-381

zřizují národní parky, nařízením vlády chráněné krajinné oblasti¹⁸², národní přírodní rezervaci a národní přírodní památku vyhlásí vyhláškou Ministerstvo životního prostředí podle § 79 odst. 5 h) ZOPK a přírodní rezervace a přírodní památky vyhlásí kraj nařízením podle 77a odst. 2. Základem ochrany CHKO je § 26 ZOPK, kdy vyjmenovává zákaz činností v na celém území a chráněných krajinných oblastí a jednotlivých zón a podobně v § 29 jsou pak vyjmenovány činnosti zakázané v národních přírodních rezervacích na celém jejich území. §30 umožňuje výkon rybářství a myslivecké činnosti jen se souhlasem orgánu ochrany přírody. Základní ochranné podmínky v přírodních rezervacích jsou pak vymezeny v § 34 ZOPK. Za zmínku stojí i § 35 odst. 2 a 36 odst. 2, které zakazují poškozování i hospodářskou činností národních přírodních památek a přírodních památek.

Lze udělit výjimky (§43 ZOPK) a přesnější vymezení je i v zakládacích aktech ZCHÚ. Konkrétně se omezení dotýkají hlavně zemědělské, stavební či průmyslových činností, a tak omezují vlastníky pozemků v jejich využití. Může dojít i k tomu, že se třeba nachází maloplošné ZCHÚ ve velkoplošném a dochází tak k násobení ochrany a musí se splnit podmínky obou. Zvláštní režim mají lesy v národních parcích a národních přírodních rezervacích, které podle ZOPK (§ 22 a 31) nejsou lesy hospodářskými, čímž se omezují jejich vlastníci ve využití těchto lesů. V § 16 a 26 jsou základní podmínky ochrany, které se uplatní u všech ZCHÚ a podrobnější podmínky jsou pak stanoveny v jednotlivých předpisech, kterými jsou vyhlášeny.¹⁸³

ZOPK v § 14 zařazuje národní parky mezi zvláště chráněná území pro jejich přírodovědeckou a estetickou důležitost. Omezení jsou široká, valná většina patří pod povinnost zdržet se mnoha činností (ommitere). Obecným omezením všech činností v parku je § 15 odst. 2 „*Veškeré využití národních parků musí být podřízeno zachování jejich ekologicky stabilních přirozených ekosystémů odpovídajících danému stanovišti a dosažení jejich přirozené biologické rozmanitosti a musí být v souladu s cíli ochrany sledovanými jejich vyhlášením.*“ ZOPK pak v § 15 a-d vyjmenovává jednotlivé národní parky a v podrobnostech odkazuje na přílohy zákona. § 16 v odst. 1 vymezuje činnosti, které jsou zakázané bez dalšího, jako umístování a povolování nových důlních děl, nových průmyslových zón, těžení nerostů a další. Tyto činnosti (facere) jsou tedy zakázány ze zákona a správní orgány u nich nemohou uplatňovat správní uvážení. 16 odst. 2 pak vyjmenovává činnost zakázané mimo obce a zastavitelné plochy. Jedná se o zákaz tábořit mimo místa vyhrazená orgánem ochrany přírody, rozdělovat ohně mimo místa vyhrazená orgánem ochrany přírody, používat biocidy mimo budovy a další podobné činnosti, které by životnímu prostředí v parku značně škodily. ZOPK pak v § 16 b-d stanovuje bližší ochranné

¹⁸²STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-229-0. S. 152.

¹⁸³ PEKÁREK, Milan. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8. S. 381

podmínky jednotlivých parků, jako třeba na celém území Národního parku Šumava nelze bez souhlasu orgánu ochrany přírody provádět úpravu a údržbu koryt vodních toků a jiných vodních ploch. Ustanovení v § 43 umožňuje udělit výjimky, pokud „*jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, nebo v zájmu ochrany přírody anebo tehdy, pokud povolovaná činnost významně neovlivní zachování stavu předmětu ochrany zvláště chráněného území.*“ Rozhodnutí o takových výjimkách musí být náležitě odůvodněno a veřejný zájem je nutno odlišit od soukromého a výslovně vztažen na posuzovanou záležitost.¹⁸⁴

V národním parku platí zvláštní pravidla i pro vlastníky lesních a zemědělských pozemků. § 22a ZOPK omezuje nakládání s lesy v národních parcích tím, že vlastníci musí hospodařit tak, aby podporovali biologickou rozmanitost a ekologické funkce. Podobné pak platí pro vlastníky zemědělských pozemků podle 22b. V podstatě jsou v obou paragrafech stanoveny zvláštní povinnosti a vymezení z obecných režimů ochrany zemědělského půdního fondu a lesních pozemků podle zákonů zmíněných v dřívějším textu.

K ochraně chráněných krajinných oblastí může orgán, který je vyhlásil zřídit ochranné pásmo. V tomto pásmu obklopujícím ZCHÚ lze podmínit určité činnosti a zásahy souhlasem orgánu ochrany přírody (§37 ZOPK). I další činnosti podle zákona jako umístování staveb, terénní úpravy, nakládání s vodami a další vyžadují v pásmu souhlas orgánu ochrany přírody. Pro národní přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní rezervace nebo přírodní památky se i bez vyhlášení ze zákona stanoví ochranné pásmo 50 metrů od jejich hranic.

Krajinný ráz je podle §12 ZOPK zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika místa či určité oblasti a chráněn je před činnostmi snižujícími jeho estetickou a přírodní kulturu. Zejména jde o umístování, povolování staveb, které by narušovaly krajinný ráz, lze provádět pouze se souhlasem orgánu ochrany přírody, jinak se vlastník takových činností musí zdržet. Omezení je založeno už ex lege zákonem, orgán pak jen posoudí, zda je možno udělit výjimku ze zákonného zákazu a jde o zásah v mezích obecného zájmu a čl. 11 odst. 3.¹⁸⁵ Nejvyšší soud judikoval, že řízení musí být pro právní jistotu zahájeno vždy a není to jen na správním uvážení orgánu, a tedy jeho libovůli, ten v něm posoudí, zda činnost může snížit či změnit krajinný ráz (to musí odůvodnit) a pokud ano zda ji zakáže nebo stanoví podmínky.¹⁸⁶

Přírodní park lze zřídit nařízením kraje k ochraně krajinného rázu se zvláště významnými estetickými a přírodními hodnotami, pokud už není chráněn jako zvláště chráněné území. Orgán ochrany přírody ve zřizovacím aktu stanoví omezení využívání takového území a lze taková

¹⁸⁴ Rozsudek NSS ze dne 10. května 2013, čj. 6 As 65/2012-161

¹⁸⁵ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 101-102

¹⁸⁶ Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 12.10.2004, čj. 6 A 97/2001 - 39

omezení považovat za dostatečně závažná, aby spadala pod čl. 11 odst. 4.¹⁸⁷ Kocourek s takovým názorem nesouhlasí, protože podle něho nejde o zvláštní oběť vlastníka, která by zakládala zvláštní nerovnost.¹⁸⁸

Opatřením obecné povahy se dá vyhlásit přechodně chráněné plochy podle § 13 ZOPK k ochraně významných rostlin, živočichů, nerostů a paleontologických nálezů, ale jen pro časově omezené období. Nelze tak uložit povinnosti něco činit, jen omezení činností, která musí vlastník strpět. Určitě se jedná o omezení v režimu čl. 11 odst. 4, protože se týká jen určitých vlastníků a má speciální úpravu náhrad k § 58 v § 13 odst. 2, která je omezena neurčitým právním pojmem „újma nikoliv nepatrná.“¹⁸⁹ To by mohlo být považováno za rozporné s čl. 11 odst. 4, ale jelikož má zabránit jen bagatelním náhradám a moc se nepoužívá, není to v praxi velký problém. Podle Kusáka by se dal tento problém překlenout tím, že by vlastník podal žádost podle § 58.¹⁹⁰ Kocourek ale nesouhlasí, že by 13 odst. 2 byl v rozporu s čl. 11 odst.4 už proto, že újma nepatrná značí, že nedošlo k závažnému porušení vlastnických práv a vlastník není v pozici zvláštní oběti pokud zásah nedosahuje zvláštní intenzity.¹⁹¹

Pozor ten § 90

3.4.5 Povinnosti strpět (pati)

Podle §46 odst. 1 ZOPK lze orgánem ochrany přírody mimořádně významné stromy, jejich skupiny a stromořadí prohlásit za památné stromy. Vlastník je pak nemůže ničit, poškozovat ani jim bránit v přirozeném vývoji a jejich ošetření provádět jen se souhlasem orgánu, který ho vyhlásil. Orgán ochrany přírody pro ně může vyhlásit ochranné pásmo, ale i bez vyhlášení bude pásmo existovat ze zákona, který pak demonstrativně vyjmenovává zakázané škodlivé činnosti v pásmu jako výstavba, chemizace atd. Podle § 56 odst. 1 je možno udělit výjimky, pokud veřejný zájme na udělení výjimky převažuje nad veřejným zájmem ochrany památného stromu. Jedná se o zásah dosahující intenzity čl. 11 odst. 4 listiny a musí se tedy poskytnout náhrad podle § 58 ZOPK a Kocourek se navíc domnívá, že je třeba navíc, aby vlastník se nejdříve pokusil o povolení výjimky podle 56 odst. 1.¹⁹²

¹⁸⁷ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 60

¹⁸⁸ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S.103

¹⁸⁹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 120

¹⁹⁰ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 62

¹⁹¹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S 111

Ustanovení § 63 odst. 2 zakládá každému právo volného průchodu přes pozemky ve vlastnictví nebo nájmu státu, obce nebo jiné právnické osoby. Nesmí tím způsobit škodu na majetku či zdraví, zasahovat do právo jiné osobnosti nebo sousedských a musí respektovat oprávněné zájmy vlastníka či nájemce pozemku a předpisy. V odst. 2. jsou pak vyjmenovány pozemky, na které se právo volného průchodu nevztahuje a podle odst. 4 pokud se vlastník či nájemce oplotit či ohradit pozemek, musí umožnit na vhodném místě průchod. Z uvedeného je patrné, že by chtělo opět uvést terminologii do souladu s NOZ a použít pojem uživatel, místo nájemce. Zákon ale takovou povinnost nevztahuje na fyzické osoby, a proto by se dal použít čl. 4 odst. 3 Listiny, který požaduje, aby zákonná omezení základních práv a svobod platila pro všechny případy stejně, pokud splňují stanovené podmínky. Lze použít i čl. 11 odst. 1 vlastnické právo má stejný zákonný obsah i ochranu.¹⁹³ Jde o ústavně konformní výklad a bylo by třeba aby zákonodárce ustanovení opravil. Omezení je celkem jasně v režimu čl. 11 odst. 3, samozřejmě pokud bude vykonáváno v rámci mezí tam stanovených. Podobně v § 62 vstup na pozemky pracovníky orgánů ochrany přírody. Vlastník musí strpět zákonem jim dané činnosti a škodu jimi způsobenou hradí stát.

Ustanovení § 68 odst. 3 ZOPK zmocňuje orgán ochrany přírody provádění opatření ke zlepšení přírodního a krajinného prostředí podle odst. 1. Vlastník se má snažit provádět tato opatření sám nebo v součinnosti s orgánem ochrany. Pokud to neudělá, bude muset tato opatření strpět. Krajiní možností je výměna pozemků podle § 59 odst. 2, jak již bylo zmíněno. Problematicnost lze shlédnout v tom, že opatření nejsou v odst. 3 nijak konkretizována a tím se zabýval i Ústavní soud. Podle něho úprava sleduje legitimní cíl a fakticky nelze do zákona kazuisticky vepsat všechna opatření, která se v praxi mohou vyskytnout, podobně jako při interpretaci neurčitých pojmů správními orgány.¹⁹⁴ De lege ferenda by asi bylo dobré přidat do zákona demonstrativní výčet opatření, ale asi to není velký problém.

3.4.6 Náhrady podle ZOPK

V § 58 ZOPK upravuje náhradu za ztížení lesního nebo zemědělského hospodaření. Omezení musí vyplývat z části třetí až páté, jejich prováděcích předpisů, rozhodnutí vydaných na jejich základě a z omezení vyplývajících z opatření v plánech systémů ekologické stability krajiny podle § 4 odst. 1. Odškodní se i veškerá omezení založená rozhodnutími, závaznými stanovisky

¹⁹² KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 109

¹⁹³ JANČÁŘOVÁ, Ilona; HANÁK, Jakub a PRŮCHOVÁ, Ivana. *Vlastník a podnikatel při ochraně životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7951-9. S. 259.

¹⁹⁴ Nález Ústavního soudu zde dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/08-1

a souhlasy podle ZOPK.¹⁹⁵ Nárok má jen vlastník nebo nájemce zemědělské půdy nebo lesního pozemku a rybníka s chovem ryb či drůbeže. Na tyto vlastníky se zákonodárce zřejmě soustředil proto, že budou omezeními zasaženy nejčastěji a vzhledem k jejich produkční funkci bude také nejjednodušší ji vyčíslit v penězích.¹⁹⁶ Odst. 2 pak stanovuje, že pokud o náhradu požádají nájemce a vlastník zároveň, poskytne se jen vlastníkovi a stanovuje tří měsíční lhůtu, jinak nárok zanikne, a tedy vlastníci si musí svých práv hledět (*vigilantibus iura*). Judikatura tento nárok považuje za soukromoprávní, protože nárok na finanční náhradu má spíše charakter soukromoprávní, což má za následek, že v případě sporů budou rozhodovat soudy podle OSŘ.¹⁹⁷ Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo zemědělství stanoví podmínky poskytování finanční náhrady, vzor, náležitosti a další způsob určení podle §58 odst. 5 prováděcím předpisem jako vyhláška 55/1999 o způsobu výpočtu výše újmy nebo škody způsobené na lesích a další. Ustanovení odst. 4 pak stanoví, že náhrada podle § 58 se sníží o příspěvek poskytnutý podle § 69 a náhrady stanovené zvláštními zákony a odst. 6, že se neposkytne za omezení, která byla uložena pro nesplnění povinností uložených předpisy.¹⁹⁸ Nárok podle § 58 odst. 2 trvá i po zániku vlastnického práva. Nedostatkem úpravy je, že neumožňuje kompenzaci jiných vlastníků pozemků než těch vyjmenovaných, což by se ale dalo vyřešit přímou aplikací čl. 11 odst. 4.¹⁹⁹ Nejvyšší soud také judikoval, že nárok na náhradu může mít i státní podnik v tomto případě Lesy České republiky jako samostatný subjekt vykonávající práva a povinnosti vlastníka.²⁰⁰

3.4.7 Závěry z ochrany přírody a krajiny

ZOPK téměř neobsahuje povinnosti něco dát (dāre), *facere* je častější, ale hlavně zákon obsahuje povinnosti *omittere* a *pati*. Do budoucna by bylo třeba ujasnit, jak je to s vyvlastněním pro ochranu životního prostředí a odkazem na starý stavební zákon a případně důvody přesunout radši do ZOPK, i když asi nejde o kritický problém. Vhodné by bylo třeba i rozšířit úpravu práva volného průchodu i na FO. U náhrad by bylo třeba zrušit omezení jen na pozemky vyjmenované a neposkytovat je státním podnikům. Omezení dispozičního práva vlastníka v § 61 považují také za zbytečně tvrdé.

¹⁹⁵ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S.58

¹⁹⁶ KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí*. 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542. S. 58

¹⁹⁷ Usnesení NSS-zvláštního senátu ze dne 17. 2.2009, sp. zn. Konf 10/2008–15.Rozsudek NSS ze dne 11.6.2008, čj. 8 As 7/2007 – 67 a ze dne 9.4.2009, čj. 1 As 97/2008 - 76

¹⁹⁸ MIKO, Ladislav. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. 2. vyd. Beckovy texty zákonů s komentářem. V Praze: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-585-8. S. 258

¹⁹⁹ KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6. S. 135

²⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu zde dne 28. srpna 2013, sp. zn. 25 Cdo 3837/2011

Jinak je ochrana ZOPK nejširší a nejúplnější. ZOPK obsahuje mnoho různých a širokých institutů, které by orgánům ochrany měly poskytnout dostatečný prostor pro

4 Část 4. Veřejnoprávní smlouvy s vlastníky při ochraně životního prostředí

Upravit povinnosti vlastníků je možné nejen zákazy a omezeními, ale i dohodou a na základě toho dobrovolným omezením vlastnického práva vlastníka. Tak se dá využít veřejnoprávních smluv jako nástroje ochrany životního prostředí. Jde o dohody uzavřené mezi orgány veřejné moci a soukromoprávními subjekty. Jejich charakter spočívá v tom, že jde v podstatě o dvoustranné správní akty. Neexistuje u nich smluvní volnost, protože se mohou strany dohodnout jen na tom co zákon dovoluje, a tak nejde o smlouvy v pravém slova smyslu, ale na rozdíl od správních aktů správní orgán autoritativně neurčuje práva a povinnosti adresátů a nemůže jim je proti jejich vůli vnutit. Vlastník se tak na základě dohody se správním orgánem dobrovolně omezí. Motivací k využití tohoto institutu by mohlo být například to, že vlastník se pak podílí na koncepční fázi správního procesu, a tak může ovlivnit například rozsah území ochrany a další konkrétnosti, což by ve standartním správním řízení jinak nemohl. Jedná se o alternativu k jinak klasickému správnímu procesu, která zatím není příliš využívána, ale má potenciál do budoucna. Vlastníci by měli i být více motivováni k dodržování dobrovolně uzavřených povinností, než těch vnutených a tímto způsobem by mohlo třeba dojít k dobrovolnému převzetí vyšších standardů ochrany, než by bylo možno vnutit zákonem.²⁰¹ Budu se zabývat veřejnoprávními dohodami v ZOPK, protože jsou jádrem a prakticky jedinými veřejnoprávními smlouvami na úseku ochrany životního prostředí. Určitě se jedná o veřejnoprávní smlouvy, i když není odkazováno na správní řád, protože tyto dohody zakládají, mění a ruší práva a povinnosti v oblasti veřejného práva. I podle § 159 odst. 4 se bude veřejnoprávní smlouva posuzovat podle svého skutečného obsahu, ne názvu.

4.1 Veřejnoprávní smlouvy

Nejdříve je třeba vysvětlit pojem veřejnoprávních smluv. Jde o jednu ze správních činností, přičemž nejčastější jsou jednostranné úkony státní právy jako správní akty a opatření obecné povahy. Veřejnoprávní smlouvy jsou stále výjimečnou správní činností, která simuluje smluvní jednání a plní se tak úkoly veřejné správy, řídí se správním právem a na nezákonné ustanovení veřejnoprávní smlouvy se hledí jako na nezákonný správní akt.²⁰² V § 159 odst. 1 Správního řádu (dále jen SPŘ) je definována jako dvoustranný nebo vícestranný úkon, který zakládá, mění či

²⁰¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1. S.166-167.

²⁰² HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 9. vydání. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-624-1. S. 167

ruší práva a povinnosti v oblasti veřejného práva. Správními akty naopak orgány veřejné moci určují povinnosti jednostranně, bez přispění druhé, podřízené strany. § 159 odst. 2 vyžaduje, aby veřejnoprávní smlouva nebyla v rozporu s právními předpisy (*contra legem*), aby je neobcházela (*praeter legem*) a byla vždy v souladu s veřejnými zájmy. § 164 SPŘ stanoví, že se musí uzavřít písemně s projevy vůle všech smluvních stran na téže listině. Nikdo ale druhou stranu nemůže nutit ji uzavřít, a právě v tom je prvek dobrovolnosti.

Ze správního řádu lze vyvodit tři hlavní typy veřejnoprávních smluv, koordinační, subordinační a ty mezi adresáty veřejné správy. V užším smyslu se uznává jen subordinační a koordinační. Smlouvy, o kterých budu pojednávat jsou buď subordinační nebo *sui generis*, takže ostatní typy nejsou pro nás tak důležité.²⁰³

1. Koordinační smlouvy, mezi subjekty veřejné správy. To není náš případ. Celým smyslem těchto smluv je zapojit vlastníky jako soukromé osoby do ochrany životního prostředí, ne orgány veřejné moci.

2. Subordinační jsou pak uzavírány mezi vykonavateli veřejné právy a těmi, o jejichž právech a povinnostech by se jinak rozhodovalo, kdyby proběhlo správní řízení (tzv. hlavních účastníků podle § 27 odst. 1 SPŘ). Subordinace neznamena nerovnost subjektů, ale to, že pokud nedojde k dohodě správní orgán může vydat rozhodnutí.²⁰⁴ Příkladem pro nás by byla dohoda o způsobu hospodaření na pozemcích s výskytem kriticky nebo silně ohrožených druhů rostlin podle § 49 odst. 4 zákona o ochraně přírody. Subordinace neznamena podřízenost, ale pokud nedojde k dohodě správní orgán může vydat správní akt.

3. Veřejnoprávní smlouvy mezi adresáty veřejné správy. Jde o zvláštní kategorii *sui generis* pro ty, kteří by byli účastníky podle § 27 odst. 1 Správního řádu (ti o jejichž právech a povinnostech by se rozhodovalo v řízení). Obsah smlouvy je převod nebo způsob výkonu práva a povinností, o kterých by se v řízení rozhodovalo viz. § 162. Opět se zde takové smlouvy neuplatní, tak je nemá smysl rozebírat do detailu.

Veřejnoprávní smlouvu lze vypovědět pouze z důvodů, které si strany sjednaly, nebo jen podle § 167 SPŘ. Samozřejmě by šlo v ZOKP stanovit zákonné důvody výpovědi takových smluv. § 168 SPŘ stanovuje, že pokud se veřejnoprávní smlouva týká povinností 3. osob, vyžaduje se k její účinnosti písemný souhlas této osoby. Jinak může správní orgán vydat rozhodnutí ve správním řízení, čímž jsou práva takových osob zachována, protože by byly účastníky.

²⁰³ HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 9. vydání. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-624-1. S. 169

²⁰⁴ H HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 9. vydání. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-624-1. S. 174

4.1.1 Smluvní ochrana životního prostředí v zákoně o ochraně životního prostředí

Ustanovení § 39 ZOPK umožňuje uzavřít veřejnoprávní smlouvu mezi vlastníkem pozemku a orgánem ochrany přírody, u níž je nutná písemná forma. Nejde ale o klasickou subordinační smlouvu, protože se jí nahrazuje normativní akt, jinak ale platí standartní úprava a teoreticky jde o smlouvu *sui generis*.²⁰⁵ Zákon takovou ochranu považuje za věcné břemeno vázané k pozemku. V praxi může jít jen o osobní břemeno, které má zajistit trvalost stavu.²⁰⁶

Náležitosti smlouvy vyžadované zákonem jsou, 1. vymezení ochranných podmínek chráněného území nebo památného stromu a 2. způsob péče o chráněné území nebo strom. Toto samo o sobě nemá účinky vůči 3. osobám, a proto §39 odst. 2 ZOPK umožní označit smluvně chráněné území orgánu oprávněnému jej vyhlásit. Podle stejného ustanovení je zakázáno takové území či památný strom poškozovat, což už se vztahuje na všechny osoby.

Problémem úpravy je, že lze řešit poměry 3. osob (myslivectví, rybářství) ve vztahu k takovým územím jen velmi omezeně, na rozdíl od chráněných území, které se tím mají nahradit. Chybí také úprava výjimek, což může být problém, pokud je úprava ve smlouvě do budoucna nedostatečná a může to vést k právní nejistotě, zda jednání vlastníka je po právu. Jsou možné pouze neformální konzultace s úřady, ale nejsou právně závazné. Není zde ani finanční kompenzace nebo pobídka, jako motivace k používání tohoto institutu, mimo možnosti osvobození od daně z pozemku podle §4 zákona o dani z nemovité věci.²⁰⁷

Tento institut bude využitelný hlavně pro pozemky malého rozsahu (tůně, lesíky) s malým počtem vlastníků, nejlépe jen jednoho pro komplikovanost dohadování se s více subjekty. Pro větší či velká území jde o institut zcela nevhodný.²⁰⁸ Zajímavé je, že po návratu NOZ k superficiální zásadě je možno využít takových dohod k zajištění území v budovách, jako třeba hnízdiště netopýrů na zámku či hradě. Pro výše zmíněné problémy ale půjde spíše o výjimečnou alternativu k maloplošné ochraně území, která se zatím využívala pouze k ochraně evropsky významných lokalit, viz dále.²⁰⁹

²⁰⁵ KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 2015, str. 37-49 [cit. 4.2.2024] Dostupné z

https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf S. 40

²⁰⁶ KNOTEK, Jaroslav.: *Využitelnost veřejnoprávních smluv v ochraně přírody a krajiny*. [online] Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika [cit 4.2.2024]

<https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/sprava/knotek.pdf> S. 2

²⁰⁷ Tamtéž str. 41

²⁰⁸ KNOTEK, Jaroslav.: *Využitelnost veřejnoprávních smluv v ochraně přírody a krajiny*. [online] Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika [cit 4.2.2024]

<https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/sprava/knotek.pdf> S. 3

²⁰⁹ Tamtéž str. 42

4.1.2 Smluvní ochrana stromů a památných stromů

Ustanovení § 39 ZOPK také umožňuje smluvně chránit stromy, a prohlásit je za památné, jako alternativu k vyhlášení památného stromu správním aktem na základě písemné smlouvy mezi vlastníkem a orgánem ochrany přírody. Teoreticky se jedná o klasickou subordinační smlouvu, protože nahrazuje správní rozhodnutí, které by jinak muselo být vydáno k dosažení stejného cíle podle § 46 ZOPK. Stejně jako u předchozího jde ze zákona o věcné břemeno pro trvalost ochrany a pro ochranu proti 3. osobám je potřeba zase strom či stromy nutno označit podle § 39 odst. 2 ZOPK a stejně tak chybí i úprava výjimek. Podle § 39 ZOPK je takto zřízená ochrana vázána k pozemku jako věcné břemeno, o jehož zápis požádá orgán ochrany přírody a smlouva je tak pouhý titul. Věcné břemeno je věcné právo jako vlastnické, a tedy lpí na věci a zavazuje i právní nástupce vlastníka, zatímco smlouva zavazuje pouze její strany. Důvodem právní úpravy je tedy určitě zajištění trvalosti takových dohod.

Účastníky smlouvy je vlastník a orgán ochrany přírody. Jelikož jde o subordinační smlouvu a účastníky správního řízení o zřízení památného stromu by byly podle §70 a § 71 ZOPK i obec nebo spolek, § 161 odst. 1 SŘ vyžaduje souhlas těchto osob. Písemná dohoda mezi vlastníkem a orgánem ochrany přírody podle § 45 odst. 2 ZOPK umožňuje zrušit smlouvu o ochraně a pokud by vlastník nesouhlasil, rozhodne orgán ochrany přírody, který je dohodu oprávněn uzavřít i jednostranně, což by mělo mít formu správního rozhodnutí, jelikož se rozhoduje o právech a povinnostech autoritativně. Vhodné by bylo ve smlouvě předem upravit podmínky, způsob zrušení a dostatečnou výpovědní lhůtu.²¹⁰

Náležitostmi jsou opět vymezení ochranných podmínek památného stromu a způsobu péče o strom, podrobnosti pak má podle zákona stanovit Ministerstvo životního prostředí ve vyhlášce, což se ale nepodařilo, tak ministerstvo vydalo pouze metodický pokyn, který nabádá k dalšímu řešení otázek ve smlouvě. Hlavně jde o podmínky ochrany integrity stromu i jeho okolí.²¹¹ Jako finanční insentiva by se opět dalo použít osvobození od daně z nemovitých věcí podle zákona o dani z nemovitých věcí §4. ale to podle mě nebude stačit, jelikož v praxi se opět tento institut neužívá. Do budoucna by bylo potřeba vymyslet nové způsoby motivace vlastníka k uzavírání těchto dohod. Musí se také obligatorně ve smlouvě stanovit podmínky v ochranném pásmu chránícím okolí stromu.²¹²

²¹⁰ KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 str. 37-49, 2015 [4.2.2024] Dostupné z https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf S. 39

²¹¹ KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 str. 37-49, 2015 [4.2.2024] Dostupné z https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf S. 39

²¹² KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 str. 37-49, 2015 [4.2.2024] Dostupné z https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf S. 39

4.1.3 Smluvní ochrana evropsky významných lokalit

ZOPK v § 39 uvádí „*Ochrana evropsky významných lokalit je zajišťována přednostně v součinnosti s vlastníky pozemků. Pro evropsky významné lokality lze namísto vyhlášení národní přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní rezervace, přírodní památky nebo památného stromu, včetně jejich ochranných pásem, prohlásit území za chráněné nebo strom za památný, pokud již nejsou zvláště chráněny podle tohoto zákona, na základě písemné smlouvy uzavřené mezi vlastníkem dotčeného pozemku a orgánem, který je oprávněn k jejich vyhlášení.*“ Jedná se tedy o alternativu k maloplošným územním ochranám (rezervace, přírodní památky, památné stromy). Jako ostatní zvláště chráněná území jsou i tato vyhlášována obecně závazným předpisem.²¹³ Podobný institut pro velkoplošná území není. Ustanovení „*prohlásit území za chráněné nebo strom za památný*“ je neurčité. Dalo by se logicky vyložit tak, že orgán veřejné moci na základě smlouvy, kterou se zřídí věcné břemeno, vydá rozhodnutí o vyhlášení, jako správní akt.²¹⁴ Opět se podle 39 odst. 2 ZOPK váže závaznost pro 3. osoby na označení chráněného území, takže by to bylo vhodné spojit.²¹⁵ Jedná se o veřejnoprávní smlouvu *sui generis*, protože na rozdíl od subordinačních se zde nahrazuje normativní právní akt.²¹⁶ K ochraně památného stromu slouží i omezení činností v jeho ochranném pásmu.²¹⁷

ZOPK §45c obsahuje i zvláštní úpravu zřizování evropsky významných lokalit. Vláda je vyhlásí do 90 dnů od účinnosti rozhodnutí Komise. Uvede v něm název, zeměpisnou polohu, rozlohu a způsob označení určí Ministerstvo životního prostřednictvím vyhlášky. 45c odst. 2 pak zakládá jejich ochranu před poškozováním a znečišťováním. Podle 45c odst. 4 je i možné zajistit ochranu evropských stanovišť nebo stanovišť evropsky významných druhů, které jsou předmětem ochrany evropsky významných lokalit i smluvně podle §39. 39 odst. 5 ZOPK pak upravuje postup. Orgán ochrany přírody do 30 dnů od vyhlášení Nařízení vlády ve Sbírce zákonů upozorní formou veřejné vyhlášky podle § 25 SpŘ vlastníky pozemků v evropsky významných lokalitách, kterých se Nařízení týká. Vlastník pak do 60 dnů musí učinit písemný úkon, iniciativa

²¹³ STEJSKAL, V. In DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7. S. 363-387.

²¹⁴ KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 str. 37-49, 2015 [4.2.2024] Dostupné z https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf S. 43

²¹⁵ KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 str. 37-49, 2015 [4.2.2024] Dostupné z https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf S. 43

²¹⁶ KNOTEK, Jaroslav.: *Využitelnost veřejnoprávních smluv v ochraně přírody a krajiny*. [online] Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika [cit 4.2.2024] <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/sprava/knotek.pdf> S. 2

²¹⁷ KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 str. 37-49, 2015 [4.2.2024] Dostupné z https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf S. 39

je tedy na jeho straně. K uzavření smlouvy ale musí dojít do dvou let, jinak bude vyhlášeno zvláště chráněného území standartním způsobem.

Opět by bylo dobré vymezit ve smlouvě vhodně podmínky činností v lokalitě předem, zvláště těch, u kterých by mohlo dojít k nejistotě, zda nepřekračují meze ochrany. Důležité je i stanovit, za jakých podmínek je možné smlouvu ukončit a dostatečnou výpovědní lhůtu, aby orgán mohl reagovat a případně vyhlásit kategorii zvláště chráněného území.²¹⁸

ZOPK v § 39 odst. 2 předpokládá vydání prováděcího předpisu k postupu označování Ministerstvem životního prostředí, tento ale zatím vydán nebyl a nahradil ho metodický pokyn.²¹⁹ Smluvní ochrana se využívá stále více, zatím je 53, z toho valná většina evropsky významné lokality.²²⁰

4.1.4 Smlouvy o způsobu hospodaření v ptačích oblastech

Jedná se o smlouvu podle 45e odst. 4 ZOPK o způsobu hospodaření s vlastníkem nebo nájemcem pozemku. Ptačí oblasti se vyhláší nařízením vlády. Vlastník se s orgánem dohodne o hospodaření v ptačí oblasti, což znamená, že jde opět o veřejnoprávní smlouvu sui generis. Smlouvou se mimo to i může sledovat nahrazení souhlasu k činnostem podle 45e odst. 2. Pak jde o normální subordinační smlouvu, k jejíž účinnosti je třeba souhlasu osob, které by jinak byly účastníky správního řízení, pokud by se v něm rozhodovat. Oproti § 39 Je možné uzavřít smlouvy i s nájemcem, jelikož se dotýká jen práva užívat, a jelikož byl přijat NOZ terminologii by bylo třeba uvést do souladu (uživatel je přesnější). Jako finanční kompenzaci lze poskytnout příspěvek podle §68 a 69. Pokud vlastník projeví písemně zájem uzavřít tuto smlouvu, orgán musí do 90 dnů zahájit jednání, to ale neznamená, že by jednání nemohl iniciovat sám.²²¹ Smlouvu neuzavře jen, pokud by byla v rozporu s právními předpisy.

4.1.5 Další dohody v ZOPK

ZOPK v § 68 odst. 2 zmocňuje k uzavření dohody o provádění péče o pozemky z důvodu ochrany přírody orgány ochrany přírody či obce s vlastníky či nájemci pozemků. Dohody musí být písemné a lze tak upravit hospodaření ve zvláště chráněných územích a ptačích oblastech. Hlavně se uzavírají k péči o pozemky ve zvláště chráněných územích a ptačích oblastech,

²¹⁸ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-229-0. S. 194

²¹⁹

²²⁰ Digitální registr Ústředního seznamu ochrany přírody. Agentura ochrany přírody a krajiny. In drusop.nature.cz/portal/ [online] [cit. 29. 01. 2024]. Dostupný z [Objekty ústředního seznamu \(nature.cz\)](https://www.nature.cz/objekty-ustredniho-seznamu)

²²¹ KNOTEK, Jaroslav.: *Využitelnost veřejnoprávních smluv v ochraně přírody a krajiny*. [online] Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika [cit 4.2.2024] <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/sprava/knotek.pdf> S. 5

pozemky mimo ně prakticky vůbec ne a rovnou se obvykle uzavře v jednom dohoda o poskytnutí finančního příspěvku podle §69 ZOPK, což je vlastně smyslem těchto smluv.²²² Jedná se o dohody sui generis, které nenahrazují žádný jiný akt. Vlastní se navíc může i zavázat k péči o přírodní stanoviště jako nadstandard. Povinnosti vlastníka vyplývající z této smlouvy jsou buď povinnost něčeho se zdržet nebo něco vykonat a musí být ve smlouvě časový limit.²²³ Význam těchto dohod v praxi roste, protože jsou jednodušším postupem, než kdyby muselo docházet k zadávání veřejných zakázek.²²⁴ Z logiky věci jsou tyto smlouvy nejlákavější kvůli možnosti propojit je s finančními příspěvky.

V § 49 odst. 4 ZOPK zakotvuje dohody o způsobu hospodaření s výskytem kriticky nebo silně ohrožených druhů rostlin. Opět je možné uzavřít dohodu orgánem ochrany přírody s vlastníkem nebo nájemce (opět by bylo vhodné uvést terminologie v soulad s NOZ) v případech běžného hospodaření pozemků s výskytem kriticky nebo silně ohrožených druhů rostlin. Zákon pak § 49 odst. 3 stanovuje, co není běžné obhospodařování a takových zásahů se musí vlastník nebo nájemce zdržet. Vlastník nebo nájemce musí projevit písemně o uzavření dohody zájem, orgán ochrany přírody pak musí do 30 dnů zahájit jednání o dohodě. Dohoda nahrazuje povolení výjimky podle § 56 a proto se jedná o subordinační smlouvy. Ve smlouvě musí být výslovně uvedeno, zda neexistuje jiné uspokojivé řešení, zda existuje některý z důvodů v § 56 odst. 1 a 2 a navrhovaný způsob hospodaření neovlivní dosažení příznivého stavu druhu, který je chráněn.

Dále dohody podle § 56 odst. 5 ZOPK mají nahrazovat výjimky v § 56 odst. 2 písmeno a) a d). Z tohoto je patrné, že jde o subordinační smlouvu, využitelnou pouze v těchto případech, což Kotek považuje za správné.²²⁵ Opět musí být splněny tři podmínky jako výše, rozdíl je ale v tom, že zákon umožňuje uzavřít takovou smlouvu s každou osobou, a nejen vlastníky a nájemci

4.1.6 Dohody o poskytnutí finančního příspěvku

Ustanovení § 69 ZOPK umožňuje poskytnout příspěvek k uskutečnění záměrů v § 68 odst. 2 ZOPK. Zase dohoda nenahrazuje žádné rozhodnutí, a proto jde o veřejnoprávní smlouvu

²²² KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 str. 37-49, 2015 [4.2.2024] Dostupné z https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf S. 47.

²²³ STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1. S.167

²²⁴ KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 str. 37-49, 2015 [4.2.2024] Dostupné z https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf S. 48

²²⁵ KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 str. 37-49, 2015 [4.2.2024] Dostupné z https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf S. 46

sui generis. V praxi se místo dvou dohod podle § 68 a 69 uzavře rovnou jedna a ta pak je nejčastějším typem těchto smluv.²²⁶ 69 odst. 3 a vyhláška 395/1992. Neexistuje na ni právní nárok, ale bude se preferovat před § 58 ZOPK, protože se jedná se o jednodušší alternativu k §58, neomezenou na pozemky tam uvedené.

4.1.7 Závěr ze smluvní ochrany podle ZOPK

Úprava je nekomplexní a kusovitá. ZOPK zakotvuje úpravu jednotlivých dohod, které ani nepodřadí pod SPŘ a vůbec neupravuje způsoby odstoupení, právního nástupnictví a změn. Za pomoci výkladu a subsidiárního použití správního řádu se ale můžeme dostat k přijatelnému stavu aplikace, jasnější zákonná úprava s konzistentní terminologií by ale byla potřeba. Nejvíce se používá dohody o provádění péče o pozemky v kombinaci s příspěvkem. Dohody o evropsky významných lokalitách jsou asi nejvýznamnější. Subordinačními smlouvami jsou smluvní ochrana památného stromu, dohodu o hospodaření v ptačích oblastech a dohody nahrazující výjimky ze zákazů uzavírané dle ust. § 49 odst. 4 a § 56 odst. 5 zákona o ochraně přírody a krajiny. Ostatní dohody mají charakter sui generis, protože je pod žádný podtyp podřadit nelze.

Myslím si ale, že při ochraně životního prostředí smluvní ochrana má velký potenciál do budoucna, protože se vlastník či uživatel (terminologie by chtělo uvést do souladu s NOZ, stále se používá nájemce) může podílet na procesu přijímání takových dohod a ovlivnit jejich rozsah nebo specifikace, případně se zavázat k vyšším standardům, než by normálně právní řád mohl vyžadovat. Nejvíce se používá samozřejmě § 68 spolu s § 69 pro jeho finanční výhodnost. Jak jsem zmínil, obchází se tím složité zadávání veřejných zakázek, což by mohlo být i nebezpečné. De lege ferenda by se daly takové případy rozšířit, pokud by se dobře kontrolovaly. Z výše zmíněného také vyplývá, že smluvní ochrana životního prostředí bude institut využitelný prakticky jen pro menší záležitosti, kdy není třeba dohadovat se s mnoho vlastníky. Pro větší území to bude příliš nepraktické a fakticky nemožné. Spolupráce s vlastníkem a hledání smírného řešení by mohly být efektivnější instituty než většina zakázek.

²²⁶ KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 str. 37-49, 2015 [4.2.2024] Dostupné z https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf S. 47 a 49.

5 Závěr

Problematika střetu vlastnického práva a ochrany životního prostředí je velice důležitá a aktuální. Dochází ke stálým střetům zájmů lidské společnosti ekonomických a ekologických. Jak vlastnické právo, tak právo na příznivé životní prostředí jsou garantovány Ústavou a při jejich střetu se musí poměřovat veřejný zájem na ochraně životního prostředí a vlastnickém právu, většinou při použití principu proporcionality Ústavním soudem. Sociální koncepce vlastnického práva v čl. 11 odst. 3 Listiny vyjadřuje, že je ho možné omezit v obecném zájmu stanoveným zákonem. Závažnější zásah představuje čl. 11 odst. 4 za přísnějších podmínek. Nejčastějšími omezeními ve prospěch ochrany životního prostředí jsou ta, která ukládají něčeho se zdržet, nebo něco strpět, jen málo něco činit, nebo dokonce dát. Valná většina omezení má vnitřní charakter v souladu s čl. 11 odst. 3 Listiny a mnohem méně je omezení dosahujících intenzity podle čl. 11 odst. 4. Toto není ale snadné určit, protože zákon často neposkytuje dostatečná vodítka a musí případy posuzovat jednotlivě, jelikož čl. 11 odst. 4 je přímo aplikovatelný. Celkově považuji úpravu náhrad za nedostatečnou. Do budoucna by bylo třeba přijmout subsidiární úpravu ke speciálním zákonech. Za institut nabývací na důležitosti, ale stále málo využívaný, považuji úpravu omezení skrze dobrovolné dohody. Motivací vlastníka k uzavírání takových dohod je třeba možnost ovlivnit proces jejich vzniku a jejich obsah. Já bych zvážil i rozšíření finančního příspěvku na více případů. Cílem práce bylo zodpovědět, zda ochrana životního prostředí je dostatečná. V části třetí jsem se zabýval jednotlivými oblastmi ochrany a podle mě jsou mezery hlavně v ochraně zemědělského půdního fondu. Do budoucna je třeba méně se soustředit na nekonečné zákazy, a lépe motivovat vlastníka k dobrovolné ochraně přírody veřejnoprávními smlouvami a nenáročnými finančními příspěvky. To neznamená, že zákazy a omezení nemají své místo, ale bylo by třeba je přísně stanovit a dohlížet na jejich vymáhání. Úprava náhrad je ke škodě věci přinejmenším nejednotná a v zákonech se pravidelně zmiňují pojmy škoda a újma. Přitom teoreticky jde pouze o náhrady za legální omezení vlastnických práv. Celkově by bylo potřeba obecným zákonem upravit základní pravidla poskytování náhrad pro speciální ustanovení v zákonech, která by většinou také novelizaci zasluhovala.

6 Seznam použitých zdrojů

6.1 1. Seznam použité literatury

DAMOHOŘSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7.

DAMOHOŘSKÝ, Milan. *Zemědělské právo*. Beroun: Eva Rozkotová Publishing, 2021. ISBN 978-80-87488-43-0.

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-325-8.

FILIP, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Dotisk 2. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Brno: Václav Klemm, 2011. ISBN 978-80-904083-7-1.

FRANKOVÁ, Martina. *Úvod do pozemkového práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5.

HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 9. vydání. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-624-1.

HORÁČEK, Zdeněk. *Vodní zákon: s aktualizovaným podrobným komentářem po roce účinnosti nového občanského zákoníku k ... Paragrafy do kapsy*. 2011-. Praha: Sondy, 2011-. ISBN 978-80-86846-48-8.

JANČÁŘOVÁ, Ilona; HANÁK, Jakub a PRŮCHOVÁ, Ivana. *Vlastník a podnikatel při ochraně životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7951-9.

KINDL, Milan. *Občanský zákoník: praktický komentář*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9.

KOCOUREK, Tomáš. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6.

MIKO, Ladislav. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. 2. vyd. Beckovy texty zákonů s komentářem. V Praze: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-585-8.

MÜLLEROVÁ, Hana a STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Společnost (Academia). Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2317-9

PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-391-2

PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-084-0.

PEKÁREK, Milan. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8.

PRŮCHA, Petr. *Základní pojmy a instituty správního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-2002-4.

PRŮCHOVÁ, Ivana (ed.). *Aktuální otázky práva životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 802103629x.

PRŮCHOVÁ, Ivana a CHYBA, Jaroslav. *Omezení vlastnického práva k pozemku z důvodu obecného zájmu*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN isbn80-210-1959-x.

SOVA, Aleš. *Zákon o ochraně zemědělského půdního fondu: komentář*. Beckovy komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-910-5.

STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1.

STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1.

STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-229-0.

ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2019-. ISBN 978-80-7598-757-0.

TUREČEK, Karel. *Zákon o vodách č. 254/2001 Sb., v úplném znění k 1. lednu 2003 s rozšířeným komentářem a prováděcími předpisy*. 2. vyd. se změnami reformou veřejné správy. Praha: Soudy, 2003. ISBN 80-903134-3-4.

WINTEROVÁ, Alena a DVOŘÁK, Jan (ed.). *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2009. ISBN 978-80-7357-432-1.

6.2 2. Seznam použitých internetových zdrojů

Digitální registr Ústředního seznamu ochrany přírody. Agentura ochrany přírody a krajiny. In drusop.nature.cz/portal/ [online] [cit. 29. 01. 2024]. Dostupný z [Objekty ústředního seznamu \(nature.cz\)](https://drusop.nature.cz/portal/)

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 181/2008 Sb. Sněmovní tisk č. 396, V volební období PSP ČR (online). (31.01.2024). Dostupný z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=396&CT1=0>

FRANKOVÁ, Martina. Plní zákon o ochraně zemědělského půdního fondu svůj účel? Online. *AUC IURIDICA*. 2019, roč. 2019, č. 3, s. 35-44. ISSN 2336-6478. Dostupné z: <https://doi.org/10.14712/23366478.2019.26>. [cit. 2024-02-04]

Jaké dřevo mohu brát z lesa zadarmo na otop, je to vůbec možné? In: *Obecné dotazy čtenářů (Lesy ČR)*. [online]. Copyright © 2024 [cit. 28.01.2024]. Dostupné z: <https://lesy.cz/otazkyodpovedi/obecne-dotazy-ctenaru/>.

KNOTEK, Jaroslav.: *Využitelnost veřejnoprávních smluv v ochraně přírody a krajiny*. [online] Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika [cit 4.2.2024] <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/sprava/knotek.pdf> S. 2

KNOTEK, Jaroslav. *Smluvní nástroje v zákoně o ochraně přírody a krajiny*. [online] In Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 2 str. 37-49, 2015 [4.2.2024] Dostupné z https://karolinum.cz/data/clanek/1885/Iurid_2_2015_05_Knotek.pdf

STEJSKAL, Vojtěch. Veřejný nebo soukromý zájem na ochraně přírody a krajiny? Online. *AUC IURIDICA*. 2017, roč. 2017, č. 3, s. 75-83. ISSN 2336-6478. Dostupné z: <https://doi.org/10.14712/23366478.2017.15>. [cit. 2024-02-03].

3. Seznam použitých právních předpisů

Usnesení č. 2/1993 Sb. Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 89/2012 Občanský zákoník

Zákon č. 44/1998 o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon)

Ústavní zákon č. 1/1993 Ústava České republiky

Zákon č.114/1992 Zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny

Zákon č.283/2021 Stavební zákon

Zákon č. 164/2001 Sb. Zákon o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon)

Zákon č. 254/2001 Sb. Zákon o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)

Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání

Zákon č. 17/1992 Sb. Zákon o životním prostředí

Zákon č. 334/1992 Sb. Zákon České národní rady o ochraně zemědělského půdního fondu

Zákon č. 289/1995 Sb. Zákon o lesích a o změně některých zákonů (lesní zákon)

6.3 4. Seznam použité judikatury

Nález ÚS ČR ze dne 11.1.2000, sp. zn. III. ÚS 462/98.

Nález ÚS ČR ze dne 13.12.2006, sp. zn. Pl. ÚS 34/03, č. 49/2007 Sb.

Nález ÚS ČR ze dne 30.5.2014, sp. zn. I. ÚS 59/14.

Nález ÚS ze dne 3.10.2006, sp. Zn. 481/04

Nález Ústavní soudu ze dne 25.10.1995, sp. Zn. PL. ÚS 17/95

Nález Ústavního soudu ze dne 14.7.2005, sp. Zn. PL. ÚS 34/04

Nález Ústavního soudu ze dne 8.6.2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/08-1

Nález Ústavního soudu ze dne 10.7.1997, sp. Zn. III.Pl. ÚS 70/97

Nález Ústavního soudu ze dne 11.3.1998 sp. Zn. Pl. ÚS 41/97

Nález Ústavního soudu ze dne 11.3.1998, sp. zn. Pl. ÚS 41/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94

Nález Ústavního soudu ze dne 12.3.2008, sp, zn, Pl. ÚS. 83/06

Nález Ústavního soudu ze dne 17. července 2019, sp. zn. Pl. ÚS 44/18

Nález Ústavního soudu ze dne 17.3. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 24/08

Nález Ústavního soudu ze dne 17.7.2019 sp, zn, Pl. ÚS 44/18

Nález Ústavního soudu ze dne 18.7.2017, sp. Zn. PL ÚS 2/17

Nález Ústavního soudu ze dne 21.11.2007, sp.zn. IV ÚS 652/06 (N 202/47 SBNU 613)

Nález Ústavního soudu ze dne 30.3. 2010 sp. Zn. PL. ÚS 2/10

Nález Ústavního soudu ze dne 8.7.2010, sp. Zn. Pl. ÚS 8/08

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2013, sp. zn. 25 Cdo 3154/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2013, sp. zn. 25 Cdo 3837/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.4.2009, sp. zn. 25 Cdo 193/2007

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. října 2008, sp. zn. 9 As 8/2008-80

Rozsudek NS ze dne 29.7.2010, sp. Zn. Cdo 4/2008

Rozsudek NSS ze dne 10. května 2013, čj. 6 As 65/2012-161

Rozsudek NSS ze dne 18. 12. 2009, čj. As 94/2008 – 44.

Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21.2.2006 sp. zn. 22 Cdo 980/2005

Usnesení NSS-zvláštního senátu ze dne 17. 2.2009, sp. zn. Konf 10/2008–15.Rozsudek NSS ze dne 11.6.2008, čj. 8 As 7/2007 – 67 a ze dne 9.4.2009, čj. 1 As 97/2008 – 76

Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 12.10.2004, čj. 6 A 97/2001 – 39

Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 13. 12. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 34/03 č. 49/2007 Sb

6.4 5. Seznam ostatních zdrojů

České právo životního prostředí: časopis České společnosti pro právo životního prostředí. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí, 2001-. ISSN 1213-5542

KUSÁK, Martin. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. *České právo životního prostředí.* 2005, roč. 5, č. 1, s. 3-80. ISSN 1213-5542.

7 Abstrakt

Ochrana životního prostředí a vlastnické právo

V této diplomové práci se zabývám vztahem ochrany životního prostředí a vlastnického práva. Člením ji do čtyř částí.

V první popisují vlastnické právo, meze vlastnického práva, vyvlastnění pro ochranu životního prostředí, vlastnictví jednotlivých složek životního prostředí, ochranu životního prostředí a střet mezi vlastnickým právem a ochranou životního prostředí. Zabývám se v ní konkrétně vlastnictvím vod, volně žijících živočichů, nerostného bohatství a jeskyň.

Druhá část se soustředí na druhy omezení vlastnického práva pro ochranu životního prostředí a jejich typologii. Jedná se o dělení na vnitřní a vnější, podle způsobu vzniku a podle povinností uložených adresátu. Vymezuji v ní také veřejný a obecný zájem.

Ve třetí části rozebírám omezení pro ochranu zemědělského půdního fondu, ochranu lesa, ochranu vod a přírody a krajiny. Zabývám se principy ochrany zemědělského půdního fondu a povinnostmi vlastníka při hospodaření na něm, změnou druhu zemědělské půdy, hospodařením v lese, obecným užíváním lesů, omezeními a zákazy při ochraně lesů a úpravou náhrad v lesním zákoně. V ochraně vod rozebírám plošnou ochranu vod, náhrady v zákonu o vodách, práva a povinnosti vlastníků koryta, ochranu před povodněmi a omezení související s prováděním nápravných opatření. Do ochrany přírody a krajiny pak zařazuji omezení podle povinností jimi zakládaných (dare, facere, omittere, pati) a náhradami podle zákona o ochraně přírody a krajiny.

Část čtvrtá se soustředí na veřejnoprávní smlouvy s vlastníky při ochraně životního prostředí. Zabývám se zde dohodami o poskytnutí finančního příspěvku, smluvní ochranou stromů a památných stromů, evropsky významných lokalit, smlouvami o způsobu hospodaření v ptačích oblastech a dalšími. Vymezuji základní charakteristiku veřejnoprávních smluv a výhody dobrovolného omezení vlastníkem na základě dohod podle těchto ustanovení.

Klíčová slova: vlastnictví, ochrana životního prostředí, omezení vlastnického práva

8 Abstract

Protection of property rights and the environment

In this diploma thesis I deal with the relationship between environmental protection and property law. I divide it into four parts.

In the first one, I describe the right to property, the limits of the right to property, expropriation for environmental protection, the ownership of individual components of the environment, environmental protection and the conflict between the right to property and the protection of the environment. In it, I deal specifically with the ownership of waters, wildlife, mineral wealth and caves.

The second part focuses on the types of restrictions on property rights for environmental protection and their typology. It is a division into internal and external, according to the method of origin and according to the obligations imposed on the addressee. In it, I also define the public and general interest.

In the third part, I discuss the limitations for the protection of agricultural land, forest protection, water protection, and the protection of nature and landscape. I deal with the principles of protection of agricultural land and the obligations of the owner in its management, change in the type of agricultural land, forest management, general use of forests, restrictions and prohibitions in forest protection and regulation of compensation in the Forest Act. In the field of water protection, I discuss the area protection of water, compensation in the Water Act, the rights and obligations of riverbed owners, flood protection and restrictions related to the implementation of remedial measures. In nature and landscape protection, I then include restrictions according to the obligations established by them (*dare, facere, ommitere, pati*) and compensation under the Nature and Landscape Protection Act.

Part four focuses on public-law contracts with owners in environmental protection. I deal with agreements on the provision of financial contributions, contractual protection of trees and monument trees, sites of European importance, contracts on the method of management in bird areas and others. I define the basic characteristics of public-law contracts and the advantages of voluntary restriction by the owner on the basis of agreements under these provisions.

Klíčová slova: Property right, Environmental protection, Restriction of property right